

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

METTERNİCH DÜZENİ ÇERÇEVESİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE
YUNAN İSYANI VE MİSİR SORUNU
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Muhammed KAYMAKÇI

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Erdal ÇETİNTAŞ

Kırıkkale – 2014

T.C.

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TARİH BİLİM DALI

METTERNİCH DÜZENİ ÇERÇEVESİNDE OSMANLI DEVLETİ'NDE
YUNAN İSYANI VE MİSİR SORUNU
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Muhammed KAYMAKÇI

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Erdal ÇETİNTAŞ

Kırıkkale – 2014

ONAY

Muhammed KAYMAKÇI tarafından hazırlanan “Mettenich Düzeninin Osmanlı Üzerindeki Etkisi” başlıklı bu çalışma,16/12/2014 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr. Cemal Fedai (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Erdal Çetintaş

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Demir

KİŞİSEL KABUL

Yüksek Lisans Tezi Dönem Projesi olarak sunduğum “ Metternich Düzeni Çerçevesinde Osmanlı Devlet’inde Yunan İsyanı ve Mısır Sorunu adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

16/12/2014

Muhammed KAYMAKÇI

ÖNSÖZ

Tarih; geçmişle gelecek arasında köprü kuran bir bilimdir. Bu bilim insanların kendisini tanımada önemli bir olgu olup, toplumların; ekonomik, siyasi ve sosyal yapısının geleceğe aktarılmasında önemli bir rol alır. Bu rolü oluşturan kişiler ise tarihi yazanlardır. Tarih bilimi toplumun hafızasıdır. Toplumun hafızasına yani tarih bilimine katkıda bulunabilmek için bu tezi hazırladık.

Bu tezin temel mantığının oluşum aşamasına kısaca değinmek isterim. Yüksek lisans bitirme tez konumu belirlemeden önce danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Erdal Çetintaş ile hangi konuyu çalışmamız gerektiği hakkında fikir alışverişinde bulunuyorduk. Bu esnada dünyada Arap baharı gündemi meşgul etmekteydi. Birleşmiş Milletlerin de varlığı tartışılıyordu. Birleşmiş Milletlerin daimi üyeleri arasındaki çıkar mücadelesi yaşanıp Arap Baharında anlaşmazlıklara neden olmuştu. Siyasi gündem hakkında konuşurken Birleşmiş Milletler yapısının 1815 yılında kurulan Viyana Düzeniyle (Metternich Sistemi) benzerliklerini fark ettim. Viyana düzeninin oluşumu ve izlediği çıkar siyasetini Osmanlı Devleti üzerinden anlatmamız gerektiğini hocamla paylaştım. Hocamda bu fikri onaylayıp tezi hazırlamaya koyulduk. Öncelikle Metternich sisteminin oluşumunu ortaya koymaya çalıştık. Bu uluslararası mutabakatın 1820'lerde Avrupa'da görülen isyanlara karşı tavrı çalışmanın bir sonraki konusu oldu. Sonrasında bu uluslararası düzenin ilkeleri çerçevesinde Osmanlı Devlet'indeki isyanları değerlendirmeye tabi tutmaya gayret ettik. Tezi bu doğrultuda hazırladık.

Avrupa tarihi ile alakasının yüksek olmasından dolayı kaynak sıkıntısı yaşasam da 2 yıla yakın bir sürede bu tezi hazırladım. Bu tez de kaynak bulmamda yardımcı olan Fatma Dokuyucu'ya, kitaplarımı toplayıp düzenlemesinden dolayı Hamide Kaymakçı'ya , “hocam tezini ne zaman bitireceksin diye” her gün başımın etini yiyen sevgili öğrencim Esennur Sakarya'ya ve son olarak bu tezi hazırlamamda en büyük paya sahip olan hocam Yrd. Doç. Dr. Erdal Çetintaş'a teşekkürlerimi borç bilirim.

ÖZET

Fransa'da 1789 yılında meydana gelen ihtilal sonucunda Avrupa'da İmparatorlukların var olan haklarının alınması ve imparatorlukların yerine yeni alternatif yönetim biçimlerinin oluşması Fransa'ya karşı Avusturya, Rusya, Prusya ve Büyük Britanya Krallığı'nın koalisyon oluşturmasına neden oldu bu da 22 yıl sürecek olan koalisyon savaşlarını başlattı. Bu savaşlar sonucunda İmparatorluklar galip gelerek liberal ve milliyetçi fikirlerin önüne geçmek için Avusturya Başbakanı Metternich önderliğinde "Viyana düzeni" kuruldu. Fakat bu düzen İmparatorlukların kendi çıkarlarını gözetlemek için oluşturduğu bir yapı haline geldi. Avrupa'da çıkan liberal ve milliyetçi yapılara karşı savaştan, müdahale eden bu birlik, ilk olarak Güney Amerika'da ki liberal ve milliyetçi isyanlara göz yummuştur. Ana kıtada 1820'lerde ortaya çıkan liberal ruhlu isyanlarda ise aksi bir müdahalede bulunmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nda ortaya çıkan isyanlarda ise yine farklı bir tavır ortaya koymuşlardır. 1820 yılında Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki Yunanlar isyan etmiştir. Liberal ve milliyetçi fikirlerden etkilenen Yunanların, isyanını Osmanlı bastıramamıştı. Bunun üzerine, Osmanlı Devleti Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemiş ve Kavalalı müdahale ederek isyanı bastırmıştır. Kavalalı'nın müdahalesinden rahatsız olan büyük güçler, Viyana düzeninin ilkelerini çiğneyerek ulusal çıkarları için Yunan isyanını destekleyip Yunanları bağımsız yapmışlardır. Osmanlı'nın yanında yer almayan sistem daha sonra milliyetçi ve liberal bir dokuda olmamasına rağmen Mısır isyanında Osmanlı'nın yanında yer alacaktır. Sultana karşı isyan eden Mısır Valisinin İstanbul önlerine kadar gelmesi Viyana düzenini oluşturan büyük güçleri harekete geçirmiştir. Büyük güçler(Büyük Britanya, Rusya, Fransa , Avusturya) Yunan isyanının aksine, Mısır sorununda Osmanlı Sultanının yanında yer alarak isyanı bastırdılar. Doğu Akdeniz ve Boğazlar üzerinde çakışan menfaatlerinden ötürü Osmanlı'da ortaya çıkan bu isyanda Viyana düzeni prensipleri çerçevesinde müdahale etmeyi tercih etmişlerdir.

Anahtar Sözcükler: Fransız İhtilali, Metternich Sistemi, Osmanlı Devleti, Yunan İsyanı, Mısır Sorunu.

ABSTRACT

As a result of the revolution of 1789 in France, abolishment of the current rights of the Empires, and construction of new administrative regimes; Austria, Russia, Prussia and Great Britain have formed a coalition against France. The coalition wars started and had continued 22 years. In the end of the wars, The coalition states have won and “Vienna Order” has been built under the leadership of Austria Prime Minister Metternich avoid to liberal and nationalist ideas. However, this order has become as an instrument to protect the favours of the these states. This order has fought against liberal and nationalist structures emerging in Europe, but ignored the liberal and nationalist rebels in South America for the first time. But in the liberal and nationalist movements in Europe in Ottoman Empire, the order had taken different positions. In 1820, the Greeks in the Ottoman Empire. The Ottoman state could not overcome the rebellion of the Greeks who were under the influence of liberal and nationalist ideas. Therefore, the Ottoman Empire has asked support from Kavalalı the governor of Egypt . The powerful countries has been disturbed by the support of Kavalalı, violated the rules of Vienna order, and supported the Greek rebellion and made the Greeks independent for their favour. The system was not on behalf of Ottoman, but later they supported the Ottomans on the Egyptian question which was away from a liberal and nationalist view. The powerful countries have taken action when Kavalalı came until front of Istanbul. In contrast to Greek revolution, the powerful countries have been on behalf of the Ottomans in the Egyptian problem and overcame the rebel. They have intervened because of their interests in the Bosphorous, and in the Eastern Mediterranean with the princless of Vienna order.

KeyWords:French Revolution, Metternich System, The Ottoman Empire, The Greek Rebellion, Egypt Issue.

KISALTMALAR

a.g.e	Adı Geen Eser
a.g.m.	Adı Geen Makale
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ev.	Çeviren
S.	Sayı
s.	Sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay.	Yayınları
YKY.	Yapı Kredi Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	1
İhtilal ve Avrupa	
A) Fransız İhtilali ve İhtilal Savaşları	
B) 1789-1814 Yılları Arası Osmanlı İmparatorluğu	

I.BÖLÜM

METTERNİCH SİSTEMİ

A) Viyana Kongresi	16
B) Metternich Sistemi ve Kutsal İttifak	21
C) Avrupa'da 1820 İsyanları ve Sistemin Müdahalesi	24
1) Almanya'da Tepkiler Ve Karlsbad Kongresi	24
2) İtalya'daki Olaylar, Trappau ve Laibach Kongreleri	25
3) İspanya Sorunu ve Verona kongresi	26

II.BÖLÜM

1821 YUNAN İSYANI ve İTTİFAK DEVLETLERİ

A) Yunan İsyanı	29
B) Yunan İsyanına İttifak Devletlerin Tavrı	33
1) Avusturya'nın Tavrı	33
2) Büyük Britanya'nın Tavrı	34
3) Rusya'nın Tavrı	35
C) Yunan İsyanına Mısır Müdahalesi	36

D) Avrupalıların Değişen Tavrı ve Yunan İsyanına Verdiği Destekler	38
1) Kamuoyu Desteği	38
2) Diplomatik Destek	42
3) Silahlı Destek.....	47
4) Edirne Antlaşması.....	50
E) Yunanistan	51

III.BÖLÜM

MISIR SORUNU VE İTTİFAK DEVLETLERİ

A) Mısır İsyan'ının Birinci Safhası	57
1) Mehmet Ali Paşa İsyanı.....	55
2) Büyük Güçlerin Müdahil Olması ve Kütahya Antlaşması	59
3) Hünkâr İskelesi Antlaşması (8 Temmuz 1833)	64
4) Münchengratz Antlaşması (18 Eylül 1833).....	67
B) MISIR SORUNUN II. SAFHASI	68
1) Osmanlı – İngiliz Yakınlaşması ve Balta Limanı Antlaşması.....	69
2) Nizip Savaşı (24 Haziran 1939).....	70
3) Büyük Güçlerin Müdahil Olması	71
4) Mısır Sorunun Sona Ermesi.....	74
5) Londra Boğazlar Sözleşmesi (13 Temmuz 1841)	76
SONUÇ	78
KAYNAKÇA	80

GİRİŞ

İHTİLAL VE AVRUPA

A) Fransız İhtilali ve İhtilal Savaşları

Tarihin belirli dönemlerinde bütün insanlığı ilgilendiren ve etkileyen olaylar olmuştur. Bu olayların başında ise günümüze kadar etkisini devam ettiren 1789 yılında meydana gelen Fransız İhtilali gelmektedir. Bu olay sadece ismini ilgilendirirken sonuçları ile tüm insanlığa mal olmuş bir devrimdir. 18. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkmış olan bu olay daha sonra bir tarihi olguya dönüşmüştür. Bu olayın nedenleri, gelişimi bu çalışmanın ana eksenini oluşturduğu için bazı kısa bilgiler verilmesi uygun görülmüştür. Çünkü çalışmaya zemin oluşturması ve daha iyi anlaşılması amacıyla bu bahse kısaca değinmekte fayda var.

1756- 1763 yılları arası Büyük Britanya ve Fransa arasında süren 7 yıl savaşları Fransa'nın yenilgisiyle sonuçlanmış ve Fransa Kuzey Amerika'daki tüm sömürgelerini kaybetmiştir. Bu savaşın sonucu Fransa'ya pahalıya mal olmuştur. Fransa büyük bir ekonomik bozulma yaşamış, bu savaşın giderleri de zayıf halka kesilmiştir. Bilindiği gibi Fransa'da *mutlak monarşi* hâkim iken hala feodal yapı korunmuş, sistem bunun üstüne kurulmuştu. Bu sistemde asiller büyük toprak zenginleri iken halk asiller altında ezilen bir yapıda ağır vergiler doğrultusunda krala bağlıydı.¹ Diğer yandan kilise büyük topraklara sahip iken devlete vergi vermiyordu. Fransa'da diğer önemli bir grup ise zengin olmalarına rağmen tuz vergileri, toprak vergileri ve şarap vergileri altında rahatsız olan burjuva sınıfıydı. Köylünün şarap saklamaması için asiller tarafından oluşmuş vergi toplayan kişiler, hiçbir siyasi hakka sahip olmayan burjuvazi sınıfını da denetliyordu. Böyle bir durumda olan Fransa, fazla şarapları devlet bünyesine alıyorlardı. Halk bu ağır vergilerden bıkmış ve ellerinde olan her şeyin alınmasına tepki vermeye başladı. Bunun yanı sıra asil olmadıkları için büyük vergilere maruz kalan burjuvazi sınıfı da bu durumdan muzdaripti.

Fransız İhtilali öncesi düşünsel bir yapı da vardır. Özellikle Voltaire'in feodalite ve kiliseye karşı ateşli yazıları köylülerin aklını karıştırıyor, bir yandan da

¹ J.M.Roberts, **Avrupa Tarihi**, Çev. Fethi Aytuna, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2010, s.420.

kendisi gibi düşünen aydınları tetikliyordu.² Kralın iktidarını kısıtlayan soylu ve asillerin ayrıcalıklarını ortadan kaldıran bir anayasa istiyordu. Bunun yanında Rousseau krallığın tamamen kalkmasını isteyip köylü ve esnafın yanında olan bir fikriyata sahiptir. Montesquieu ise *meşrutî monarşi* sistemine geçilip kilise ve asillerin haklarının kısıtlanmasından yanaydı. Bu fikir adamları özellikle köylüler ve burjuvazi üzerinde önemli bir role sahip olmuşlardır. Fakat bu aydınlar devrimi göremeden ölmüşlerdir.

1788 yılında kral XVI. Louis 10 milyon liraya yeni bir saray yapmıştır. Bunun karşılığında iç borçlanmaya gitmiştir. Bunun için halktan ağır vergiler alınıyordu. Halk bu vergileri veremeyip şehirlere göç etmeye başlamıştı. Halk yığınları Paris'te toplanıyordu ve Paris'te gergin bir hava vardı. Kral vergileri alamayıp borçlanma artıkça durumun kötüye gittiğini görmüş ve 1614 den beri toplanmamış olan Etat Genaroux'u toplantıya çağırılmıştı. Bu toplantıda yer alan sadece asiller olmuştur. Tek bir köylü tek bir işçi yer almamıştır.³ Bu durum da zengin burjuvazi sınıfı da devrime cesaret edemeyip sadece asilleri, beyleri eleştiren broşürler dağıttılar.

Etats Genaroux Paris'te toplanmıştır. Fakat Kral ve asiller bunu istemiyorlardı. Paris'e gelen binlerce köylünün önünde yapılması tehlikeliydi. Fakat toplantının Paris'te yapılmasına karar verilmişti. Paris'te başlayan toplantı gergin bir hava da başlamıştı. Etats Genaroux kendisini halkın yüzde 96'sını temsil ettiğini söyleyip alınacak tüm kararların kendi istekleri doğrultusunda olacağını ilan etti. Burjuvazi sınıfı da bu toplantıda Etats Genaroux'a destek verdi. Bunun üstüne Kral 16. Luis Ulusal meclisi kapattı. Etats Genaroux milletvekilleri farklı bir yerde toplanıp Kurucu Meclis adını aldı. Halkı desteğe çağırılmış ve Paris sokakları halk yığınlarıyla dolmuştu.⁴ Kurucu meclis hemen bir anayasa yapma girişiminde bulundu. Kralın yetkilerinin sınırlandırılıp, asillerin ve kilisenin haklarına el konulması düşünülüyordu.

Ulusal meclis olan kurucu meclis halkla kaynaşıyordu. Bir yandan da Paris'te ekmek sıkıntısı baş göstermişti. Bunun üstüne halk isyan etmiş, despotik rejimin simgesi olan Bastille hapsini basmışlardı. Buradaki mahkûmlar serbest bırakılıp,

² N.V. Yeliseyeva, **Yakın Çağlar Tarihi**, Çev. Özdemir İnce, Yordam Kitap, İstanbul,2010, s.55.

³A.g.e, s.57.

⁴ Fahir Armaoğlu, **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789-1914)**, TTK, Ankara, 1999, s.38.

hapishaneyi yaktılar. 14 Temmuz 1789 yılı Fransa’da milli bayram ilan edildi.⁵ Kurucu meclis bu olaydan sonra yeni bir anayasa yapmak için harekete geçti. Lafayette denilen kişi Amerikan bağımsızlık bildirgesinden esinlenen bir anayasa ortaya attı. Hararetli tartışmalar sonunda Kurucu Meclis feodal beylerin tüm haklarını ellerinden aldığını ilga etti. Bu kararlar serflik ve asillerin yetkileri kaldırılıyor eşit vergi hakları geliyordu.

Bu olaylardan sonra 28 Ağustos 1789 yılında “İnsan ve Vatandaş Hakları Demecini” kabul edip yayınladılar. Bu demeç bütün dünyanın kaderini değiştirecek açıklamalar barındırıp insanın doğasını anlatıp özgürlüklerin önünün açılması için önemli bir adım olacaktır. Bu bildirin tüm maddelerini açıklamaktan ziyade Metternich sistemine giden yolda etkili olan maddelere değinmek önemlidir. İnsan doğuştan hür ve herkesin aynı haklara sahip olduğunu, bütün insanların yasalar önünde eşit olduğunu, kanunları halkın koyacağını ve tüm yetkilerin halkta toplandığını ilan eden bir bildirimdir. Özellikle kanunların halk tarafından konulması krallık ve imparatorluk sistemiyle yönetilen devletler için tehlike arz etmekteydi. Tüm bireylerin eşit olmasını öngören bu sistem Avusturya İmparatorluğu, Rus Çarlığı, Osmanlı İmparatorluğu gibi devletlerin sistemine ters ve fikirlerin bu devletlere yansımaları isyanları tetikleyen bir unsur olacaktır. Yine İhtilal bildirgesiyle kul ile Tanrının arasına kimse giremeyeceğini belirtmiş ve kralların tanrısal bir kurum olmadığını ortaya koymuştur.

Fransa’da başlayan halk devrimi *yurttaşlık bildirgesi* ile birlikte özgürlüklerin önünü açarken bir yandan da özel mülkiyet anlayışının gelmesiyle burjuvazi sınıfının kendini güvence altına almasını sağlıyordu. Bunun için birçok fikir adamı bu yasal sürecin burjuvazisel bir yasa olduğunu düşünmektedir.⁶ 1790 yılına gelindiğinde bu durumu destekleyen olaylar olmuştur.

Fransa’daki ihtilal sırasında Avrupalı devletlerin gelişmelere bakışını incelediğimizde Büyük Britanya bu karışıkları olumlu karşılıyordu, Avusturya Macaristan İmparatorluğu ile Rusya ise Fransa’nın, bu olaylar karşısında

⁵A.g.e, s.39.

⁶Gwyne Levis “*Fransız İhtilali(1789-1799)*” **Batıda Devrimler ve Devrimci Gelenek**, Çev: Kemal İnal, Dost Yayınevi, Ankara, 2000, s.199-241.

zayıflayacağını düşünüyordu. Fakat ihtilal sonrası Fransa ‘ da ortaya atılan fikirler bu devletleri özellikle Avusturya ve Rusya’yı telaşlandırmıştı. Fransa’ daki feodal yapının kırılması monarkların gücünün zayıflaması sistemlerin çökmesi anlamına geliyordu. Bunun yanında ihtilal fikirlerini destekleyen ufak devletler ortaya çıkmış ve Fransa’ya dâhil olmak istemişlerdir. Alsas topraklarındaki prenslikler, papaya bağlı topluluklar bu yapı altında toplanmak için harekete geçmiştir.⁷ 1791 yılında bütün hakların millete devredilmesi Kral XVI. Louis’in yetkilerinin elinden alınması, bununla birlikte kanun üstünlüğünü dayalı anayasal rejim bütün dengeleri alt üst etmiştir. Bu doğrultuda Avusturya İmparatorluğu tedirgin olmaya başlamış ve Prusya ile birlikte Fransa’daki olayları değerlendirmişti. Avusturya bu doğrultuda Fransa’ya bir nota vererek kralın itibarının geri verilmesini istemişti. Göçmenler ordusu diye bir ordu kurup Fransa’ya baskı uygulamaya başlamıştı. Fransa’da ise mecliste tam bir savaş havası yaşanıyor. Fakat bir yandan ekonomik sıkıntılar bir yandan da savaşmak için tecrübeli askerlerin olmayışı savaşta başarısız olunacağı kanısı da mecliste hâkimdi. Avusturya ve Prusya işbirliği yaparak 20 Nisan 1792 yılında Fransa’ya savaş açtılar. Fransa’da bu savaşa karşılık vermek için harekete geçti fakat kısa bir süre içinde Prusya orduları Paris’e doğru yürümeye başlamıştı. Büyük Britanya bu durum karşısında sessiz kalmış, Rusya da Polonya’dan dolayı savaşa müdahil olmak istememiş zira Osmanlı Devleti’yle de savaşmaktaydı. Avusturya ve Prusya, Fransa’yı ele geçirmekten ziyade buradaki devrimcileri baskı altında tutup Polonya meselesine eğilmek istediler. Bunun için bir bildiri yayınlamışlardı. Bu bildiride kralın itibarının geri verilmesi, ihtilalcilerinde düşman sayılıp öldürüleceğini bildirdiler. Duc de Brunswick’in yayınladığı bu bildiri Fransa’ da büyük bir tepki yaratmış ve bunun sonucunda Fransız milliyetçiliği ortaya çıkmıştı. Görüldüğü üzere milliyetçilik ihtilalden sonra Fransa’ya karşı ilan edilen bu bildirden dolayı doğmaya başlamıştı.⁸

Bu olaydan sonra aşırı cumhuriyetçilerden Danton başa geliyordu. Danton bütün Fransızları askere çağırıp bununla birlikte 21 Eylül 1792 yılında krallığın ilga edilip bunun yerine Cumhuriyet rejimine geçildiğini ilan ediyordu. Burada Jakobenler ve fakir halk kısmının baskısından dolayı Cumhuriyet ilan edilmişti. Cumhuriyet ilanında yayımlanan bildiride tüm Avrupa’ya hitap edilmiştir. Avrupa’daki tüm halkları ihtilal fikirlerine katılmayı çağırıyor ve Fransız ordularına da ihtilal fikirlerini

⁷Armaoğlu, a,g,e, s.44.

⁸Hagen Schulze, *Avrupa’ da Ulus Devlet*, Çev:Timuçin Binder, Literatür Yayıncılık , İstanbul, 2005, s.152.

yayma ve uygulama görevi veriliyordu. Yani ihtilalin sınırları Fransa ile sınırlı kalmayıp tüm Avrupa'ya yayılmaya başlıyordu. Bu bildirge ile Fransa, Avrupa'daki bütün monarkları karşısına almış oldu. Bu bildirgeden sonra Cumhuriyet dönemi 2 yıldan fazla sürecektir. Konvansiyon meclisi adını alıp daha sonra yasa çıkararak Kralın idamına karar verildi. Bu olay bütün Avrupa'da büyük bir yankı uyandırdı. Kral idam edilip Cumhuriyet rejimine geçilmesi dünyadaki tüm siyasi yapılara ters bir durum olacaktır. Ayrıca bu idam Avrupa'da 20 yıl sürecek olan savaşların sinyali olmuş, Fransa bütün Avrupa'yı karşısına almıştı.

Fransa da cumhuriyetin ilanı ile birlikte yayınlanan bildirgede Fransa'nın ihtilal fikirlerini tüm Avrupa'ya aşılacak istemesi ve monarşinin simgesi olan kralın idamı Avusturya ve Prusya'yı telaşlandırdı. Avusturya ve Prusya ittifak yaparak Fransa'ya savaş ilan ettiler.⁹ Fransa'ya karşı açılan bu savaşa daha sonra Büyük Britanya da dâhil olmuştu. Büyük Britanya İmparatorluğu bu savaşlara askeri yardımdan ziyade maddi yardımda bulunuyordu. Fransa, Prusya'yı yenmiş 5 Nisan 1795 yılında Fransa ile Prusya arasında Basel Antlaşması imzalanmıştı. Buna göre Prusya, Fransa'nın rejimini tanıyıp savaşta tarafsız kalmayı kabul etmişti. Bu antlaşmadan kısa bir süre sonra Hollanda ile antlaşma imzalayıp Hollanda'ya üstünlüğünü kabul ettirmişti. Fransa daha sonra İspanya ile de antlaşma imzalayıp kara Avrupa'sında önemli bir noktaya gelmişti.¹⁰

Fransa bu devletlere üstünlüğünü sağladıktan sonra sadece Avusturya ve Büyük Britanya ile antlaşma imzalamamıştı. Fransa iki koldan Avusturya 'ya saldıracaktır. Biri Ren nehri üzerinden diğeri de İtalya üzerinden olacaktır. Özellikle İtalya kolunu yöneten Napolyon Bonapart adındaki general kazandığı zaferlerle Avusturya'yı barışa zorlamıştır. Bunun sonucunda general Bonapart Direktuar'ın kurallarını hiçe sayarak Campo Formio Barışı'nı imzalamış ve Direktuar da bu barışı red dememiştir. Napolyon bu savaştan sonra büyük bir ün yapmış ve Paris'de halk yığınları onu karşılamak için toplanmıştı. Napolyon'un bu başarısından dolayı halkın böyle tepki göstermesi bazı yönetici sınıfının hoşuna gitmemişti. Bunun için bir çare gerekiyordu. Bu sırada Avusturya'nın savaştan çekilmesi. Büyük Britanya'yı tek bırakmıştı. Büyük Britanya barış için Fransa'ya yanaşsa da bir sonuç alınmadı. Fransa, Büyük Britanya'yı deniz yoluyla vurma şansı yoktu. Güçlü bir donanmaya

⁹ Armaoğlu a.g.e. s.55.

¹⁰ A.g.e. s.55.

sahip olan İngilizlerle denizde savaşmak anlamsızdı. Fransa için Büyük Britanya'nın Hindistan' a giden sömürge yollarından bir olan Mısır'ı ele geçirmek daha önemliydi. Bu yolla Direktuar da Napolyon'u başkent uzaklaştıracaktı. Napolyon ise bu yolla Akdeniz' e hâkim olmayı hedefliyordu.¹¹ Napolyon bunu hesaplarken karşısına iki devlet daha almış oluyordu. Biri Osmanlı İmparatorluğu diğeri de Rusya' idi. Özellikle Malta Şövalyelerinin Çar'a bağlı olması ve Napolyon'un Malta'yı alması, Fransa'nın Balkanlarda yayılmacı siyaseti ve Akdeniz'e hâkim olmak istemesi, Rusya'nın Fransa'ya karşı savaşa girmesine neden olmuştur.

Napolyon büyük bir orduyla önce Mısır' a hareket etti. Osmanlı'nın bu topraklarda merkezîyetçi yapısının zayıf olması Napolyon için Mısır'ın işgalini kolaylaştırıyordu. Bir yandan da İngiltere Akdeniz'e donanma çıkarmış Fransız donanmasını arıyordu. Amiral Nelson önderliğinde İngiliz donanması bir gece baskısıyla Fransız donanmasını yakmıştı. Napolyon Osmanlıyı baskı altında tutmak için Suriye topraklarına kadar ilerlemişti. Akka Kalesini kuşatacak olan Napolyon hiç beklenmedik bir direnişle karşılaştı. Cezzar Ahmet Paşa önderliğindeki Osmanlı ordusu Napolyon'a karşı büyük bir zafer kazanmıştı.¹² Bu durum Napolyon'un ilk yenilgisi olarak tarihe geçmişti. Ayrıca Napolyon'un Mısır topraklarına girmesi Büyük Britanya'nın Osmanlı'ya karşı yeni bir siyaset anlayışını ortaya çıkarmıştır. Kendi çıkarları için Osmanlı topraklarını korumak zorunda olduklarının farkına vardılar. Bu doğrultuda Büyük Britanya 1878 Berlin Antlaşmasına kadar bu siyaseti güdecektir. Mısır'dan atılan Fransa, her seferinde Büyük Britanya ile Mısır için çatışma içinde olacak ve bu XIX. Yüzyıl boyunca devam edecektir.¹³

Bu arada Mısır seferi, Fransa'da hayal kırıklığının yanı sıra kendilerine karşı yeni bir ittifakın ortaya çıkmasına neden olmuş, halk da bu durumdan şikayetçi olmuştur. Bunun üzerine Napolyon Fransa' ya geri dönerek askeri bir darbe yaparak yönetimi ele geçirdi. Napolyon konsül yönetimini kurmuş ve Fransa'da tek söz sahibi olmuştur. Bundan sonra 1814 yılına kadar Fransa'yı yönetip devletin politikasını değiştirecektir. Napolyon 1792 yılında yayımlanan bildirgede ihtilal fikirlerini yayma ve uygulama görevini Fransız ordularına veren maddeye dayanarak tüm kara

¹¹Armaoğlu, a.g.e. , s.55.

¹² Feridun Emecen, "Cezzar Ahmet Paşa", TDV İslam Ansiklopedisi, C.VII, s.516-518.

¹³Süleyman Kani İrtem, **Osmanlı Devleti'nin Mısır Yemen Hicaz Meselesi**, Temel Yayınları, İstanbul, 1990, s.29.

Avrupa'sını ele geçirip Büyük Britanya ile olan mücadelede galip gelmek için harekete geçmişti.

Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Mısır seferi sonucunda, Büyük Britanya, Rusya, Avusturya ve Osmanlı'nın içinde bulunduğu koalisyon Fransa'ya karşı oluşmuştur. Fransa, Büyük Britanya ve Avusturya ile barışa yanaşsa da istenilen olmamış bunun üzerine Napolyon askerleriyle birlikte önce Avusturya'yı ezmiş, Campo Formio antlaşmasını ikinci kez kabul ettirip ardından da yönünü Büyük Britanya'ya çevirmişti. Bu sırada Avusturya ile Rusya daha sonra Rusya ve Büyük Britanya arasındaki çıkar tartışmaları koalisyonun dağılmasına neden olacaktır. Yalnız kalan .Büyük Britanya'nın, ekonomisi de zayıflamaya başlamıştı. Özellikle İngiliz tüccarlar bu savaştan dolayı ticaret yapamaz hale gelmiş ve savaşın bitmesi için hükümete baskı yapmaya başlamıştı. Bu yüzden İngilizler, Fransa ile antlaşmaya oturmuştu.1802 yılında Fransa ile Amiens barışını imzaladılar. Bu antlaşmaya göre Büyük Britanya, Fransa hükümetini tanıyacak ayrıca Seylan ve Tridanat dışında savaşta kazanılan sömürgeler Fransa'ya geri verecekti. Bunun sonucunda Fransa bütün Avrupa'ya gücünü göstermişti. Ayrıca bu antlaşma Fransa için onur verici bir antlaşma olmuştur. Napolyon bu olaylar sonucunda imparatorluğunun önünü de açmış. Napolyon, İngilizler karşısında kazandığı bu zaferi fırsat bilip 4 Aralık 1804 yılında seçimle imparatorluğunu ilan etmişti.¹⁴ Napolyon'un kendi imparatorluğu ilan etmesi diğer büyük güçleri iyice tedirgin etmişti. Onlar buna karşı bir önlem alınması gerektiğini düşünüyorlardı. Fransa ise ezeli düşman olarak gördüğü İngiltere'ye karşı her yolu deneyecektir. Napolyon kendi imparatorluğunu ilan etmesinin yanında Fransa'ya bağlı olarak kurduğu devletlerin başına da kendi ailesinden bireyler getirerek aile imparatorluğu kurmuştu. Bu aile imparatorluğu ihtilal fikirlerini savunup yaymaktan çok emperyalist bir devlet anlayışında görünmekteydi.¹⁵

Kazandığı başarılarla Fransa Avrupa'da kara ordusu olarak tek büyük güç haline gelmesi, İngilizlerin Avrupa'daki siyasetine tersti. Çünkü Büyük Britanya kıta Avrupa'sında tek bir gücün olmasını kendisi için tehlikeli buluyordu. Bunun için. Büyük Britanya , Rusya, Prusya ve Avusturya ile işbirliği halinde bir politika izleyip, Fransa'ya ağır bir ceza vermek istiyordu. Napolyon ise karada kendilerinin önünde hiçbir gücün duramayacağını, Büyük Britanya'ya karşı denizde güçlü olmanın önemli

¹⁴ Murat Sarıca, **Siyasal Tarih**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1980, s.45.

¹⁵ A.g.e , s.46.

olduğunu biliyordu. Bunun için Napolyon harekete geçerek Büyük Britanya'ya bağlı olan Hannover topraklarına girip burayı işgal etti. Bununla yetinmeyen Fransa müttefiki olan İspanya ile işbirliğine girip 2300 gemilik bir donanma Boluogne ve Manş Denizine çıktı. İngiltere ise buna karşılık olarak Avusturya, Rusya ve İsveç'le işbirliği yaptı. Napolyon'un asıl amacı İngilizleri denizlerde yenmekti. Napolyon'un donanması İspanya'nın Cebelitarık Boğazı yakınlarındaki Trafalgar burnunda Amiral Nelson komutasındaki İngiliz donanması ile karşılaştı. Burada İngiliz donanmaları, Fransız birliklerini büyük bir bozguna uğrattı.¹⁶ İngilizlerin yenilmez komutanı Amiral Nelson bu savaşta öldü. İngilizler 1914 yılına kadar dünya üzerinde deniz gücü anlamında tartışılmaz tek bir güç haline geldi.

Kara savaşlarında ise her şey Fransa'nın istediği gibi gidiyordu. 1805 yılına gelindiğinde Fransa tüm birlikleriyle Avusturya ve Rusya üzerine yürüdü. Napolyon orduları Rus ve Avusturya askerlerinden oluşan birliklerle Austerlitz'de karşı karşıya geldi. Napolyon bu savaşta kış şartlarını iyi kullanarak müthiş bir askeri zekâ ile büyük bir zafer kazandı. "Üç İmparator Savaşı" olarak da anılacak bu savaşın sonucunda Rusya, Fransa ile antlaşmaya yanaşmamış ve farklı bir siyaset izlemişti. Fransa karşısında ezilen Avusturya orduları da Fransa ile Presburg Antlaşması imzaladı. Bu antlaşmayla birlikte Venedik topraklarının tamamı Fransa'da kalacak Almanya'da Kutsal Roma Germen İmparatorluğu resmen ortadan kalkacak ve onun yerine Ren Konfederasyonu kurulacaktı. Böylece Napolyon deniz yenilgisinin dışında kendisine karşı oluşturulan 3 Koalisyon savaşından da başarı ile çıkmıştı.

Almanya'da oluşturulan Ren Konfederasyon Devleti Prusya'nın hiç hoşuna gitmemişti. Çünkü buradaki siyasi yapılanma kendi varlığı için tehlike arz etmekteydi. Bunun için Rusya ile bir koalisyon oluşturdu. Buna karşılık Napolyon büyük bir orduyla Prusya üzerine yürüdü ve 14 Ekim 1806' da Jena'da Prusya birliklerini yenerek tüm Prusya topraklarını ele geçirdi. Napolyon daha sonra Rusya üzerine yürüdü. Eylau bölgesinde Rusları yenen Napolyon, kendilerinden kaçan Rus birliklerini Nieman nehri kenarında tekrar yakalayarak bu birlikleri tekrar yendi.¹⁷ Napolyon bundan sonra Rusya'dan çok Prusya'yı ezmek istedi. Napolyon bunun için Prusya toprağı olan Polonya'da Varşova Dükaliğı'nı kurdu. Elbe nehri ile Ren nehri

¹⁶ Mehmet Kayıran, **Avrupa Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir, 1991, s.151.

¹⁷ Sarıca, a.g.e, s.89.

arasında Vestfalya Krallığı'nı kurdu. Bu durumla Prusya'yı ezen Napolyon, Rusya'ya karşı daha iyi davranmıştı. Napolyon, Rusya'nın Finlandiya topraklarını ele geçirmesine göz yumdu. Ayrıca Rusya ile antlaşan Napolyon, Osmanlı- Rus savaşında aracı bir rol oynayacaktır. Çar Aleksandır ile Napolyon 1807 yılında Tilsit Antlaşması imzaladı. Bu antlaşmayla Rusya ve Fransa Osmanlı'nın Avrupa kıtasında bulunan topraklarıyla İstanbul'un paylaşımını yaptı. Burada birçok gizli madde de olsa Napolyon Rusya'nın güçlenmesini istemediğinden bu antlaşmayı pek ciddiye almıyordu. Bunun için Aleksandır ile Napolyon'un arası bir müddet sonra bozulup savaşa tutuşmuşlardı.

Napolyon Avrupa'da istediği gibi hareket etmeye başlamıştı. Önünde hiçbir güç kalmayan Napolyon, kardeşlerini yeni kurduğu krallıkların başına geçirdi. LuisBonapart, Hollanda Kralı, Joseph'i Napoli, Jerome'yi Vestfalya Kralı yaptı.

Napolyon tüm Avrupa'ya hâkim güç olarak, Büyük Britanya'ya boyun eğdirmek için harekete geçti. Napolyon kendi ülkesindeki burjuvaziyi Avrupa'da hâkim güç kılmak ve Büyük Britanya'nın ekonomisini çökertmek için İngiliz mallarının Avrupa'da satılmasını yasaklamıştı. 1806 yılında Berlin'de yayınlanan kıta ablukasıyla Fransa'nın hâkimiyeti altındaki tüm ülkeler İngilizlerle ticaretle birlikte her türlü ilişkiyi kesecektir. Napolyon bu ablukayla birlikte Avrupa'da bulunan bütün İngiliz mallarını toplatmış, bununla yetinmeyip İngiliz tüccarları yakalatarak hapse attirmişti. Napolyon bu yolla kendilerine bağlı olan devletlerin İngilizlerle ticareti kesip kesmediğini kontrol edip bu devletlerin kendilerine bağlılığını görecekti.¹⁸

Napolyon'un İngilizlere karşı izlediği bu politika tamamıyla başarıya ulaşmamıştı. Çünkü Avrupa'nın tamamını hâkimiyet altına almış Napolyon, İngiliz mallarının Portekiz üzerinden ve kaçak yollarla Avrupa'ya girmesini engelleyemedi. Kaçak olarak Avrupa'ya giren bu malların fiyatları iyice yükselip halkın alım gücünü düşürdü. Bu da halkın Napolyan'a karşı sesini yükseltmesine neden olmuştu.

Yukarıda belirtildiği gibi Portekiz, İngilizlere olan bağlılıklarından dolayı İngiliz mallarını kullanıp İngiltere ile ticaret yapıyordu. Fransa ise kendi buyruğuna uymayan Portekiz'i cezalandırmak için harekete geçti. İspanya ile işbirliği yapan Napolyon, Portekiz topraklarını gizli bir antlaşmayla İspanya ile paylaştı.

¹⁸A.g.e. s.76.

Napolyon'un asıl hedefi ise bütün İber Yarımadasını ele geçirmektir. Bu sırada İspanya'da taht kavgaları çıktı. Bunun üzerine Napolyon 80 bin kişilik bir orduyla İspanya kıyılarına çıktı. Napolyon, İspanya Kralı IV. Carlos ile oğlu Fernando arasındaki taht kavgasını sonlandırmak için ikisini de tahtan mahrum bırakarak kardeşi Joseph'i İspanya kralı olarak ilan etti. Bu durum karşısında İspanyol milliyetçiler çok sinirlenerek Napolyon'a karşı ayaklanmaya başladılar. Napolyon'un izlediği bu yanlış siyaset kendi sonunu getiriyordu. İngilizler, İspanyollara bu isyanda maddi anlamda destek sağlamaya başlamıştı. Bunun üzerine Napolyon bizzat İspanya'ya gelerek isyanı bastırıp, İngilizleri bu topraklardan çıkarttı. İspanyol milliyetçiler boş durmayıp gerilla taktiği uygulamaya başlayıp Fransız askerlerine büyük bir kayıp verdirdiler. 1811 yılına kadar devam eden savaşların sonunda Fransız birlikleri İspanya'dan çekilmek zorunda kaldı.

İspanya'da başlayan bu ayaklanma diğer Avrupalı devletlere de umut olmaya başlamıştı. Napolyon'un kurduğu aile imparatorluğuna karşı ufak çaplı isyanlar baş göstermeye başladı. Avusturya, Alman ve İtalyanları Napolyon'a karşı isyana teşvik etse de başarılı olamadı. 1809 yılında Avusturya, Fransız hegemonyasına son vermek için Fransa'ya savaş açtı. Napolyon bunun üzerine Avusturya üzerine yürüdü ve Vaprom'da Avusturya ordularını büyük bir yenilgiye uğrattı. 14 Ekim 1809 yılında Viyana Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile birlikte Avusturya, Galiçya topraklarının büyük bir kısmından çekildi. Napolyon bu toprakları Varşova Dükalığı'na verdi.¹⁹

Napolyon, 5. Koalisyon savaşlarından üstün çıkmıştı. Avusturya'yı ezen Napolyon, Rusya ile ortak bir noktada bulaşamıyordu. Rusya'nın, İngiltere ile ticaret yapması ve yakın ilişkilerde bulunması ayrıca Rusya'nın diğer güçlerle işbirliği halinde olması, Napolyon'u Rus seferine itecektir. Rusya ise 1807 yılında imzaladığı Tilsit antlaşmasından sonra ilişkileri düzeltse de Rusya bu antlaşma maddelerini uygulamak için Napolyon'a baskı yapmış fakat Napolyon, Rusya'yı ciddiye almamıştı. Bu da Rusya'nın pek hoşuna gitmemiş ve Çar ile Napolyon arasındaki ilişki bozulmaya başlamıştı.²⁰

¹⁹Kayıran, a.g.e. s.152.

²⁰Robert, a.g.e. s.432.

Tüm bu sebeplerden dolayı Napolyon 24 Haziran 1812 yılında 600 bin kişilik bir orduyla Rus seferine çıktı. Büyük bir orduyla sefere çıkan Napolyon 14 Eylül 1812 'de Moskova 'ya girdi. Fakat Rus birlikleri Moskova'nın yarısını yakmıştı. Kışın gelmesiyle birlikte yorgun düşen Napolyon'un ordusu Rusların vur kaç taktiğiyle yıpranmaya başladı. Bu yüzden Napolyon ordusuyla geri çekilmek zorunda kalıp Paris'e 40 bin kişilik bir orduyla geri döndü.²¹ Paris'e geldiğinde halk Napolyon'a "ordu nerde?" diye sorulduğunda Napolyon, "Ordu yok" diye cevap verdi.²²

Napolyon'un bu ağır yenilgisi ile birlikte Rus kuvvetleri, Napolyon'un peşinden Prusya önlere kadar geldi. Rusya ile Prusya işbirliği yapıp Fransa'ya karşı savaşmaya başladılar. Napolyon bu savaşları kazandı fakat büyük bir orduya sahip olmadığı için ateşkes imzalamak zorunda kaldı. Diğer bir yandan da İngilizler, İspanyollarla işbirliği yapıp Fransızları İspanya dışına atmayı başarmışlardı. Daha sonra İngiltere, Rusya, Avusturya, Prusya tamamen işbirliği yapmaya karar verdi. Avusturya başbakanı Metternich, Napolyon'a 1801 yılındaki sınırlara dönmesi için baskı yapmış ancak Napolyon bunu reddetti. Bunun üzerine müttefik kuvvetleri harekete geçip 19 Ekim 1813 yılında Leipzig muhaberesi yapıldı. Müttefikler, Fransızlara ağır bir yenilgiye uğratmış ve Napolyon'un Avrupa'daki hâkimiyetine son vermişlerdi.

Müttefikler bu galibiyetle beraber Fransa üzerindeki baskıyı artırmaya başladılar. Bu defa 1792 yılı sınırlarına dönülmesi istendi. Fakat Napolyon buna da ret cevabı verdi. Bunun üzerine müttefikler 30 Mayıs 1814 tarihinde Paris'i işgale başladılar. Bunun üzerine Fransız senatosu Napolyon Bonapart'ı istifaya çağırdı. Napolyon oğlunun tahta çıkma şartıyla tahtan çekildiğini ilan edip 20 Nisan 1814'de Elbe'ye sürgün edildi. Bununla birlikte Fransa'da krallık ilan edildi. XVIII. Luis tahta geçti. (1814-1824) Fransa'da meşruti monarşi sistemi kuruldu.

Fransa ile müttefikler arasında 30 Mayıs 1814 yılında Paris Antlaşması imzalandı. Buna göre Fransa 1792 yılındaki sınırlara geri çekilecek ve Viyana'daki kongreye koşulsuz katılacaktır. Viyana kongresine gelen sürece böyle gelindi. Metternich koalisyon savaşlarından sonra eski düzeni tekrar tesis etmek için Viyana Kongresi'ni toplamıştır.

²¹Kayıran ,a.g.e. s.152.

²²Yeliseyeva, a.g.e, s.92.

B) 1789-1814 Yılları Arasında Osmanlı İmparatorluğu

1789 yılında Fransız İhtilali çıktığında, İmparatorluk 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşmasını imzalamış 300 yıllık Müslüman toprağı olan kaybetmişti. Kırım'ın elden çıkmasına dayanamayan I. Abdülhamit ölmüş tahta III. Selim çıkmıştı. Osmanlı bu dönemde Rusya ile savaş halindeydi. Ruslar, Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratmış ve 1792 yılında Yaş Antlaşması imzalanmıştı. III. Selim devletin merkezi anlayışının Fransa gibi olmasından yana idi. Hatta şehzadelik döneminde Fransa kralı XVI. Luois ile mektuplaşıyordu. III. Selim tahta çıkar çıkmaz reform hareketlerini başlatmıştı. Yenilikçi bir anlayışa sahip olan Sultan Avrupa ile yakın diyaloglar kurmak için kalıcı büyükelçilikler açmış, yeniçeri ocağının yanında Fransız modelinde modern bir ordu olan Nizam-ı Cedit birliklerini kurmuştu.

Osmanlı 'da tımar sisteminin bozulması ile oluşan yeni bir sosyal sınıf olan ayanlar ortaya çıkmıştı. Merkezi otoriteden uzak olup kendi başlarına buyruk olmuş bu ayanlar devletin karşısında önemli bir güç teşkil etmekteydi. Bunun dışında yeniçeri ve ulema sınıfı yapılan reform hareketlerine karşı bir tutum sergiliyordu.. Ayrıca merkeze uzak olan eyaletlerde ayanlar devlet gibi davranmaya başlamış ve merkezi otorite iyice zayıflamıştı. Derebeyler oluşmaya başlamıştı. Yozgat'ta Çapanoğulları, Manisa'da Karaosmanoğulları, Çukurova'da Kozanoğulları gibi aileler önemlilerindendir. Mısır,da Kölemenler, Lübnan ve Filistin'de Cezzar Ahmet Paşa merkezi otoritenin yetersiz olduğundan dolayı güçlenmiş valilerdi.²³ III. Selim bu otorite boşluğunu ortadan kaldırmak istese de yaptığı reformlardan rahatsız olan yeniçeriler Kabakçı Mustafa önderliğinde bir isyan edip Sultan'ı tahtan indirip IV. Mustafa'yı tahta çıkarmışlardı. Buna karşılık olarak Rusçuk ayanı olan Alemdar Mustafa Paşa birlikleriyle tahta yürüyüp III. Selim'i tahta çıkarmak istemiş ancak IV. Mustafa, III. Selim'i öldürtmüştür. Alemdar, İstanbul'a gelip IV. Mustafa'yı tahtan indirip yerine II. Mahmut'u tahta çıkarmıştı.²⁴ Alemdar daha sonra sadrazam olmuş ve Sultan II. Mahmut ile ayanların arasını yaparak 1808 yılında Sened-i İttifak'ı sultana imzalatmıştır. Sultan ilk defa kendi yetkilerini kısıtlamak zorunda kalmış ve ayanları bir güç olarak kabul etmiştir. Bu durumu içine sindiremeyen Sultan II. Mahmut

²³ Murat Sarıca, a.g.e. s.93.

²⁴ A.g.e. s.93.

antlaşmayı uygulamamış, zamanla güçlenerek bütün ayanları 1816 yılına kadar ortadan kaldırıp merkezi otoriteyi sağlamıştır.

Osmanlı'nın iç işlerindeki gelişmeler böyle iken ilk Avrupa'da olan olaylar da Osmanlı'ya dokunmaya başladı. Fransız ihtilali çıktığında ihtilal fikirleri Osmanlı'yı pek ilgilendirmiyordu. Çünkü ihtilal fikirlerinin etkin olabileceği bir halk kitlesinin Osmanlı'da mevcut olmaması yani sosyal statüye sahip, ayrıcalıklı bir sınıfın olmaması Osmanlı'yı ihtilal fikirlerinden uzak kılıyordu.²⁵ Osmanlı'nın ekonomik yapısından dolayı kapitülasyonlara bile itiraz eden bir sınıf yoktu. Fransa'nın cumhuriyetçi anlayışını yaymak istemesi üzerine Avrupalı güçlerle, Fransa arasında 1792 yılında koalisyon savaşları başlamıştı. Osmanlı ezelden beri iyi ilişkiler kurduğu Fransa'nın bu yapısını tanımak istese de. Büyük Britanya ve Rusya'dan gelecek baskıdan dolayı buna fırsat bulamamıştır. Bunun için Sultan, Fransa'yı Avrupalı bir devlet tanıdıktan sonra tanımayı düşünmekteydi. 1795 yılına gelindiğinde Prusya ve Hollanda'nın Fransa'yı tanınmasıyla birlikte Sultan, cumhuriyet konsülü tarafından atanmış olan Fransa'nın yeni elçisi olan Vernizoc huzuruna resmen kabul edip Fransa ile ilişkileri başlatmıştır.

Napolyon Bonapart, Akdeniz'i ele geçirip, Büyük Britanya'nın Hindistan'a giden sömürge yollarına hâkim olabilmek nedeniyle Osmanlı toprağı olan Mısır'ı ele geçirmek için harekete geçti. 280 parçadan oluşan bir donanmanın yanında 38 bin kişilik bir askeri birlikle Toulun Limanından sefere çıktı. Bu olay üzerine Osmanlı ve Fransa arasındaki tüm ilişkiler kesilmiştir. Osmanlı bu hareketinin karşısında Büyük Britanya ve Rusya ile işbirliği yapmıştır. 23 Aralık 1798 yılında tarihte ilk kez Osmanlı- Rus ittifakı, 5 Ocak 1799 yılında ise Osmanlı- İngiliz ittifakı imzalandı.²⁶ Bu tarihten sonra Osmanlı'nın siyasi anlayışı da değişip Avrupa'ya karşı denge politikasını uygulayacaktır. Rusya bu antlaşmayla ilk defa boğazlardan geçme hakkına sahip olup, Ruslar ve Osmanlı birbirinin toprak bütünlüğünü korumak şartıyla 8 yıllığına geçerli olacaktır. Bu antlaşmayla Karadeniz kapalı bir deniz olduğu kabul edilmişti. Osmanlı, Ruslarla yaptığı antlaşma gibi İngilizlerle de bir antlaşma yaptı. Bu antlaşmalarla birlikte Osmanlı koalisyon savaşlarına resmen dâhil oldu.

²⁵ Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi V. Cilt**, TTK, Ankara, 2006, s.21.

²⁶ Sarıca, a.g.e. s.86.

Napolyon Bonapart, Mısır topraklarına girip burayı işgal etmeye başladı. Daha sonra Napolyon, Suriye üzerine yürüdü. Burada Napolyon'a karşı Cezzar Ahmet Paşa komutasındaki Osmanlı orduları Akka'da büyük bir direniş göstererek Napolyon'un ilerlemesini durdurdu. Bu sırada da Amiral Nelson komutasındaki İngiliz donanması Abukır'da Fransız donanmasını yok etti. Bu olaylar üzerine Napolyon orduları Mısır'dan çekmek zorunda kaldı. Bir yandan da Yanya valisi Tepedenli Ali Paşa'da, Fransa'nın aldığı Venedik topraklarını ele geçirip, Rus donanmasıyla birlikte 7 adayı da ele geçirdi. Mısır'ın Osmanlı'da kalmasıyla beraber burada bulunan İngiliz ordusu 2 yıl sonra Mısır'dan çekilecektir. Bunun dışında Osmanlı, Rusya'dan yedi adadaki ordu birliklerini 3 ay içinde çekmesini isteyecektir. Ruslar bunu kabul etse de çekmemiştir. Ayrıca Ruslar Osmanlı'ya karşı Yunan halkını bilinçlendirip isyana teşvik ediyordu.²⁷ Bu da ilerde Osmanlı- Rus savaşı nedenlerinden biri olacaktır.

1804 yılına gelindiğinde ise Fransa'nın, Austlitz savaşı ile Avrupa'da tek büyük güç haline gelmişti. Fransa, Osmanlı ile olan ilişkileri tekrardan harekete geçmiş Fransız büyükelçisi Sebastini'de bu ilişkilerle birlikte Osmanlı ile Rusya arasındaki ilişkileri bozmak istiyordu. Bir yandan da Rusya ve Büyük Britanya, Osmanlı'nın Fransa'yı tanımasından dolayı baskı yapıyordu. Bu sırada Kara Yorgi önderliğinde Sırp'lar, Osmanlı'ya karşı isyan başlatmıştı. Fransa ise bu isyana destek olan İpsilanti'nin Rusya tarafından kışkırtıldığını kanıtlanmış ve Osmanlı- Rus savaşı kaçınılmaz hale gelmişti. Yedi ada sorunu, Sırp İsyanı ve Eflak Boğdan beylerinin Rusya ile işbirliği yapması savaşın başlamasına neden oldu(1806). Rusya, Dinyeper nehrini geçerek Eflak ve Boğdan'a girdi. Sultan ise Rusya'nın boğazlardan geçmesini engelleyip boğazı kapattığını ilan etti. Büyük Britanya ise Fransa'dan dolayı Rusya'nın yanında yer alıp boğazların tekrar açılmasını aksi takdirde Büyük Britanya'nın boğazları geçeceğini ilan etti. Buna red cevap veren Osmanlı'ya karşı İngiliz donanması Şubat 1807'de Çanakkale'den içeri girdi. İngilizler Osmanlı donanmasından 4 gemiyi yakıp 2' sini de İstanbul'a getirdi. Bu olay karşısında Sultan kararlı bir tavır takındığı için İngiltere, 2 gemiyi bırakıp İstanbul'u terk ederek İskenderiye Körfezine çıktı. Fakat buradaki Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kuvvetleri İngilizleri geri püskürtmeyi başarmıştı. Bu arada Fransa IV. Koalisyon savaşından galip çıkmış ve Rusya ile antlaşma imzaladı. Rusya ile yakın bir ilişki kuran Napolyon

²⁷ Yusuf Akçura, **Osmanlı Devletinin Dağılma Devri(XVIII ve XIX. Asırlarda)**, TTK, Ankara, 1988, s.129.

1807 yılında Tilsit Antlaşması imzalamıştı. Bu antlaşma ile birlikte Rusya ile Fransa Osmanlı topraklarını kendi aralarında paylaşmaya karar verdiler. Tilsit Antlaşmasından dolayı Fransa, Osmanlı – Rus savaşında aracı olup Ruslar Eflak ve Boğdan'dan çekilip, Tuna, Osmanlı ile sınır kabul edilmiştir. Fakat Rusya daha sonra tekrar bu antlaşmayı bozup Osmanlı'ya saldırmıştır.

Tilsit Antlaşmasında Osmanlı Devleti, Fransa'nın hainliğini bir kez daha görmüş, İngilizler de Rusya'nın yaptığı ihaneti görüp Rusya'ya güvenilemeyeceğini anlamıştı. Bunun için Osmanlı ve Büyük Britanya yakınlaşıp 1809 yılında Kale-i Sultaniye Antlaşmasını imzaladılar. Büyük Britanya ve Osmanlı arasındaki bu yakınlaşma 1878 yılına kadar sürmüştür. İngilizler bu antlaşma ile boğazların kapalılığı ilkesini ilk defa kabul etmiş ve bunu 1841 yılındaki Londra Boğazlar Sözleşmesinde de kullanmışlardı. Bu antlaşma ile İngiltere, Rusya'nın boğazlara inmesini engellemiş olacaktır.

Rusya ve Fransa arasındaki ilişkilerin bozulmasını da koalisyon savaşlarının rolünden bahsedilmişti. Fransa'nın Rusya üzerine sefere çıkması Osmanlı- Rus savaşının bitmesine neden olmuş, Tilsit Antlaşması ise bir hayalden öteye geçememiştir. Rusya'nın Fransa tehlikesine karşı Osmanlı'ya barış teklif etmiş, Osmanlı'da bu barış teklifini kabul edip 16 Mayıs 1812 tarihinde Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Osmanlı ve Rusya arasında Prut nehri sınır kabul edilip Beserabya, Rusya'ya bırakıldı. Ayrıca Ruslar, Eflak ve Boğdan'dan çıkacaktır. Rusya bu antlaşmayla birlikte iki cephede savaşmaktan kurtuldu.

I.BÖLÜM

METTERNİCH SİSTEMİ

A) Viyana Kongresi

1815 yılında Koalisyon savaşları sona ermiş fakat Avrupa'da bütün siyasi, coğrafi ve toplumsal dokular alt üst olmuştu. Napolyon Bonapart tarafından bütün ihtilal fikirleri kıtaya yayılmış bu fikirler doğrultusunda toplumlar harekete geçmiştir. İhtilal fikirlerinin yayılmasının yanı sıra Fransa'da görülen cumhuriyet rejimi, meşruti yönetim, konsül anlayışı Avrupa'daki monarşik yapıyı sarsmış monarşik yapının alternatif yönetim biçimleri Fransa'da kullanılmıştır. Bu yönetim biçimleri Avrupa halkının monarşi sistemini sorgulamasına, Avrupa'daki monark sistemini sarsmaya ve halkın bu yeni yönetim biçimlerine yönelmesine neden olmuştur. Bu durumun ise Avrupa'da monarşi sistemini bozacağı ve bu durumun yeni savaşları doğuracağı aşikârdı. İhtilalden sonra yayılan liberal, cumhuriyetçi fikirler ve bununla birlikte koalisyon savaşları sırasında oluşan devletçikler eski düzeni tehdit ediyordu. Ayrıca oluşan yeni sınırlar büyük devletlerin nüfuz alanını tehlikeye atıyordu. Yeni sınırlarda oluşan devletler gelecek zaman için tehlike arz etmekte idi. Almanya buna örnek gösterilebilir. Almanya'nın kendi sınırları içinde birleşik yeni bir devlet olma ihtimali bulunması Avusturya'nın hayat sahasında yeni bir tehlike demektir. Yine İtalya'da oluşan liberal devletlerin oluşumu ve İspanya'da bulunan meşruti anayasal sistemi, monarşi sistemini tehdit ediyordu.

Avrupa'da oluşan bu durumu tehlikeli bulan Avusturya dışişleri bakanı Metternich²⁸, bu fikir akımlarının önüne geçmek gerektiğini düşünüyordu. Ayrıca Koalisyon savaşlarında Fransa'ya karşı savaşan Müttefik devletlerin işbirliğiyle de eski düzenin tekrar tesis edilip, korunabileceğine inanıyordu. Aynı zamanda

²⁸Metternich: 15 Mayıs 1773 yılında Kablenz'de doğmuştur.1778 yılında Strasborg Üniversitesi'nde hukuk okuyup yüksek eğitim aldıktan sonra 1801 yılında Berlin Büyükelçisi, ardından 1806 yılında ise Napolyon'un isteğiyle Paris Büyükelçisi olmuştur. Bu tarihten sonra Avusturya dış işlerinde ön plana çıkıp 1813 yılında İmparator tarafından dış işleri bakanı ilan edilip "Prens" unvanını almıştır. 1815 yılında Viyana düzeninin mimarı olup 1821 yılında Avusturya Başbakanı olan Metternich 1815-1848 yılları arasındaki döneme damgasını vurmuştur. Bundan dolayı bu döneme " Metternich Çağı" denilmiştir. 1848 ihtilallerinden dolayı görevinden istifa edip İngiltere'ye gidip burada 3 yıl kaldıktan sonra Viyana'ya dönmüş ve 1859 yılında ölmüştür. Bkz Hüner Tuncer, **Osmanlı- Avusturya İlişkileri (1789-1856)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008, s.54.

Metternich, Avrupalı ulusların birbiriyle savaşmasından çok, bütün Avrupa'yı tek bir devlet gibi birleştirip, yönetmeyi de düşünüyordu.²⁹ Bunun için harekete geçecek olan Metternich büyük devletlerin bir arada olacağı bir kongre yapmayı planlamıştır. Bunun için Büyük Britanya dışişleri bakanı olan Castleragh ile birlikte harekete geçti.³⁰ Bu kongreye Rusya, Büyük Britanya, Prusya, Avusturya, Fransa, Osmanlı ve Avrupa'nın diğer küçük krallıkları davet edildi. Davet edilen bu devletlerden Osmanlı dışında hepsi katılmaya karar verdi. Bu devletlerin kongreye büyük beklentiler içinde geldiği aşikârdır. Bu devletlerin, beklentilerini ya da kongreye katılma nedenlerini şöyle ele alırsak:

Avusturya'nın bu kongrede öncü olmasında rol oynayan faktör liberal, anayasal rejim isteyen toplumların önüne geçebilmek arzusunda olmasıydı. Ancak kendi coğrafyasında bulunan toplulukların çıkarabileceği isyanları da tek başına bastırabileceğine inanmıyordu. Bu yüzden bu isyanları diğer imparatorlukların desteğiyle bastırmak çabası içerisindeydi. Metternich, Avusturya'nın varlığını devam ettirmesi için İtalya ve Almanya topraklarını da güvence altına almak istiyordu. Koalisyon savaşları sırasında Napolyon İtalya'ya girmiş bu coğrafya da liberal, anayasal rejimi yaygınlaştırmıştı. Yine Almanya'da siyasi birlik doğma ihtimali var olmuştu. Bunu engellemek ve baskı altına almak ancak uluslararası bir işbirliği ile mümkün olacaktı. Bunun için kongreyi planladı.

Büyük Britanya İmparatorluğu'nun kongreye katılmasının nedeni ise Avrupa'da yeni bir gücün oluşmasını engellemek, Kuzey Buz Denizinde oluşabilecek güçlü bir yapının önüne geçmektir. Ayrıca, Fransa ve Hollanda'dan aldığı sömürgeleri korumak istiyordu. Rusların, Finlandiya'yı alması ve Varşova üzerinden Büyük Britanya'yı tehdit etmesi, ayrıca Belçika ve Hollanda'da oluşan yapıların İngilizlerin çıkarlarına ters olması Viyana Kongresini, Avusturya ile birlikte düzenlemesine neden oldu. İngilizler Napolyon savaşlarında başarılı bir şekilde çıkan Rusları dizginlemek ayrıca Avusturya ile beraber Rusların Balkanlar üzerinden sıcak denizlere inme politikasını törpülemek istiyordu.

Rusya ise Fransa'yı yenmiş ve kıta Avrupa'sının en güçlü devleti olmuştu. Böyle bir durumda Rusya kongreye karlı çıkmak için gelmiştir. Rusya, Polonya ve

²⁹ Halil İnalçık, **Turkey and Europe in History**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.113.

³⁰ Tuncer, a.g.e. s.54.

Finlandiya topraklarını elde tutmak ve Osmanlı ve İngiltere üzerinde baskı oluşturup kendi siyasi otoritesini benimsetmek istiyordu. Ayrıca Rusya, Osmanlı üzerinde gerçekleştirmek istediği Grek projesini, Büyük Britanya ve Avusturya'nın desteğiyle yapabileceğine inandığı için kongreye katılmıştı.³¹

Prusya ise bu kongreye gelmeden kendi hayat sahasını korumak ve kendisi için tehlike arz eden Rus yapısını engellemek istiyordu. Kendisi için önem arz eden bölgeleri Almanya ve Batı Polonya topraklarını güvence altına almak istiyordu.³² Ayrıca Napolyon'la yapılan savaşlarda en fazla ezilen taraf olan Prusya, bu kongrede kendi taleplerini daha iyi dile getirme fırsatı bulacağına inanıyordu. Fransa ise bu toplantıya yenik devlet olarak geliyordu. Bu yüzden Fransa bu dezavantajı ortadan kaldırmak için bu toplantıdan en az hasarla kurtulmayı yeğliyordu. Kongre öncesi devletler bu beklentiler içindeydi. Koalisyon savaşlarından sonra bu devletler kendi çıkarlarını dile getirip bu çıkarları korumak için Viyana Kongresine katıldı. Büyük güçler Avrupa'da sarsılan toprak düzenini, yönetim sistemlerini tekrar inşa etmek için harekete geçmiş ve kendi hayat sahalarını bir nevi güvence altına almak için toplanmıştır da diyebiliriz.

Viyana Kongresine Rusya'yı temsilen Çar I. Aleksander, İngiltere'yi temsilen Dışişleri Bakanı Castleragh, Fransa'yı temsilen Dışişleri Bakanı Talleyrand, Prusya'yı da kral III. Friedrich William adına da Başbakan Prens Hardenberg temsil etmişti.³³ Kongre de Metternich, birinci olarak Napolyon Bonapart'ın kurduğu imparatorluk ve bu imparatorluğun yaydığı fikirler olan liberal, cumhuriyetçi düşüncelerin önüne geçmek için büyük devletlerin işbirliği halinde olması gerektiğini savundu. Yani Metternich bu sistemde toprakları korumaktan çok, insanların kafasındaki fikirleri ortadan kaldırmayı düşünüyordu.³⁴ Bunun için kongreler olduğu dönemde bu fikirlerle savaşmak için Rusya, Avusturya ve Prusya ile üçlü ittifak antlaşması imzaladılar. Bu ittifak kuvvetleri Büyük Britanya'yı bu ittifaka davet etmesine rağmen Büyük Britanya kara Avrupa'sındaki iç siyasetle pek ilgilenmediği için uzak durmaya çalıştı. Fransa ise bu süreçte Avusturya ve Büyük Britanya ile işbirliği halinde olmayı düşünüyordu. Kongrede Fransa Dışişleri bakanı Talleyrand, Fransa'nın zarar

³¹ Vladimir Potyemkin, **Siyasi Tarih I**, Çev. Atilla Tokatlı, May Yayınları, İstanbul, 1977, s.474.

³² E. J. Hobsbawn, **Devrim Çağı,(1789-1848)**,Çev.Jülide Ergüder-Alaeddin Şener,Dost Yayınevi, Ankara, 2000, s.116.

³³ Armaoğlu, **a.g.e.** s.121.

³⁴ Toktamış Ateş, **Siyasal Tarih**, Der Yay, İstanbul, 1994, s.155.

görmesini engellemek için “meşruiyet”(lejitizm) ilkesini ortaya attı³⁵. Yani Fransa ile yapılan savaşlarda Napolyon vardı ancak Napolyon’un şu anda olmadığını onun yerinde XVIII. Lui’nin olduğunu bu yüzden sınırların devrim savaşlarının öncesine yani 1792 yılındaki sınırlara dönülmesini gerektiğini ileri sürdü. Bu fikri ile Talleyrand, Rusya’nın Polonya ve Prusya’nın Saksonya topraklarındaki üstünlüğünün tartışılmasına neden olmuştu. Böylece Büyük Britanya ile Avusturya’yı da Fransa’nın yanına çekmeyi başarmıştır.

Viyana Kongresi devam ettiği sırada I. Paris Antlaşması sonucunda Elbe Adası’na sürgün olan Napolyon Bonapart buradan kaçtı ve Lyon’a gelerek imparatorluğunu ilan etti. 1792 yılındaki sınırlarına sadık kalacağını bildiren Napolyon, Fransa halkı tarafından kabul edildi. Fakat müttefik kuvvetler Napolyon’un imparatorluğunu kabul etmediler ve Napolyon’a savaş açtılar. Bunun üzerine Napolyon ordularını hazırlayarak Belçika üzerine seferine çıktı. Müttefik kuvvetlerin başında İngiliz Komutan Wellington bulunuyordu. İki ordu Waterloo’da karşı karşıya geldi. Napolyon burada büyük bir hezimete uğrayıp yenildi. Napolyon bu savaştan sonra esir edilip Fransa ile Müttefik olan Avusturya, Prusya, Büyük Britanya ve Rusya arasında II. Paris Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile birlikte Fransa, 1790 sınırlarına çekilip beş yılda 700 milyon frank savaş tazminatı ödeyecek ve bu süreç içinde müttefik kuvvetleri Kuzey Fransa’da kalacaklardı.³⁶

Fransa’ya bu ağır yaptırımdan sonra Müttefikler Avrupa’da yeni bir gücün oluşmasını engellemek istediler. Viyana Kongresinde de kesin karar çıkması için işbirliği yaptılar. Viyana Kongresi sonucunda alınan kararlara değinirsek, Norveç ve İsveç ayrı ayrı krallık haline geldi. Belçika ve Hollanda birleştirilerek Netharland devleti kuruldu. Portekiz ve İspanya’nın sınırları aynı kalmış, Rusya ele geçirdiği Varşova dukalığını kendi himayesi altına alıp Finlandiya topraklarını da kendisine katmıştır. Saksonya tarafındaki topraklar, Vestfalya ve Ren topraklarının bir kısmı Prusya’ya verildi. Napolyon döneminde 360 devletten oluşan Almanya 38 devletten oluşan Germen Konfederasyonu şekline sokuldu. İtalya topraklarının Kuzey kısmı Avusturya’ya veriliyor ve Avusturya Belçika topraklarını da kaybediyordu. Bunun yanı sıra Osmanlı ile alakalı olarak da Arnavutluk hariç bütün Balkanlar Osmanlı

³⁵ Sarıca, a.g.e, s.81

³⁶ Hüner Tuncer, **Metternich’in Osmanlı Politikası(1815-1848)**, Kaynak Yayıncılık, İstanbul,2013, s.49.

himayesine bırakılıyordu. Viyana Kongresine katılan devletler liberal fikirler ve anayasal rejime karşı beraber hareket edeceklerine dair antlaşma sağlamışlardır.³⁷

Yukarda görüldüğü üzere büyük güçler kendi sistemlerini korumak ve bu sistem doğrultusunda kendi çıkarlarını gözetlemek için işbirliğine gitmiştir. Viyana Kongresinin coğrafi restorasyonu devletin çıkarları doğrultusunda oldu. Avusturya ve Büyük Britanya, Rusya'nın Balkanlardaki siyasetinden dolayı kongreye katılmayan Osmanlı'yı Balkanlarda güç olarak ilan ederken, Büyük Britanya kendi sınırlarını korumak için Netharland devletini kurdurdu. Avusturya ise hayat sahası olan Almanya'da merkezi bir kuvvetin olmasını engellemiş küçük krallıklardan oluşan bir konfederasyon haline gelmesini sağlamıştır. Fakat Almanya'nın 360 devletten, 36 devlete düşmesi ileride Alman siyasi birliğini kurmak için ilk aşamadır. Prusya kendi hayat sahasını güvence altına alırken, Rusya ise Balkanlar dışında istediği sınırı korumuştur. Viyana Kongresinin siyasi restorasyonuna bakarsak da Avrupa'da oluşan anayasal ve meşruti yönetimin önüne geçildi, kurulan bütün devletler monarşi sistemine göre dizayn edildi. Yani eski sistemi korumak için krallıklar kuruldu. Kongreye katılan devletler arasında olan Büyük Britanya ise anayasal rejim ile yönetildiği için Avusturya, Rusya ve Prusya ile siyasi anlamda aynı çatı altında yer almayacaktı.

Viyana kongresine davet edilen ülkelerden biri de Osmanlı İmparatorluğuydu. Osmanlı İmparatorluğu 1798 yılında Fransa'nın Mısır'a saldırmalarıyla, Büyük Britanya ve Rusya'nın yanında savaşa girmişti. Fransa'ya karşı savaşan İmparatorluk bir nevi koalisyon savaşlarının içinde taraf olmuştur. 1814 yılında savaşların bitmesiyle birlikte Metternich tarafından Viyana'da toplanılacak olan kongreye, Osmanlı'nın Fransa'ya karşı savaşmasından ve coğrafyasının savaşın bir parçası olmasından mütevellî davet edilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti olumlu bir cevap vermemiştir. Metternich, Osmanlı'ya bir kez daha teklif götürüp, bu kongreye katılmasa bile toprak bütünlüğünün korunmasını talep etmesini istemiştir.³⁸ Metternich'in bu kadar ısrarcı olmasının en önemli nedeni ise Rusya'nın Balkanlar ve boğazlar üzerindeki bilinen emellerinin önüne geçebilmek istemesidir. Ayrıca Osmanlı'nın toprak bütünlüğünün Avusturya'nın çıkarlarına uygun olması ve bu bütünlüğü ancak böyle bir kongrede güvence altına alınabileceğine inanıyor olması ile

³⁷ Oral Sander, **Siyasi Tarih(İlkçağlardan 1918'e kadar)**, İmge Yayınevi, Ankara, 2001, s.178.

³⁸ Armaoğlu, a.g.e, s.114.

yakından alakalıdır. Koalisyon savaşlarından güçlü bir şekilde çıkan Rusya, Osmanlı politikası karşısında İngilizler ile ortak hareket edecektir. Osmanlı Devleti ise kongreye önemli nedenlerden dolayı katılmama kararı verecektir. Kongrenin, Osmanlı Devletinin bağımsızlığını tehlikeye atacağını ve toprak bütünlüğünün dış güçlerin teminatına bırakılması sözü, Osmanlı devlet geleneğine tersti. Ayrıca Bükreş Antlaşmasında (1813) Sırlara verilen imtiyazların Ruslar tarafından genişletilmek isteneceği korkusu, bunun yanında Sırlarla ilgili herhangi bir konuda Rusya'nın emrinde hareket etme ihtimali diğer bir çekincedir. Rusya'nın Eflak-Boğdan meselesindeki tavrı da Osmanlı'yı korkutan diğer bir endişe olup bunun tekrar gündeme gelmesi istenmiyordu.³⁹

İstanbul hükümeti, bu ihtimalleri göz önünde bulundurmuş ve bu nedenlerden dolayı kongreye katılmama kararı almıştı. Osmanlı'nın bu kongrede olmamasına rağmen Avusturya ve Büyük Britanya, Rusya'nın tarihi emellerini bildiklerinden dolayı Osmanlı toprak bütünlüğünü savunmuş ve Avrupa garantisine sunmuştu. Rusya buna şiddetle karşı çıkmış İngilizleri vazgeçirmek için İspanyol sömürgelerini koz olarak ortaya sürmüştü. Aynı şekilde buranında garantörlük altına alınmasını isteyen Rusya iyi bir siyaset izleyerek İngilizlerin geri adım atmasını sağlamıştır. Fakat Metternich, Rusya'nın bu emellerini, Kongre sonucunda koydurduğu Arnavutluk dışında bütün Balkan yönetiminin Osmanlı'ya bırakılması, maddesiyle engellemiştir.

B) Metternich Sistemi

Avrupa'da Viyana Kongresinin ardından sağlanan uyum ve denge düzenin korunması için siyasi bir yapıya ihtiyaç duyulacaktır. Fransız ihtilalinin oluşturduğu fikirler ile insanların zihnine yerleştiğini çok iyi bilen Metternich, ileride oluşabilecek tehlikelere karşı diplomatik ve silahlı bir savunma gücünün oluşmasını istemiştir. Yine Avrupa'da çıkacak olan bir savaşın bütün dengeleri alt üst edeceğini ve Avrupa'nın Napolyon savaşlarından sonra böyle bir savaşı kaldıramayacağını da düşünüyordu.⁴⁰ Rus Çarı I. Aleksandır'da, Metternich'le aynı fikirdeydi. Bunun için Rus Çar sisteminin

³⁹Armaoğlu, a.g. e. s.114.

⁴⁰Hobsbawm, a.g.e. s.112.

oluşturduğu düzenin korunmasını şart görüyordu ve Kongre’de Rusya’nın sağladığı başarının devam etmesini istiyordu.⁴¹

Avusturya ve Rusya kongreden sonra Prusya’yı yanlarına alarak kutsal ittifak yapısını oluşturmak için harekete geçtiler ve Kutsal İttifakı kurdular. Bu ittifakı bir araya getiren temel unsur Fransız ihtilali fikirlerine karşı olmaktı. Özellikle Fransız İhtilali’nden sonra açıklanan bildirgede insanların doğuştan hür ve özgür olduğu bunun için Tanrı ve kul arasında hiçbir gücün bulunmadığı maddesi olması, kralların dinsel yetkilerini ellerinden almıştır. İşte ittifak kuvvetleri bu maddeyi baz alarak krallara tekrar dini yetki vermek amacıyla bu birliği dini argümanlar üzerine kurdular.

Çar kendisini Ortodoks kilisesinin hamisi olarak görmekteydi. Avusturya ise Katolik Kilisesinin hamiliği için Fransa ile sürekli savaş halinde olmuş, Fransa’nın koalisyon savaşları sonucunda yenik devlet olarak çıkması Katolik dünyasının hamiliği fırsatını Avusturya’ya vermişti. Prusya bu sistem doğrultusunda Protestanlık mezhebinin hamisi konumundaydı. Bu hamilik yapısı ile birlikte üçlü ittifak görünüş ve düşünce itibariyle bir haçlı yapısı olmuştur. Monarkları koruyan bir haçlı zihniyeti oluşturulmuştu. Yani Müslümanlığa karşı kurulan bir yapı değil ihtilal fikirlerini savunanlara karşı oluşturulmuş bir yapıdır. İttifaktan yola çıkılırsa aslında oluşturulmuş olan müdahale sistemini kendi hayat sahaları doğrultusunda yapılacak olan müdahalelerin yerlerini de belirlemiş oluyordu

Bu sisteme katılması için Büyük Britanya’ya teklif götürülse de Büyük Britanya bu ittifaka katılmamış ve kıta Avrupa’sından uzak bir siyaset izlemeyi yeğlemiştir. Fakat Napolyon Bonapart’ın bulunduğu zindandan kaçarak tekrar Fransa’nın başına geçmesiyle birlikte Fransa’ya karşı oluşturulan ittifakın içinde yer almıştır. Fransa’ya karşı kazanılan zaferden sonra üçlü ittifaka dolaylı şekilde dâhil olmuştu. Bu savaştan sonra ise aslında bu güçlerinin nasıl bir siyaset izleyecekleri müdahalenin nasıl olacağını sinyalin de vermişlerdir. Büyük Britanya tarihi siyasetinden dolayı kıta Avrupa’sında tek bir güç oluşmadığı sürece bu ittifaka maddi ve askeri bir destek sağlamayacağını açık bir şekilde ortaya koymuştu. Avusturya ise bu ittifakın oluşmasıyla milliyetçi ve liberal fikirlerin önüne geçilebileceği inancındaydı. Yine Avusturya oluşturulan dördümlü ittifak yapısını ihtilal fikirlerinin

⁴¹Potyemkin, a.g.e. s.479.

karşıtlığı üzerine kurmuş ve Katolik Kilisesinin hamiliğini üstlenen Fransa'yı bu dörtlü ittifakın dışında tutmayı başarmıştı. Bundan dolayı Avusturya; Almanya, İtalya, Fransa ve hatta İspanya'ya kadar uzanan coğrafya da Katolik kilisesinin hamisi olarak ortaya çıkıp burada oluşacak olan ihtilal fikirlerini kaldırma işi de kendisine verilmişti. Rusya ise bu sistemin önemli bir parçası durumundaydı. Çar I. Aleksandır müdahalesi yapısını genişleterek, Osmanlı coğrafyasında yaşayan Ortodoks Kilisesine mensup olan kişilerin hamiliğini bu ittifakla meşru kılmıştır. Yani Ortodoks karakter de çıkacak olan isyanları bastırma yetkisi kendilerine verilmişti. Bu ittifakla Rusların Panislavizm siyasetinin temelleri de atılmış olacaktır.⁴²

Müdahale sistemi büyük güçlerin kendi hayat sahalarını güvence altına alma doğrultusunda oluşmuştur. Müdahale yapısının mantığını Prusya Kralı I. Francois şöyle açıklamaktadır: “Yeni fikirleri kabul etmem, bundan kaçınınız. Benim âlim adama değil sadık tebaaya ihtiyacım vardır” demişti.⁴³ Oluşturulan sistemin ruhunu bir anlamda açıklıyordu.

Metternich bu üçlü ittifaktan sonra Fransa'yı da bu gruba dahil edecektir. Bilindiği gibi Viyana Kongresinden sonra II. Paris Antlaşmasıyla alınan kararlarla birlikte Fransa 700 milyon Franklık bir tazminata mahkûm edilmiş ve kendi topraklarında müttefik kuvvetlerinin bir müddet bulunması kararını kabul etmişti. Fransızlar alınan bu kararlardan memnun değillerdi ve yapılan meclis seçimlerinde liberal milletvekili sayısı iyice artmıştı. Metternich bu sayının artmasıyla birlikte yeniden bir liberal dalganın oluşabileceği ihtimalini göz önünde bulundurup bu durumu ortadan kaldırmak için harekete geçmiştir. Bu hareketin önüne geçebilmenin tek yolu Kongrede Fransa'ya karşı alınan yaptırımların ortadan kaldırılmasıydı. Bunun için Metternich 20 Eylül 1818 yılında müttefik kuvvetleri bir toplantıya çağırarak Fransa üzerindeki bu yükümlülüğü ortadan kaldırmıştı. Bu sırada İspanya'da ki liberal yapının güçlenmesi de Metternich'i rahatsız eden diğer bir unsurdu. Bu yüzden Fransa'yı dörtlü ittifak yapısının içine çekmek istiyordu. 9 Ekim 1818 yılında müttefik kuvvetleri birliklerini Fransa'dan çekeceklerdi. Bu durum Talleyrand'ın Fransa'nın kaybettiği itibarını kazanmak ve büyük güçlerin arasına girmek için çok iyi bir fırsattı. Talleyrand bunun için iyi bir siyaset izleyip dönemin konjoktörünü iyi tahlil edip 4'lü ittifak grubuna girmeyi başarabilmişti.

⁴²Potyemkin, a.g. e. s.480.

⁴³Armaoğlu ,a.g.e. s.119.

B) Avrupa'da 1820 İsyamları ve Sistemin Müdahalesi

1) Almanya'da Tepkiler Ve Karlsbad Kongresi

Napolyon savaşlarında Alman coğrafyasına liberal haklar vereceğini vaat etmişti. Savaş bittikten sonra toplanılan Viyana Kongresinden Alman toplulukları büyük bir beklenti içindeydi. Metternich ise Avusturya'nın nüfuz alanını korumak için Almanya'daki uygulayacağı siyaseti Viyana Kongresine gelmeden önce belirlemişti. Almanya'nın siyasi birliğini sağlaması Avusturya'nın bu coğrafyadaki hâkimiyetine son verip ileride bu birliğinin Avusturya'yı tehdit edeceğine inanıyordu. Bunun için Almanya'nın bölünmüş irili ufaklı krallıklardan oluşması gerektiğini düşünen Metternich Viyana Kongresi'nde bunu kabul ettirecektir. Ancak ihtilal fikirleriyle tanışmış olan Almanya 'da bu karara tepki gösterilmiş, özellikle üniversite gençleri bu durum karşısında protesto gösterileri yapmışlardı.⁴⁴ Alman üniversitelerinde okuyan gençlerin büyük bir çoğunluğu Alman siyasi birliğini sağlamak için harekete geçmişlerdi. Liberal ve milliyetçi fikirleri Almanya'da yaygınlaştırmak isteyen bu gençler *Iera* adı verilen bir örgüt kurdular. Yine bu düşüncede siyasi yapılanma olacak olan Burschenschaft adında bir teşkilat kurmuştu. 1818 yılında bu teşkilatlar birleşerek faaliyetler göstermiş ve mutlakiyetçi anlayışı savunan kişilere karşı suikastler düzenliyorlardı.

Almanya'da Leipzig Muhaberesi'nin yıldönümünde üniversiteli gençler sokaklarda mutlakiyetçi anlayışı savunan kitapları yakmaya başladılar. Bunun üzerine Metternich bu eylemleri engellemek için baskıyı artırdı. Bu durum üniversiteli gençleri daha çok sinirlendirdi. Tepkiler iyice büyümeye başladı. Bir üniversite öğrencisinin Rus Çarının ajanı olduğu düşünülen yazar Ferdinand Kalzbuç'u öldürmesiyle birlikte Prens Metternich 7 Ağustos 1819 yılında Karlsbad Kongresini topladı. Bu kongreye Beşli İttifakdan Avusturya ve Prusya katıldı. Bunun yanı sıra birkaç küçük Alman prenslikleri de katılmıştır. Bu kongre sonucunda řu kararlar alınmıştır. Alman üniversiteleri sıkı bir denetime tabi tutulup buradaki liberal ve milliyetçi kitaplara el konulacaktır. Yeni çıkarılacak kitaplar denetime tabi tutulacak, gazeteler ise sansüre tabi tutulacaktır. Bu yollarla Almanya baskı altında tutulacak en

⁴⁴Armaođlu, a.g.e. , s.123.

ufak bir olayda müttefikler askeri kuvvetler müdahale edecektir. Metternich bu yolla Almanya'daki düzeni de sağlamış olacaktır.

2) İtalya'daki Olaylar, Trappau ve Laibach Kongreleri

İhtilal savaşları sırasında, Napolyon İtalya topraklarına girmiş, bu topraklarda milliyetçi ve liberal fikirleri topluma aşılarmıştı. Bu fikirler İtalyanlar arasında yayılmaya başlamıştı. Belirli bir zaman sonra halk arasında bu fikirler kabul görmeye başlamıştı. Viyana Kongresi'ne Prens Metternich, Napoli kralı Ferdinand'ı da davet etmişti. Bu kongrede Metternich, Napoli Kralı ile bir antlaşma imzaladı. Bu antlaşmaya göre Napoli, Avusturya ile birlikte demokratik yapılara karşı savaşır, Avusturya'nın belirlediği rejimle yönetilecektir. Yani Avusturya bu yolla Napoli'de anayasal rejimi kaldırmış yerine mutlakiyetçi monarşi anlayışını tekrar tesis etmiştir. Ayrıca Metternich İtalya'da kendine bağlı dağınk bir yapı oluşturmuştur. Kongre sonrası alınan kararlar Napoli'de ve diğer İtalya bölgelerinde tepki ile karşılaşmıştı. 1812 yılındaki anayasal sistemi isteyen halk Ferdinand'a karşı harekete geçti ve halk isteklerini kabul ettirdi. Bu olayları takip eden Metternich, kendi hayat sahası için buradaki olayları tehlikeli buluyordu. Çünkü buradaki isyanın diğer İtalyan prensliklere yansıyor bir siyasi birlik oluşacağına inanıyordu. Bunları göz önünde bulunduran Metternich Napoli'ye karşı savaş açmak istiyordu. Metternich bu topraklara tek başına saldırmak istemiyordu. Diğer büyük güçleri yanına çekmek istiyordu. Büyük Britanya bu meselenin Napoli'nin bir iç meselesi olarak görüp Kongre de alınan toprak sınırları hakkındaki maddeye dayanarak tarafsız kalmayı düşünüyordu. Fransa ise Avusturya'nın büyümesini istemiyor bunun için böyle bir duruma destek vermek istemiyordu. Metternich ise bu meselenin beşli ittifakın bir sorunu olarak görüp, bunun için de hemen bir kongre yapılmasını talep ediyordu. Metternich kongrenin toplanması için harekete geçti. Önce Büyük Britanya'yı daha sonra Fransa'yı ikna edip kongre için hazırlıkları yaptı. 20 Ekim 1820 tarihinde Çekoslavakya'nın Trappau şehrinde kongre toplandı. Metternich burada müthiş bir siyaset izleyip ihtilal fikirlerini savunanlara karşı beşli ittifak üyelerinin savaşması gerektiğini bu antlaşmanın Viyana kongresinin ruhuna uygun olduğunu anlatmış ve beşli ittifakın buraya müdahalesinin gerekliliğine benimsetmiştir. Her ne kadar Büyük Britanya buna karşı çıktıysa da Metternich buradan mutlak bir zaferle ayrılmayı

başarabilmişti. Büyük Britanya'nın Metternich'e karşı çıkmasının en büyük nedeni ise Avusturya'nın güçlenmesini istemeyip Avusturya'nın İtalya üzerinden Akdeniz'e inmesini engellemektir.

Prens Metternich Trappau kongresinde şu sonucu almıştır. İttifak üyelerinin ihtilalci yöntemlerle gerçekleşen hükümet değişikliklerini, rejim değişikliklerini asla kabul etmeyeceklerini ve bunlarla mücadele edeceğini ortaya koymuştur. Çıkan bu sonuca dayanarak Metternich Napoli kralı Ferdinand'ı Laibach Kongresine davet etmiştir. Napoli'nin yönetim biçimi ve şeklinin Avrupa barışı için tehlike arz ettiğini daha sonra eski sisteme dönülmesinin gerektiğini bildirmiş, aksi takdirde beşli ittifakın müdahale edeceğini bildirmiştir. Metternich daha sonra Napoli üstüne ordularını sevk etmiş buradaki ihtilal yanlıları ortadan kaldırılmış Napoli kralı Ferdinand'a eski yetkileri tekrardan verilmiştir.⁴⁵ Bunun yanı sıra Avusturya'nın Napoli topraklarına girmesi İtalya üzerindeki tüm yetkilerinin de Avusturya'ya verilmesi anlamına gelmektedir. Buna kanıt olarak da Piyomonte de çıkan isyanı Avusturya'nın bastırması da bunun bir göstergesidir. 1821 yılında Piyomonte halkı Anayasal sisteme geçmek için Piyomonte Kralı Emmanuel'e karşı isyan ettiler. Kral bu istekleri red etmiş ve buna karşı savaşmıştır. Başarılı olamayan kral ülkesini terk etmek zorunda kalmış. İhtilal fikrini savunanlar Avusturya'yı topraklarından çıkarmak için harekete geçmiştir. İtalyan birliğini oluşturmaya çalışan ihtilalcilere karşı Avusturya ordularını buraya sevk etmiş ve kanlı savaşlar sonucunda ihtilalciler ortadan kaldırılmıştır. Charles Felix Piyomonte'nin mutlak kralı olmuştur.⁴⁶

3) İspanya Sorunu ve Verona Kongresi

İspanya 1812 yılında meşruti ve anayasal bir sisteme geçmişti. İspanyada Napolyon Bonapart' a karşı yürütülen savaşlar İspanyol topluluklarında buralarda milliyetçi bir duygu oluşturmuş ve bu milliyetçi duygu kısa bir süre içinde ülke içinde güçlü bir yapıya sahip olmuştur. 1814 yılında Napolyon tehlikesinin ortadan kalkmasıyla birlikte kurulan müdahale sistemi İspanya'ya biraz uzaktı. İspanya kralı olan VIII. Ferdinand otoritesi iyice zayıflamıştı. Liberalciler kral üzerinde baskılarını

⁴⁵ Hüner Tuncer, **Metternich'in Osmanlı Politikası**, Kaynak Yayınları, İstanbul , 2013, s.60.

⁴⁶ Sarica, a.g.e. s.99.

iyice artırmış ve sürekli devlet sistemiyle ilgili taleplerini kabul ettirmeye çalışmışlardır. Bu durum karşısında çaresiz kalan Ferdinand bu durumdan şikâyetçi olup beşli ittifaktan yardım isteyecektir. Bunun üzerine Beşli ittifak 20 Ekim 1822 yılında toplanmıştı. Laibach ve Trappua'daki kongrelerinde alınan tavır devam etmişti. İspanya kurulacak monarşik bir düzen İspanya'nın güçlenmesine ve Güney Amerika'daki bağımsız liberal hareketin önüne geçecektir. İspanyol sömürgeleri liberal ve milliyetçilik akımından etkilenmiş ve isyan ediyorlardı. Büyük Britanya Güney Amerika'daki bu isyanlar sayesinde ticari hacmini artırıyor ve bu yüzden İspanya'ya yapılacak olan bir müdahaleye karşı geliyordu. Fakat diğer müttefikler Büyük Britanya'nın bu siyasetini çok iyi bildiklerinden dolayı Büyük Britanya'ya karşı çıkmış ve müdahale edileceğini açıklamıştır. Durum böyle devam ederken buradaki müdahaleyi hangi devletin yapacağı tartışma konusu olmuştu. Metternich 1818 yılında Fransa'yı yanına çekmek için ittifaka dâhil etmiş güçler dengesinin oluşmasını istemişti. İspanya'ya olası bir müdahale için Fransa'yı daha uygun görecektir. Fransa'nın İspanya üzerinde bir baskı unsuru olmasını isteyecektir. Öte yandan da Çar I. Aleksandır bu müdahalenin kendisinin yapabileceğini söylemişti. Fransa bu duruma derhal karşı çıkmıştır. Akdeniz'de Rus birliklerinin kendileri için tehlikeli olduğunu biliyordu.⁴⁷ Fransa bu durumun kendilerini tekrar kanıtlamak için iyi bir fırsat olarak görüyordu. İspanya'nın kendi coğrafyasına da yakın olması Fransa'nın müdahale etmesini mantıklı kılıyordu. Bunun için beşli müttefik Fransa'nın müdahale etmesini kararlaştırdı. Bu kararlar birlikte Fransa 100 bin kişilik ordusunu İspanya'ya sevk etti. Burada ihtilalciler ortadan kaldırılıp Kral VIII. Ferdinand'nın otoritesi yeniden tesis edildi.

Bu sorun halledildikten sonra diğer bir sorun da Güney Amerika'daki İspanyol sömürgelerinin bağımsızlık hareketiydi. 1812 yılındaki İspanya'daki taht boşluğundan yararlanan Güney Amerika sömürgeleri bağımsızlık hareketini başlatmışlardır. 1814 yılında krallık otoritesi tekrar sağlanınca isyanlar durmuş fakat 1817 ve 1824 yılları arası bu durum devam etmiştir. Bunların karşısında güç durumda kalan Ferdinand Dörtlü İttifak'tan yardım istemiştir. Bu durum Büyük Britanya'nın ve ABD'nin hoşuna gitmeyecektir. Fakat Fransa İspanya'daki başarıdan sonra Güney Amerika'daki ticari hacmi düşünerek İspanya'yı destekleyecektir.⁴⁸ Büyük Britanya

⁴⁷Armaoğlu, a.g.e, s.126.

⁴⁸Armaoğlu, a.g.e. s.126.

Dörtlü İttifak içinde bu isteğe en sert cevabı veren ülke olmuştur. Büyük Britanya İmparatorluğu donanma gücünü ortaya atarak müttefiklere gözdağı vermişti. Çünkü İngilizler buradaki devletlerin bağımsızlığını kazanması doğrultusunda burada ticari hacmini yükselterek bu bölgeleri kendi nüfuzu altına alabilecekti. Bunun dışında bir sert tepki Amerika Birleşik Devletleri'nden geldi. Avrupalıların kendi çıkarları doğrultusunda Amerika kıtasına müdahalede bulunmasının tehlikeli olduğunu düşünmekteydiler. Ayrıca Amerika mutlakiyetçi anlayışa karşıydı. Çünkü Amerika'da anayasal sistem vardı. 2 Aralık 1823 yılında ABD başkanı Monroe kongreye gönderdiği mesajda Avrupalıların kıtaya ayak bastıkları takdirde ABD'nin bu devletlere karşı düşmanca bir tavır alacağını söylemiş ve tehdit etmiştir. Bunun üzerine kutsal ittifak geri adım atmamak zorunda kalmıştır.

Bu olaydan sonra Güney Amerika devletleri bağımsız bir hale gelmiştir. Metternich'in Avrupa düzeni için oluşturduğu restorasyon döneminin başarısız olduğu ilk hareket Güney Amerika'daki devletlerin bağımsızlığını kazanmasıdır.

II. BÖLÜM

YUNAN İSYANI ve İTTİFAK DEVLETLERİ

A) Yunan İsyanı

1789 yılında Fransız İhtilali bastırılmasına rağmen ihtilal fikirleri ve milliyetçilik engellenemedi ve yayılmaya başladı. İhtilal fikirleri Avrupa'da etkin bir şekilde karşılık bulmuşken Osmanlı coğrafyasında pek etkili olmamıştı. Çünkü ihtilal fikirlerinin Osmanlı Devleti'nde pek karşılığı yoktu. Osmanlı bünyesinde ayrıcalıklı bir sınıfın bulunmaması Osmanlı'yı ihtilal fikirlerinden uzak kılıyordu. Bunun için Osmanlı, 1795 Fransız İhtilalinden sonra Fransa'yı tanıyan ilk devletlerden olmuştur. Fakat Napolyon Bonapart'ın Osmanlı toprağı olan Mısır'ı ele geçirmek için harekete geçmesi ihtilal fikirlerinin Osmanlı topraklarında yayılmasına neden olmuştur. Napolyon gittiğı her yerde ihtilal fikirlerini toplumlara aşılyordu. Yunanistan toprakları üzerinden Mısır'a geçen Napolyon, Yunanistan'da ihtilal fikirlerini Yunanlara aşlamayı başarmıştır. Hatta Yunan düşünce adamı Korais' de Napolyon'un Mısır seferine katılmış ve dönüşte ihtilal fikirlerini Yunanlar arasında yaymak için harekete geçmiştir.⁴⁹

Napolyon'un Mısır seferi sonucunda Osmanlı'da ihtilal fikirleri Yunanlar tarafından karşılık bulmuştu. Osmanlı toplumunda ayrıcalıklı statülerinden kaynaklı olarak, Yunan burjuvazi sınıfının oluşması, Yunan aydınları ve çalışmaları, eğitim ve uluslararası temasları Yunanların ihtilal fikirlerini tanınmasına neden olmuştur.

1453 yılında İstanbul'un fethiyle beraber Rumlar tamamen Osmanlı himayesine girmişti. Fatih Sultan Mehmet döneminde Rumlar önemli ayrıcalıklar kazanmıştır. Çünkü Fatih Sultan Mehmet Ortodoks kilisesinin başına Yunanları geçirmişti. Yunanlar bu ayrıcalıkla birlikte cemaat toplumu olan Osmanlı'da Müslimlerden sonra en avantajlı konuma gelmiştir.⁵⁰Bununla birlikte Yunanlar Osmanlı'da önemli makamlara da gelecektir. Özellikle 18. Yüzyılda diplomasi biliminin öneminin artmasıyla birlikte tercüme yapacak kişilere ihtiyaç duyulmuştu. Yunanlar bu tercüme odalarında görev almaya başlayıp devletin kritik noktalarında önemli görevler üstleneceklerdir. Yunanlar bu görevlerden dolayı Osmanlı'nın içinde

⁴⁹ Dimitri Kitsikis, **Yunan Propagandası**, Çev. Hakkı Devrim, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1974, s.9

⁵⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi C.II**, TTK, Ankara, 1983,s.157.

bulunduğu durumu daha iyi tahlil edip buna göre hareket ettiler.⁵¹ Yine bunun yanında 17. Yüzyılda Yunanlar devlet izniyle deniz ticareti yapmaya başlamışlardır. Bu ticaret hakkıyla birlikte Yunanlar zenginleşmişti. Osmanlı bünyesinde iyice büyüyecek olan Yunanlar 1820 deki isyan öncesinde 500 gemilik bir ticari hacme kavuşmuştu.⁵² 1774 yılında Osmanlı – Rus savaşları sonunda imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte Rusya Karadeniz’de ticaret yapma hakkına sahip olmuş, bu durum Yunanlı tüccarların Ruslarla diyalog kurması ticaret yapmalarına neden olmuştu. Bu durum Rusya’nın Osmanlı topraklarında rahat hareket etmesine neden oldu ve daha sonraki Yunan isyanında Rusya’nın etkin rol almasına neden olmuştu. Yunanlı tüccarlar özellikle iyice zenginleşip Avrupa’yla ticaret yapmaya başlamışlardır. Bununla birlikte ticaretle uğraşan bu zengin zümre Avrupa’daki bu gelişmeleri yakından takip ediyor ve burada olan olayları Osmanlı topraklarında halka anlatıyorlardı. Zengin olan bu tüccarlar bununla yetinmeyip çocuklarını Avrupa’nın önemli okullarına gönderip buradaki olayları yakından tanımalarını sağlıyorlardı. Burada yetişen çocuklar milliyetçilik akımından etkilenip, Osmanlı himayesinden kurtulmak gerektiğini savunuyordu. Zengin tüccarlar bunun yanı sıra Rum olup fakir olan çocuklarının eğitim masrafını karşılayıp bu çocukların okumasını sağlıyorlardı. Bu zengin sınıfın oluşması aslında isyanın halkın fakir kısmından değil de zengin yapılanmasından dolayı ortaya çıkmıştı.

Burjuva sınıfının eğitim faaliyetleri yanında kilisenin eğitim faaliyetleri de çok önemlidir. Kilise tarafından açtırılacak olan okullar burada din eğitiminin yanında pozitif bilimleri de anlatıp Yunan toplumunun gelişmesine katkıda bulunmuştu.⁵³ Limni, Midilli, Ayvalık, Selanik ve Sakız gibi birçok merkezi yere eğitim kurumları açıp buralarda eğitim verip milliyetçilik fikirlerini bu gençlere aşılayacaklardır. Bu gençler de isyanda başrol oynayacaklardır.

Yunan isyanında etkili olan faktörlerden biri de Yunanlı aydınlardır. Özellikle bu aydınlardan ikisi çok önemlidir. İhtilal fikirlerinin Osmanlı topraklarında yayılmasında etkili olan bu iki isimden biri İzmirli Şair olan Rigas diğeri de yukarıda

⁵¹İlber Ortaylı, **Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu**, ATASE, Ankara, 1986, s.165.

⁵² Ali İhsan Bağış, **Osmanlı Ticaretinde Gayrimüslimler**, Ankara,1983, s.17-22.

⁵³Çoşkun Üçok, **Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodoks Kilisesi**, ATASE, Ankara, 1986, s.78

Mısır seferine Napolyon'la beraber katılan Korais'dir. Şair Rigas özellikle bağımsız Yunanistan oluşması için çaba sarf etmiştir. Yunanistan'ın cumhuriyet rejimi ile yönetilmesi, Osmanlı himayesinden kurtulması gerektiğini savunup bu fikirlerini Mora, İzmir, Teselya bölgelerinde yaymıştır. Bundan farklı olarak da Korais, Osmanlı'nın içinde bulunduğu Yunanların yöneteceği büyük bir Helen cumhuriyetini kurmak için broşurler hazırlayıp yaymaya başlamıştı.⁵⁴ Milliyetçilik fikirlerini Osmanlı topraklarında yaymak isteyen bu aydınlar Yunan bağımsızlık hareketinin fikir dünyasını oluşturmuşlardı. Korais yakalanıp devlet tarafından idam ettirilmiştir.⁵⁵ Korais'in fikirleri doğrutusunda hareket edecek olan Filiki Eteryaya teşkilat 1814 yılında Odessa da kurulmuştur. Bu teşkilatın başına Rum asıllı Aleksandır İpsilanti geçmiştir. Bu teşkilat Osmanlı coğrafyasında eğitim kurumu olarak faaliyet gösteriyordu. Kilise Papazlarının yardımıyla tamamen gelişen Filiki Eteryaya teşkilatı Yunanlar dışında diğer Hristiyanları da bünyesine kazandırmıştı.⁵⁶

Yunanlar böyle bir teşkilatlanma içindeydi fakat isyan etmeye cesaretleri yoktu. Çünkü Yunan bölgesinde vali olan Tepedenli Ali Paşa çok güçlü bir konumdaydı. Fakat Tepedenli'nin, Osmanlı sadrazamı ile rekabetinden dolayı yalan haberler ortaya atılmış ve Tepedenli görevden alınmıştı. Tepedenli bu duruma isyan etse de kısa bir sürede isyan bastırılmıştı.

Tepedenli'nin görevden alınmasıyla Teselya topraklarında Osmanlı'nın etkisi azalmaya başlamış İpsilanti bu durumdan yararlanmak için harekete geçmiştir. Yanya valisi olan Tepedenli'nin yokluğunda hareketlenen Yunanlar İpsilanti önderliğinde isyan planı yapmaya başlamışlardır. İpsilanti'nin planına göre Rum topraklarında yaşayan topluluklarla birlikte büyük bir isyan yapılacak bu isyan olduğu sırada Rusya'nın bu isyanı destekleyeceği halk arasında yayılacak ve isyana katılım arttırılacaktır. İpsilanti Rus yardımına kesin gözüyle bakıyordu. Bir yandan da İstanbul'daki Rum patriği ile işbirliğini genişletip İstanbul'a ticari gemilerle silahlar taşımaya başlamıştı. İstanbul'a gizlice silah taşıyan İpsilanti isyan çıktığı anda bu silahlarla İstanbul'da karışıklık çıkarıp imparatorluğu yıkacağına inandı.⁵⁷ Eflak ve

⁵⁴ Meral Bayrak, **1821 Mora İsyanı ve Yunanistan Bağımsızlığı**, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir, 1999, s.22.

⁵⁵ Nikos Svoronos, **Çağdaş Helen Tarihine Bakış**, Çev. Panoya Abacı, Belge Yayınları, İstanbul, 1988, s.76.

⁵⁶ Nicolae Jorga, **Osmanlı Tarihi V**, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul, s.227-229.

⁵⁷ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006, 78-81.

Boğdan topraklarında isyan etmeye başlayan İpsilanti halk tarafından benimsenmemiştir ve Osmanlı bu isyanı kısa sürede bastırmıştır. Rusya'nın desteğini bekleyen İpsilanti desteğinin aksine Rusya tarafından kınanmıştır. Çar I. Aleksandır Avrupa'da kurulmuş Metternich Sistemi'nden dolayı, milliyetçilikten etkilenip isyan eden toplumların karşısında olmak zorundaydı.

Yunanların bu girişimi Avrupa'daki siyasi durumdan dolayı başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Eflak ve Boğdan halkı bu isyan olduğu dönemde isyana destek vermemiştir. Buna rağmen Yunanların Osmanlı'dan bağımsız bir devlet kurma ümitleri kırılmamıştır. 1821 yılına gelindiğinde Yunanlar diğer Balkan uluslarından farklı bağımsızlık hareketine girişecektir. Mora da bir grup Yunan bağımsızlık hareketini başlatmak için toplanmış ve isyan etmiştir. İsyana başladığı sırada halk yığınları bu isyana destek vermeye başlamış bu topluluklar Mora'daki kaleleri ele geçirmeye başlamıştır. İsyan iyice büyüyüp Osmanlı mallarına el konulmaya başlanmış, burada yaşayan Osmanlı askerleri ve Müslüman tebaa öldürülmeye başlanılmıştır. II. Mahmut bu durumu görüp hemen Osmanlı ordusunu Mora'ya sevk etmeye başlamıştır. Fakat buna karşın Yunan ticaret gemileri isyanın büyümesi için harekete geçmiş ve diğer Rum bölgelerine yaymaya başlamışlardır. Rumlar Osmanlı birlikleri gelene kadar adayı tamamen ele geçirmiş ve buradaki tüm Müslümanları öldürmüşlerdir. Osmanlı donanmaları Yunan ticari gemileri karşısında yenilgi almaya başlamış bu durum Osmanlı'yı iyice zora sokmuştur. İsyan diğer bölgelere sıçramış Atina, Korint, Yanya ve Teselya topraklarında isyan iyice artmıştır. Osmanlı bu isyanı durdurmakta güçlük çekmekte idi ve üst üste yenilgi almaya başlamıştır. Bu sırada sultan II. Mahmut bu durumdan rahatsız olmaya başlamış isyanı destekleyen herkesi astırmaya başlamıştır. II. Mahmut aldığı bir haberle Rum Ortodoks Kilisesinin patriği olan Grogoryus'un bu isyana destek verdiğini öğrenmiştir. İstanbul'da silah depolayan Grogoryus yakalanmış ve idamına karar verilmiştir. Patriğin Filiki Eteryaya teşkilatıyla işbirliği halinde olduğunu bilen Sultan II. Mahmut, Patriği dini kıyafetleriyle birlikte İstanbul'da halkın gözünün önünde idam etmiştir. Bu durum özellikle Avrupa'da tepkiyle karşılanmıştır. Bu idamı gören Rumlar iyice sinirlenip bu durum karşısında isyana daha çok destek vermeye başlamıştır. Bu isyanı izleyen Avrupa kamuoyu Yunanlara destek vermek için harekete geçmiştir.

Yunanlar Mora'yı ele geçirdikten sonra burada Yunan Ulusal Meclisini kurdular. Bu meclisle birlikte bağımsızlıklarını ilan eden Rumlar Mora ile yetinmeyip hareketi iyice genişletip Atina ve Korint bölgelerini ele geçirmişlerdir. Bu durum da Osmanlı'nın içinde bulunduğu kötü durumun göstergesi olmuştu. Osmanlı bu isyanı bastırmanın yolunu Mısır valisinden yardım istemekte bulmuştu.

A) Yunan İsyanına İttifak Devletlerin Tavrı

1) Avusturya'nın Tavrı

Metternich 1815 yılında Viyana Kongresiyle Avrupa'da istediği düzeni kurmuş ve bu doğrultuda İtalya ve Almanya üzerindeki siyasetini Laibach, Trabbau, ve Karlsbad kongrelerinde kanıtlamış ve milliyetçi yapıların önünde duran bir kale olmuştur. Metternich Yunan isyanı çıktığı dönemde İspanya'daki sorunla ilgileniyordu. Fransa ile işbirliği yapan Metternich İspanya sorununu da çözmüştü.

Metternich Yunan isyanı yüzünden Avrupa'da oluşacak düzensizliği engellemek için bu isyanda net bir tavır takınmıştı. Metternich'e göre Yunan isyanı meşru otoriteye karşı çıkan ihtilalci bir isyandır. Dolısıyla ittifak ilkelerine aykırıdır ve bu ilkelere göre derhal bastırılması icap etmektedir. Bunun için Verona kongresinde kesin bir dille bu isyanı kınadıklarını ve Osmanlı'nın yanında olduklarını açıklamıştır.⁵⁸ Metternich bu tutumuyla da bir yandan da Akdeniz üzerinde politikaları olan Rusya ve Büyük Britanya'ya gözdağı veriyordu. Metternich, Rusya'nın Balkanlardaki siyasetinden dolayı 1797 yılında oluşturduğu Grek projesini çok iyi biliyordu.⁵⁹ Yunan isyanıyla, Rusya Balkan coğrafyasında yaşayan diğer azınlıkların isyan edeceğini düşünüyordu. Bu isyan ihtimalleri de Rusya'nın Balkanlar da nüfuz sahibi olmasını sağlardı. Bu ihtimaller de Avusturya'nın Balkan siyasetinin bitmesi anlamına geliyordu. Ayrıca Yunan isyanının başarıya ulaşması demek Avusturya topraklarında isyanların başlaması ve kurduğu Viyana düzenin bitmesi anlamına da geliyordu. Metternich “ Avrupa topraklarında fethedilen bir köy devrin canavarını

⁵⁸ Hüner Tuncer, **Metternich'in Osmanlı Politikası(1815-1848)** , Kaynak Yay. İstanbul, 2013, s.83.

⁵⁹EricJon, Zürcher ,**Modernleşen Türkiye Tarihi**, İletişim Yay. İstanbul, 1996, s.57.

ezmek için izlenen yegane sistemin ölüm işareti sayılacaktır”⁶⁰ demiş ve bu sistemin korunmasının önemini belirtmiştir.

Metternich Osmanlı topraklarında çıkan Eflak, Boğdan isyanına da aynı tepkiyi vermiş ve Rusya'nın bu isyanı desteklemesini engellemiştir. Metternich kurduğu bu düzenin basit bir isyanla bitmesini istemeyecektir. Bunun için Metternich, Yunanları sultana isyan etmiş olan barbar bir kavim olarak nitelendirecektir.⁶¹ Bunun dışında Metternich Osmanlı'nın yanında olduğunu belirtmiş ve Rus siyasetini iyi bildiğinden dolayı bu iki devletin birbiriyle sürtüşmesini engellemek için de çok büyük bir çaba sarf etmiştir. Avusturya Rusya'ya karşı İngiltere ile işbirliği halinde olacaktır. Verona kongresinden dolayı da Metternich Yunan isyanına pek eğilememiştir.

2) Büyük Britanya'nın Tavrı

Büyük Britanya'nın diğer konularda değindiğimiz gibi kıta Avrupa'sında farklı bir siyaset izlediğini evvelce zikr etmiştik. 1815 yılında oluşturulmuş olan Viyana düzenine daha sonra katılmış fakat bu ittifakın aldığı kararların karşısında durma eğilimin de olmuştur. Özellikle dörtlü ittifakla olan ayrımı kesinlikle İspanya sorununda gün yüzüne çıkmıştı. Avusturya ve Rusya'dan farklı bir tepki koyan Büyük Britanya Yunan isyanı çıktığı esnada Rusya'nın politikalarını bildiğinden dolayı isyanı desteklememiştir. Büyük Britanya isyanı, ilk başlarda Osmanlı Devleti'nin çözmesi gereken bir sorun olarak değerlendirip tarafsız kalmayı tercih edecektir. Daha sonra Büyük Britanya, Rusya'nın politikalarından dolayı Avusturya İmparatorluğu ile işbirliği yapıp Rusya'nın karşısında bir siyaset izlemeye başladı. Metternich sisteminin dışında hareket eden Büyük Britanya Yunan isyanında bu sistemin maddelerini ortaya koyarak hareket ediyordu. İngiltere, Akdeniz ve Hindistan'a giden ticaret yollarını koruma altına almak istemiştir. 1798 yılında Napolyon'un Mısır seferini görmüş ve Osmanlı'nın toprak bütünlüğünün kendi çıkarlarını korumak anlamına geldiğini çok iyi biliyordu. Diğer bir deyişle İngilizler için önemli olan kendi menfaatiydi. Osmanlı coğrafyasında özellikle Doğu Akdeniz havzasında mevcut durum büyük oranda İngilizlerin çıkarlarına hizmet ediyordu. Dolayısıyla bu duruma zarar verecek gelişmeleri çıkarlarına tehdit olarak görüyordu. Bunun için İstanbul'da bulunan İngiliz büyükelçisi olan Lord Stratford Canning Osmanlı'ya destek veriyordu. Bir yandan da

⁶⁰ Tuncer, a.g.e. s.84.

⁶¹Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu*, Çev.İdil Eser, YKY, İstanbul , 2010 , s.78.

dışişleri bakanı olan Castlaregh Canning tarafsız olması için telkinlerde bulunuyordu. Büyük Britanya'nın isyan karşısındaki bu siyasetinin değişiklik arz etmesindeki neden de Doğu Akdeniz'deki ticaret gemilerini koruma gayesiydi. Çünkü Yunanlı korsanların saldırılarından korunmak için buna ihtiyaç duyuyordu ve bunun için böyle bir siyasi manevra yapmaktaydılar. Büyük Britanya bu dönemde devlet olarak tarafsız bir siyaset gütmeye çalışsa da İngiliz bankaları Yunanlara borç para vermekte verilen bu borçların 800.000 sterline ulaştığı bilinmekteydi.⁶² İngiliz halkı da Yunan bağımsızlık hareketine açıkça destek veriyordu.

3) Rusya'nın Tavrı

Rusya'nın 18. Yüzyıldaki bütün dış politikasında Osmanlı coğrafyası vardır. Sıcak denizlere inmek, Osmanlı'yı ortadan kaldırıp boğazları ve İstanbul' u ele geçirmek temel siyaseti olmuştur. Rusya bu hedef doğrultusunda 1774 yılında Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte Karadeniz'de rahatlıkla hareket eden bir devlet haline gelmiş ve ticari hacmini iyice yükseltmişti. Bu ticaretten dolayı Yunanlarla iyi bir diyalog kuran Rusya Yunan fikir hayatının oluşmasında önemli bir etken olmuştu. Bu yüzden olsa gerek Yunan isyanı ilk çıktığında Avrupalı diğer devletler (Avusturya, Büyük Britanya) Rusya'nın bu isyana destek vereceğini düşünmüş ve bu desteği engellemek için işbirliği yapmışlardır. Yani Avusturya ve Büyük Britanya'nın Yunan Sorununda temel amacı Rusya'nın isyana müdahil olmasını engellemektir.

Bu isyanın oluşumunda 1814 yılında kurulmuş olan Filiki Etery (Kardeşlik Derneği) Teşkilatı'nın rolü bilinmektedir. Bu teşkilatın oluşumuna maddi- manevi destek veren Rusya isyan ilk çıktığında destek veremedi. İpsilanti Eflak isyanında Rum isyancıların yardımına Rusya'nın geleceği propagandasını yapmış fakat Rusya, Avrupa'da oluşturulan Viyana düzeninin bozulmasını istemediğinden dolayı bu isyanı kınamış ve desteklememişti ve hatta İpsilanti'yi yaverlikten atmıştır.⁶³ 1821'de başlayan isyanda Rusya tavrı değiştirmiş büyükelçi Stragov'u İstanbul'dan alıp diplomatik ilişkileri kısmıştır.⁶⁴ Yunanlarla duygusal bir bağ kuran Rusya bu isyanda tarafsız kalmak niyetinde değildi. Bunun için olsa gerek Büyük Britanya'nın da bulunduğu bir kongre düzenlemek istemiş ve Büyük Britanya'ya teklifte bulunmuştur.

⁶²Anderson, a.g.e. s.74.

⁶³ Erhan Afyoncu, **Sorularla Osmanlı Tarihi I**, Yeditepe Yay, İstanbul, 2004, S.186.

⁶⁴ Sarıca, a.g.e, s.124.

Büyük Britanya; Rusya'nın siyasetinden dolayı bu isteği red etmiştir. Yalnız kalan Rusya; Büyük Britanya ve Avusturya'dan çekindiğinden dolayı tarafsız kalmıştır. Babıali 1821 yılında bu isyanı bastırmak için elinden gelen her şeyi yapmaya başlamıştı. İsyana destek verdiği iddia edilen Rum patriği Gregoryan'ı Sultan Mahmut İstanbul'da idam ettirmişti. Bunun üzerine Rusya, Osmanlı'ya nota verdi. Yunan isyanında zarar gören kiliselerin tamirinin yapılmasına ve din adamlarına dokunulmaması gerektiğini bildirmişti. Babıali bu olayın bir iç sorun olduğu ve Rusya'nın bu olaya müdahil olmamasını isteyecektir. Çar I. Petro'nun hayalini gerçekleştirmek için Rusya'nın eline iyi bir fırsat geçmişti. Fakat I. Aleksandır bu durumda isyana müdahil olmak istememiştir. Çar'ın ölümüyle birlikte başa geçecek olan II. Nikola Rusya'nın bu tavrının değişmesi için harekete geçmişti.

1824 yılında Rusya önderliğinde Avusturya ve Büyük Britanya'nın katılımıyla Moskova'da toplantı düzenlenmişti. Rusya bu devletlere 3 kollu özerk bir Yunanistan bölgesinin oluşmasını teklif etti.⁶⁵ Metternich Rusya'nın bu isteğinin Rusya'nın Balkanlardaki nüfusunu artıracığını düşündüğünden dolayı bu teklife ret cevabı vermişti. Büyük Britanya'da Yunanların, Rusya'ya sempati duyup Akdeniz yollarını Rusya açacağından dolayı bu isteğe hayır demiştir. Rusya bu siyasette yalnız kalmış ve bir şey yapamamıştı. Kongre düzenini devam ettirmek için Rusya, Avusturya ve Büyük Britanya'ya boyun eğmek zorunda kalmıştı.

B) Yunan İsyanına Mısır Müdahalesi

Osmanlı, Yunan isyanını bastırmak için her şeyi yapsa da Mora'da çıkan isyanı bir türlü bastıramadı.1824 yılına gelindiğinde isyan tüm hızıyla devam etmekteydi. Sultan Mahmut bu isyanı bastıramayacağını anlayınca bu isyanı bastırmak için Mısır valisi olan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi.⁶⁶ Sultan II. Mahmut'un Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemesinde Kavalalı'nın Mısır'da yapmış olduğu askeri reformların yanında Ceneviz ve Venedik gemilerini satın alıp Akdeniz'de güçlü bir donanma oluşturmuş olmasıdır.

⁶⁵ Meral Bayrak, "Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyanları Sırasında, Avrupalı Devletlerin Tutumu", Osmanlı II, Ankara, 1999, s.71-85.

⁶⁶Anderson , a.g.e. s.75.

Kavalalı Mehmet Ali Paşa Osmanlı'nın bu yardım isteğini geri çevirmemişti. Bu yardım karşılığında Mehmet Ali Paşa, Sultandan Girit ve Mora valiliğini istemişti. Sultan II. Mahmut'da bu isteği kabul etmiştir. Mehmet Ali Paşa'nın Damadı olan İbrahim paşa 54 savaş gemisi, 16.000 asker ve 150 sahra topu taşıyan 400 ticaret gemisiyle Temmuz 1824 yılında İskenderiye Körfezi'nden yola çıkıp Şubat 1825 'te müdahaleye başlayıp Girit'e girmiştir. Daha sonra birliklerini Mora'ya sevk eden o İbrahim Paşa 4 yılda Osmanlı'nın bastıramadığı isyanı kısa bir süre içinde bastırdı.⁶⁷ Güçlü Mısır ordusunun bu isyanı kısa bir zamanda bastırmasının altında yatan neden modern askeri yapısıydı. İbrahim Paşa'nın birlikleri bir yandan da Osmanlı'nın içinde bulunduğu içler acısı durumu göz önüne sermekteydi.

Mısır valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ordusunun isyanı bastırarak Mora ve Girit'e yerleşmesi Avrupa diplomasisinde büyük bir kırılmaya yol açtı ve isyanı uluslararası bir boyuta taşıdı. Özellikle Büyük Britanya ve Rusya bu kırılmada önemli olacaktır. Akdeniz'de Osmanlı'nın bulunması Büyük Britanya için Yunanların bulunması da Rusya için avantajdı. Fakat her iki devletten de güçlü olan Mısır'ın Akdeniz'de olması Büyük Britanya ve Rusya'nın çıkarına tersti. Yunan sorununda da en başta aldıkları tavırdan bu iki devlet vazgeçip siyasetlerini değiştirecekti. Yunan milliyetçi dalgasıyla başlamış olan bu rüzgâr Mısır'ı da içine alan büyük bir soruna dönüşmüştür. Mısır'ın Yunan isyanına yaptığı bu müdahale bitmiş olan Yunan bağımsızlık harekâtının dış güçlerinin değişen siyasetiyle tekrar başlatıp onları bağımsızlığa götürecektir.

Rusya, en baştan itibaren duygusal bir bağ kurduğu Yunanların bağımsızlık hareketini desteklemeye başladı. Çünkü Grek projesini doğrultusunda sıcak denizlere inme politikası Mısır'ın müdahil bir güç olarak ortaya çıkmasıyla bir hayalden daha öteye geçemeyeceğini biliyordu. En başta Metternich sisteminden dolayı tarafsız olmaya çalıştığı siyaseti bir kenara bıraktı. Bunun diğer önemli nedeni ise Çar I. Aleksandır'ın ölümüyle birlikte tahta çıkan yeni Çar Nikola'nın ulusal çıkarları Avrupa çıkarlarından daha üstün tutuyor olmasıdır. Büyük Britanya ise Mısır'ın tehlikeli bir güç olduğunu çok iyi biliyordu. İsyanın çıktığı anda Osmanlı toprak bütünlüğünü savunan Büyük Britanya, Mısır'ın müdahalesiyle bu tavrı değiştirip Yunan bağımsızlık hareketini desteklemeye başladı. Mısır'ın güçlü yapısı tehlike arz

⁶⁷A.g.e, s.76-77.

etmekle birlikte Avrupalı halklar bu müdahaleye karşı protesto gösterileri düzenledi. Özellikle Büyük Britanya'da bu müdahale büyük bir tepki ile karşılanmış halk devletin izlediği politikaya karşı harekete geçmişti. Lord Bryon görevinden istifa edip Yunan isyanını desteklemek için Mora'ya gidecektir. Metternich sisteminden dolayı isyanı desteklemeyen devletler Mısır müdahalesiyle Yunanları bağımsız etmek için harekete geçeceklerdir.

C) Avrupalıların Değişen Tavrı Ve Yunan İsyanına Verdiği Destekler

Mısır'ın yaptığı müdahale ile birlikte isyan sonlandırılmıştı. Fakat Mısır'ın Mora'ya yerleşmesi bastırılmış bir isyanın tekrar alevlenmesine neden oldu. Büyük Britanya ve Rusya, Mısır'ın güçlü yapısının burada var olmasından telaşa düşüp, Osmanlı üzerindeki baskıyı artırmak için harekete geçtiler. Mısır ordularının derhal Mora'dan birliklerini çekmesi için Rusya harekete geçti. Rusya, Akdeniz'de güçlü bir Mısır olmasına karşı çıkmış bundan dolayı kendine bağlı bir Yunan devletinin olmasını daha makul görmüştür. Aksi takdirde Mısır'ın bu bölgede olması Rusya'nın Boğazlar ve sıcak denizlere inme politikasını suya düşürecekti. Metternich sisteminin ulusçu akımlara karşı olmasına rağmen Rusya kendi çıkarlarının sistemin üstünde olduğunu düşünüyordu ve bunun için de harekete geçilmesi gerektiğini biliyordu.

Büyük Britanya ise Mısır donanmasının gücünün farkındaydı. Bu yüzden en başta karşı olunan Yunan isyanına Mısır müdahalesiyle birlikte destek vermeye başlamıştır. Akdeniz ticareti ve Hindistan'a giden sömürge yolu üzerinde Mısır gibi bir gücün bulunmasındansa varlığını kendine borçlu bir Yunan devletinin olması daha iyiydi. Bu da Rusların ve İngilizlerin, Yunan bağımsızlığını gerçekleştirmek için rekabet halinde olmalarına neden oldu. Yunan bağımsızlık mücadelesinde inisiyatifi ele geçirmek için Avrupalı devletler isyancılar lehinde desteğe başladılar.

1) Kamuoyu Desteği

Yunanlar geçmişe olan özlemlerini ve bu özlemlerini bitirmek için bağımsız olmanın farkına varmışlardı. Bunun için tüm alt dinamiklerini oluşturmuş ve isyan etmişlerdir. 1821 yılında bu isyanı başlatmış, bu isyan Avrupa'da büyük yankı uyandırmış ve büyük heyecan yaratmıştı. Yunanların büyük ticari lobileri Avrupa da

propaganda yapmaya başlamış ve bu isyan için destek toplamaya çalışılmıştır.⁶⁸ Hükümetlerinin tarafsız olmasına rağmen, Yunan isyanı ilk çıktığından itibaren Avrupa kamuoyu liberallerin öncülüğünde isyan lehinde bir tutum sergilemeye başlamışlardı. Fransız ihtilalinden etkilenen liberaller, Yunanların ihtilal fikirlerinden dolayı isyan etmesine sempati ile bakmışlardır. Avrupa halkının Türk düşmanlığı, Yunanların tarihi geçmişine bakışı Osmanlı'ya karşı bir antipati Yunanlara karşı ise sempati uyandırıyor.

Yunanların köken olarak Antik Yunan yani Helenlerin torunları olmaları ve bu kültürün çağdaş mirasçıları olmalarından dolayı Avrupalıların Yunanlara ilgi duymasına neden olacaktır. Bununla birlikte Avrupa'da meydana gelen Rönesans ve Reform hareketlerinde Yunan klasiklerinin etkili olması ayrıca Aydınlanma Çağında Helen kültürünün öne çıkması Avrupa'nın bu kültüre borçlu olduğu algısı oluşmuştu.⁶⁹ Bu algıda Yunanlara karşı bir ilgi uyandırıyor ve Yunanlara olan sempatiyi artırıyor.

1821 yılında çıkan isyan Avrupa'nın her yerinde yankı bulmaya başlamıştı. Yunan sempaticiliği her yerde etkisini göstermeye başlamıştı. Her ülkede Yunan isyanına destek için harekete geçildi. İtalya, Almanya, Fransa, Rusya, Büyük Britanya vb. birçok ülkede eylemler yapıldı. Bu isyan İtalya'da büyük yankı uyandırmıştı. İtalyanlar bu hareketi toplumsal bir devrim olarak görmeye başlamışlardır. Bunun için İtalyan birliği yanlıları isyana doğrudan destek vereceklerdi.

Büyük Britanya da Yunan isyanına toplumsal olarak destek isyanın ilk başında başlamıştır. Yunan severlerin sembol ismi Helen kültürü ve edebiyatı hayranı olan şair ve yazar Lord Bryondu. Bu kişi Büyük Britanya'da ve diğer yerlerde yazdıkları yazılarla isyana teşvik için yayımlar sunmuş ve hatta Yunan isyanına doğrudan destek için savaşa katılmıştı. Lord Bryon'un bu hareketi İngilizler de "Philhellenizm" oluşmasına neden olmuştur. Bununla birlikte Türk düşmanlığı ile bilinen Thomas Hughes'un Türklerin Avrupa'dan atılmasını isteyen yazılar yazması, Yunanların arasında ezildiğini iddia ediyordu. Hughes bunla yetinmeyip devlet ricalinde Yunanlara destek vermesini istiyordu.⁷⁰ Büyük Britanya'da Yunan isyanı aydın

⁶⁸Misha Glenny, **Balkanlar (1804-1999)**, Çev. M. Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul, 2001, s.41.

⁶⁹Svoronos, a.g.e., s.27.

⁷⁰Salahi Sonyel, **Minorities and the Destruction of the Ottoman Empire**, TTK, Ankara, 1993, s. 181-182'den nakleden Erdal Çetintaş, "Doğu Akdeniz Politikaları Çerçevesinde Avrupalı Devletlerin Yunan İsyanına Desteği" *OTAM*, Ankara, 2009, s.86.

kesimin daha çok ilgisini çekmiştir. Bu aydın kesim daha sonra toplumu etkileyerek Yunanlara karşı bir sempati oluşturacaktır. Hughes'in yazıları ile Türklere karşı büyük bir nefret uyandırılmıştır

Büyük Britanya'daki Yunan isyanına olan destek Fransa' da daha farklı olmuştur. Fransız İhtilalinin bu topraklarda olması tabii olarak Yunan isyanına bakış açısını da farklı kılmıştır. Yunanlar; liberaller, Bonapartçılar, aydın kesim ve krallara kadar herkesten destek görmeye başlamışlardı. Türk ve Müslüman topluluğa kötü bakış açısı da buralarda etkili olmuştur. Chateaubriand, Victor Hugo, Voltaire, gibi yazarlar isyana destek veren yazılar yazmışlardır. Bu kişiler sadece isyan olmadan önceden de doğrudan değil ama dolaylı yoldan Yunan ulusal bilincinin oluşmasında etkili olmuşlar ve Yunan isyanına bir nevi katkıda bulunmuşlardır. Bu yazar kadrosunda özellikle Chateaubriand Yunanlılara karşı özel ilgi duyduğu bilinmektedir. Bu kişi Fransa' da bakanlık yaptığında isyana bizzat destek vermiş ve görevinden ayrıldıktan sonrada bu isyana destek de bulunmuştur. Ona göre Türklerin tekrardan Orta Asya'ya gönderilmesi ve Avrupa'nın Türklere temizlenmesi gerekiyordu.⁷¹ Bunun içinde bütün krallıkların Türklere karşı birleşip onlarla savaşip onları yok etmesi gerektiğini savunuyordu. Yani bu fikir açıkça bir haçlı zihniyetini de ortaya koyuyordu. Ayrıca Türklere karşı Bu kadar sivri bir bakış açısının oluşmasındaki en büyük neden ise Fransız İhtilalini keskin çizgisinin halk üzerinde ve devlet adamlarında oluşturduğu psikolojidir. Bu psikolojiden dolayı Osmanlı'ya karşı bir nefret söylemi oluşmuştu. Bununla birlikte Fransızlar Yunanlara destek olmak için birçok yerde dernekler açmış ve savaşa katılmaları için asker toplamışlardır.⁷² Ayrıca değinmek gerekirse Fransa da Yunan isyanı sırasında Helen ve Yunan kültürünü tanıtan, isyanı destekleyen binlerce dergi, gazete ve yazılar çıkmıştır. Bu yazılarda Yunanların haklı olduğu vurgulanmış ve ezilen halk imajı oluşturmuşlardır. Dönemin ünlü Fransız ressamı Delacroix, yaptığı resimlerde masum Yunanların sözde öldürülmelerini konu edinerek Fransız duyarlılığını arttırmıştı.⁷³

Bu dönemde Yunan isyanına diğer devletlerin kamuoyundan da destek gelmiştir. Özellikle Almanya'da halk arasında toplantılar yapılıyordu. Yunan isyanına

⁷¹Sonyel, a.g.e., s. 183'den nakleden Çetintaş, a.g.m., s. 86.

⁷²Sonyel, a.g.e., s. 183'den nakleden Çetintaş, a.g.m., s. 86.

⁷³Sonyel, a.g.e., s. 183'den nakleden Çetintaş, a.g.m., s. 88.

destek için Alman gençliğine hitapla başlayan yazılar yayınlanıyordu Bu yazıların birinde şöyle deniliyordu:

“Din, yaşam ve özgürlük için savaş bizi silahlanmaya çağırıyor. İnsanlık ve görev bizi kardeşlerimize, asil Yunanlılara koşmaya, kanımızı ve hayatımızı kutsal amaç için riske atmaya çağırıyor. Müslümanların Avrupa’daki hâkimiyetinin sonu yaklaşıyor. Avrupa’nın en güzel ülkesi özgür olmalı, canavarlardan kurtarılmalı. Haydi, gücümüzü bu mücadeleye verelim. Tanrı bizimle olacak. Çünkü bu kutsal bir dava, insanlık davası. O din için özgürlük için savaştır. Bizim teşebbüsümüz Tanrı tarafından desteklenecektir.”(Hamburg, Ağustos 1821).⁷⁴

Görüldüğü gibi Almanya halkının isyana bakış açısının Fransa halkından pek farklı olmadığı görülmektedir. Alman ve Fransız halklarının Yunan İsyanına bakış açısından Türklerden derin bir nefret ve zihinlerinde bir haçlı zihniyetinin olduğunu çıkarmak yanlış olmasa gerek. Yazılan yazılarla Almanya kamuoyunda bir Yunan sempatisi uyandırmak ve bir Türk düşmanlığı yaratılmak istenmiştir.

Avrupalı devletler arasında Yunan isyanına en çok destek veren Rusya’dır. Çünkü Rusya’nın ezelden beri Osmanlıya karşı düşmanlığı ve politik olarak ürettiği sıcak denizlere inme politikası ve tüm Ortodoksları Büyük Rusya bayrağı altında toplama düşüncesi bunu anlamlı kılıyordu. Bu bir devlet politikası olduğu için bu isyana halk tarafından büyük bir destek gelmiştir. Bu dönemde Ortodoks Kilisesi ile Rusya arasındaki yakınlaşma ve bunların arasında olan ekonomik bağlantılar Rusya’nın bu konu ile bire bir ilgilenmesine neden olmuştur. Rusya da halkın en büyük ilgisini çeken ve Yunan isyanını en çok destekleyen isim şüphesiz Aleksandr Puşkindir. Puşkin’in yazdıkları ve yaptıklarıyla tam bir Yunan fanatiği olduğu bilinmektedir. Rusların olayları yakından takip etmesi de ayrı bir durumdur.

Ticaret ile uğraşan binlerce Yunanların Mora’ da olan isyanı taraflı bir şekilde, Avrupa’ya ezilen halk formatında anlatması Avrupalıların bu isyana bakış açısını tamamen Türk düşmanlığı şeklinde lanse edilmiş ve böyle tanıtılmıştır. İsyancıların yaptığı davranışları görmezden gelmeye başlayan Avrupa duruma yanlı davranmaya başlamıştı. Osmanlı Devleti’nin isyana karşı meşru müdahalesi ve Müslüman sivillerin katliamına karşı gösterdiği tepki, Avrupa’da Osmanlıya karşı propaganda olarak

⁷⁴Sonyel, a.g.e., s. 183’den nakleden Çetintaş, a.g.m, s. 88.

kullanılıyordu.⁷⁵ Rusya'nın olaylara tepkisi kamuoyunda bir Yunan sempatisi şeklinde yansımıştır.⁷⁶

Bu isyan için Avrupa'nın birçok yerinde Yunanlar için Philhelen dernekleri kurulmuş ve buralarda yardım toplanmaya başlanmıştır. Paris, Londra, Cenevre gibi merkezlerde Yunanlar için büyük miktarda para toplanmıştır. En büyük destek Rusya'da bulunan Yunanlı tüccarlardan gelmiştir ve bu destekler çığ gibi büyümüştür.⁷⁷

Yine Yunan isyanı için Avrupa'da toplanan paraların yüz binlerce sterlin olduğu ifade edilmektedir. Bu isyan için Avrupa'nın birçok yerinden insanların savaşa katıldıkları ve destekleri bilinmektedir. İngiltere'nin önde gelen şairlerinden olan ve Yunan severliğin simgesi olan Lord Bryon bunlardan biridir. Sadece yazdıkları ile kendi bölgesini değil bütün Avrupa'da etkili olan yazar bu isyana doğrudan savaşıarak katılmayı düşünmüş ve bunun için savaşta bizzat kendisi de bulunmuştur. Savaşa geldiğinden 6 ay sonra ölmüştür.⁷⁸ Bu olay Yunan isyanına olan desteğin ne denli büyük olduğunun bir kanıtıdır.

Bu isyana gönüllü katılan kişiler arasında sadece aydınlar ve halktan insanlar yoktu. Fransa'da Napolyon'un ünlü generali Fabvier, İtalya da ihtilalci Kont Rosa ve Almanya'dan önemli askerlerinde bu savaşa katıldığı görülmektedir. Yine bu dönemde Marsilya'dan binlerce insanın bu savaşı desteklemek için geldiğini bilmekteyiz.⁷⁹

Yunan isyanı Avrupa'da halk tarafından büyük bir destek görmüştür. Bu destekle birlikte Yunan bağımsızlık harekâtı ilerlemeye başlamıştı. Hem maddi hem de manevi destek bulan Yunanlar Osmanlı'ya karşı başarı kazanmaya başladılar. Avrupa'da oluşan Yunan sempatisizliği kısa bir süre sonra devletlerin politikası haline gelecektir. Bunun altında devletlerin halktan gördüğü tepki etkili olacaktır.

2) Diplomatik Destek

Yunan isyanı çıktığında Avrupalı devletlerin ilk tepkisi karşı çıkmak olmuştur. Avrupa'da bu dönemde Metternich sistemi uygulandığından dolayı bu isyana destek

⁷⁵ Çetintaş, a.g.e., s.89.

⁷⁶ A. N. Kurat, **Rusya Tarihi**, TTK, Ankara, 1993, s.324.

⁷⁷ Hüner Tuncer, **Metternich'in Osmanlı Politikası(1815-1848)**, Kaynak Yayınları, Ankara , 2013, s.50.

⁷⁸Jorga, a.g.e. s.238- 244.

⁷⁹ Çetintaş, a.g.m, s.91.

olunmamıştır. Çünkü Avrupa'da Fransız İhtilalinin etkisinin diğer toplumlara yansyacağı korkusu sarmıştı. Bunun için Avrupa bu isyana tepki göstermişti. Dörtlü ittifak da bu duruma 1821 yılında Laibach ve 1822 yılında Verona'daki kongrelerinde tepki göstermiş ve bu isyanı desteklemeyeceklerini açıklamışlardı. Buna mukabil Osmanlı İmparatorluğu'na destek vereceklerini ilan etmişlerdi.⁸⁰

Bu isyana ilk tepkiler böyle idi ama sonra ne oldu da Avrupalı devletler Yunanlara destek vermeye başladılar. Tabi ki bunda etkili olan faktörlerden biri Yunanların bu isyanda ezilen halk rolüne bürünüp Avrupa kamuoyundan destek görmeleri önemlidir. Avrupa'da bu kamuoyu desteği Büyük Britanya da hükümet değişikliğine neden oldu. Burada Yunan sever olarak bilinen Canning gelmişti. Ona göre Yunan isyanı Akdeniz'deki politikalar çerçevesinde izlenilmeliydi. Bu dönemde kamuoyu, hükümete Yunan isyanına tavrından dolayı tepkili idi. Bu isyan İngiliz gemilerine darbe vurmuş ve Akdeniz'deki ticareti suya düşürmüştü. İsyanın bu dönemdeki etkileri sadece diplomatik olarak İngiltere'nin yönünü değiştirmeye başlamıştı.⁸¹ Yine 1825 yılında Çar Aleksandır'ın ölümüyle tahta geçen Çar Nikola'nın siyasi anlayışı da Yunan bağımsızlık harekâtına destek olunması gerektiği yönünde idi. Çünkü Çar; Rusya'nın çıkarlarını Avrupa'nın üstünde görüyordu. İsyan olduğu dönemde Doğu Akdeniz ticareti de büyük bir darbe yemiş ve uluslararası ekonomik bir zarar ortaya çıkmıştı. Tabi bu durumlar yanında Mısır'ın Akdeniz'e yerleşmesi Yunan isyanına karşı olan siyasetin tamamen değişmesine neden olmuştur. Avrupa'da siyasi dengelerin Rusya ve Büyük Britanya'nın Akdeniz'de kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmeleri Yunanları bağımsızlığna götürmüştür.

Yunan isyanını siyasi gündemine alan ilk devlet Rusya olacaktır. Çünkü Bu dönemde Rusya ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki Kafkasya rekabeti bununla birlikte Karadeniz'deki hâkimiyet mücadeleleri Yunan isyanına Rusya'nın doğrudan destek vermesine neden olacaktır. Rusya Yunan ticaret gemileriyle kendi ülkesinde yetişen ürünleri ihraç ediyordu. Fakat Osmanlı İmparatorluğu, Yunan gemilerinin boğazdan geçmesini engellemişti. Bu da Rus ticaretine doğrudan bir darbe olmuştur.⁸² 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Ortodoks kilisesinin hamisi olan Rusya bu isyana doğrudan karışma ihtiyacı duyuyordu. Ortodoksların hamisi olan

⁸⁰Armaoğlu, a.g.e., s.167-172.

⁸¹A.Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi I*, YKY, İstanbul, 1999, s.26-28.

⁸²Jorga, a.g.e., s. 240.

Rusya 1821 yılında bu isyanda Osmanlı'ya tepkisini bir nota vererek gösterdi. Bab-ı Ali bu notaya karşılık vermemiş ve buna karşılık büyükelçisini İstanbul'dan Petersburg'a geri çağırmişti. Bu tepki Londra ve Viyana'yı kuşkuya düşürmüştü.⁸³ Viyana'yı kuşkulandıran bu durum Balkanlarda bağımsızlığını Rusya'ya borçlu olan bir Yunan devletinin kurulmasıydı. Böylece Metternich sisteminin zarar göreceği korkusu oluşmuştu. Londra ise Akdeniz coğrafyasına inmiş bir Rusya'nın kendisi için oluşturacağı tehlikeden korkuyordu. Bu arada Yunanistan Cumhuriyeti ilan edilmişti (1821). Petersburg hükümeti boş durmayıp bu isyanın haklılığı için kapı kapı yandaş aramaya başlamıştı. 1824 yılında ilk olarak Fransa kralı XVIII. Luis'in kapısını çalıp bu isyan için toplantı yapılmasını önermişti fakat kraldan red cevabı almıştı. Daha sonra Londra ve Viyana kapılarını çalmıştır ama onlarında aynı şekilde tepkileri olmuştu. Bunlardan ret cevabı almasının nedeni tabii ki bu devletlerin Rusya'nın Akdeniz'de istekleri olduğunu hepsi biliyordu. İngilizlerin büyük politikaları ve Rusya'nın diplomasi savaşı böylece başlayacaktır.

1824 yılına gelindiğinde Rusya Yunan isyanını tartışmak için tekrardan Avrupa'daki önemli güçleri Petersburg'da toplanmak için tekrar çağırdı. İngiltere buna doğrudan ret cevabı verirken Fransa ve Avusturya toplantıya katılmıştı. Fakat Fransa ve Avusturya bu toplantıda Rusların isteklerine red cevabı vermişlerdir. Rusya'nın Akdeniz politikaları şimdilik suya düşmüştü.⁸⁴

Bununla birlikte 1825 yılında Mısır'ın müdahalesiyle, Mısır'ın Yunanistan'da kalacağı korkusu ve haberleri Avrupa'da yankı bulmaya başlamış ve bu büyük devletlerin derhal harekete geçmelerine neden olmuştur. Avrupa'da bu tarz haberlerin yayılması Büyük Britanya'nın Osmanlı üzerinde baskı oluşturmasına neden oldu. Büyük Britanya, Londra'da bir toplantı yapılmasını önermişti. Londra hükümeti Yunanların burada eziyet çektiklerini belirterek derhal, Osmanlı'nın bu isyanı bastırmak için uyguladığı metotlardan vazgeçmesini istemişlerdir.

Büyük Britanya ve Rusya Akdeniz'deki politikalardan dolayı kendilerini Yunan isyanının hamisi olarak görmeye başlamışlardır. Bu iki devlet, Londra da bir konferans için tekrardan 1825 yılında Prusya, Fransa ve Avusturya'yı Yunan

⁸³ Çetintaş a.g.m., s.94.

⁸⁴Jorga, a.g.e, s.309.

sorununu konuşmak için davet etmiştir. Fransa ve Prusya bu davete icabet etmiştir. Avusturya bu daveti reddedecektir. Çünkü 1815 yılında Viyana Kongresi'nde isyan eden milletlerin yanında olmayacaklarını söylemişlerdi⁸⁵. Bu sistemi bilindiği gibi Methernich uygulamıştır. Avusturya bundan dolayı ret cevabı vermiştir. Bunların diğer bir çekincesi ise Rusya'nın Balkanlarda güçlenmesini istemiyor olmalarındandır.

Fransa, Londra'daki bu protokole bizzat katılmıştır ve buradaki geçen maddelere evet demiştir. Bu durum Osmanlı'yı uluslararası platformda zayıf duruma düşürmüştür. Bu durumda Osmanlı'nın tek başına politika üretmesine neden olmuştur. 1825 yılında Kavalalı'nın isyanı bastırması Yunan sorununun bir uluslararası sorun haline gelmesine neden olmuştur. İngiltere dışişleri bakanı Canning bağımsız bir Yunanistan yerine yarı bağımsız, sultana bağlı bir devlet istiyordu. Bağımsızlığı kendisine ait olan bir Yunanistan Büyük Britanya'nın çıkarlarına daha uygundu.⁸⁶ Büyük Britanya'nın bu tepkiyi vermesinde yeni Çar olan Nichola'nın izlediği politika etkiliydi. Çar Nichola Osmanlı ile geçmişten kalan bazı problemleri gündeme getiriyordu. Bunu da Yunan isyanı ile harmanlama eğilimine başlamıştı. İşte bu durumda Büyük Britanya'nın hoşuna gitmiyordu. Bundan dolayı Yunan bağımsızlığını desteklemiştir. Yani Büyük Britanya ipleri Rusya'ya vermek istemiyordu.

Bu arada Rusya kralı Nicholas da harekete geçmişti. Bu Yunan isyanına doğrudan destek vermek için hazırlıklara başlamıştı. Bu hazırlıklar Büyük Britanya'nın hiç hoşuna gitmemişti. Bunun için Rusya ve Büyük Britanya tekrar Londra da bir protokol imzaladılar. Büyük Britanya ve Rusya'nın beraber hareket etmesi Osmanlı İmparatorluğu için tehlike arz etmekteydi. Büyük Britanya ve Rusya 4 Nisan 1826 yılında ST. Petersburg protokolü yaptılar. Buna göre Yunanistan yarı bağımsız yani özerk bir devlet olacak ve sultana vergi vermeye devam edecekti. Bunu İngiltere aracılığıyla Bab-ı Ali ye sunacaklardı. Sultan II. Mahmud bu talebi reddetmiştir.⁸⁷ Çünkü Sultan II. Mahmud bunu içişlerine karışmak olarak kabul etti. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu kendi içinde sorunlarıyla boğuşuyordu. Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında kaldırılması ve askeri olarak tam bir ordu tesisatına sahip olmaması ve Avrupa'nın baskıları Sultan Mahmud'u zor durumda bırakmıştır.

⁸⁵ Hüner Tuncer, a.g.e., s.68.

⁸⁶ A.g.e., s.53.; Çetintaş, a.g.e. s.98.

⁸⁷ Lütfi, a.g.e., s.60-61.; Çetintaş, a.g.m. s.99

Osmanlı bu dönemde Rusya ile olan ilişkileri münasebetiyle antlaşma imzalamanın gerekli olduğunu düşünüyordu. Böylece Osmanlı hem vakit kazanmak hem de Rusya ile geçmişte kalan sorunlarını halletmek istiyordu. Rusya ile Osmanlı arasında Rusya'nın taleplerinin kabul edildiği 7 Ekim 1826 yılında Akkerman Antlaşması imzalanmıştı.⁸⁸ Rahat bir nefes almak için Osmanlı bu antlaşmayı imzaladı. Bu antlaşmada Yunan meselesinin ele alınmaması Osmanlı için çok önemlidir. Osmanlı Rusya'nın Yunan problemine bakış açısının değiştiğini düşünmeye başlamıştır. Fakat Rusya'nın Yunan meselesine bakış açıları hiç bir zaman değişmemiştir.

Rusya'nın Akkerman Antlaşması öncesi Osmanlı'ya verdiği ultimatoma Osmanlı'nın uluslararası platformda sıkışmasına neden olmuştur. 6 Temmuz 1827 yılında İngiliz Rus ve Fransız hükümetleri Londra'da tekrar Yunan meselesini görüşmek için toplandılar. Petersburg protokolünün aynısıydı. Özerk bir Yunanistan üç devlet tarafından tanınacaktı. Fakat Petersburg Protokolünden farklı olarak bu antlaşmayı Osmanlı'nın kabul etmemesi halinde bu maddelerin güç kullanılarak kabul ettirileceği maddesinin bulunmasıydı.⁸⁹ Bu maddenin bulunması tabii ki Osmanlıya karşı bu devletlerin baskı yapmasına ve askeri güç kullanmasına neden olacaktır. Yani Yunanların bağımsızlık yolunun açıldığı anlamına geliyordu.

Londra Protokolü Osmanlı İmparatorluğu'na zorla dikte ettirilecektir. Sultan Mahmut Avrupalı devletlerin bu taleplerini red edecektir. Çünkü bu taleplerin kabul edilmesi hem Osmanlı içişlerine karışmak hem de zaten isyanın bastırılmış olması demektir. Ayrıca imparatorluk toprakları içindeki diğer milletlerin ayaklanmasına neden olacak endişesidir. Bu taleplerin reddedilmelerinden sonra bu devletlerin büyükelçileri İstanbul'dan derhal ayrılmışlardır. Özellikle Büyük Britanya, Osmanlı üzerinde büyük bir baskı kurup kabul ettirmeye çalışıyordu. Çünkü İngilizler, Yunanların bağımsızlığını kendilerine borçlu olduğunu hissettirmek istiyordu. Rusya da Yunanların bağımsızlıklarını İngilizlere değil, kendilerine borçlu olmasını istiyordu. Bu rekabet Osmanlıya pahalıya mal olmuştur. Rusya ve Büyük Britanya Osmanlıya askeri güç kullanmışlardır.

⁸⁸Poole Lane Stanley, **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları**, Çev. Can Yücel, Yurt Yayınları, Ankara, 1988, s.55.

⁸⁹ Çetintaş, a.g.m., s.100.

Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Yunanlara başlayan Avrupa desteği zaman içinde çığ gibi büyümüştür. Avrupalılar diplomatik desteğin yanında silahlı destek vereceğini açıklamıştır. Bunun en büyük nedeni ise Akdeniz'in hâkimiyeti mücadelesidir...

3) Silahlı Destek

Yukarıda ifade ettiğim üzere Yunan isyanına Avrupalı devletler doğrudan destek vermeye başlamıştı. Müttefikler, Akdeniz'de güçlü bir Mısır varlığından dolayı, Londra protokolünü Osmanlı'ya dikte etmiş ve buna Osmanlı ret cevabı vermişti. Bunun üzerine müttefik güçler Çanakkale'yi ablukaya almış Mısır'dan Mora'ya giden desteklerin önüne geçmeye çalıştılar. Büyük Britanya bu yolla Osmanlı'ya silahlı güç kullanmadan diplomasi yoluyla bu antlaşmayı imzalatmayı düşünüyordu. Bu durum Sultan Mahmud'u zor durumda bırakmıştı.⁹⁰

Büyük Britanya, Fransa ve Rusya'dan oluşan müttefik donanmaları özellikle Rusya'nın içinde bulunduğu grup Osmanlı ve Mısır'ın ikmal üstü olan Navarin'de bulunan donanmayı sıkıştırmıştı. Bunlar Mısır donanmalarının 3 gün içinde Mora'yı ve Osmanlı topraklarını terk etmesini istediler. Fakat burada bulunan İbrahim Paşa, Sultandan haber almadığı sürece buradan ayrılmayacağını söylemişti. 3 gün sonra buradaki donanmaya müttefik kuvvetler saldırmaya başlamıştır. Burada Osmanlı donanması büyük bir yenilgiye uğratılmış ve bütün donanması yakılmıştı. Osmanlı ve Mısır'dan oluşan bu donanma bir kaç saat içinde yok olmuştur.⁹¹

Bu olay Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Özellikle kamuoyundan büyük destek veren topluluklar tarafından büyük bir coşku ile karşılandı. Fransa'da Napolyoncular ve liberaller arasında büyük tezahüratlarla karşılandı. Bağımsız bir Yunanistan'ı en baştan beri destekliyorlardı. Rusya'da da bu olay halk arasında bir zafer olarak karşılanmıştı. Ortodoks kilisesinin hamisi olarak kendilerini gören bu topluluklar kutlamalar yapmışlardır.⁹²

Bu olay olduğu sırada Büyük Britanya'da yeni Wellington hükümeti kurulmuştu. Bu olaya Büyük Britanya tepki göstermiştir. Çünkü Büyük Britanya, bu

⁹⁰Poole, a.g.e., s.60-61.

⁹¹Armaoğlu, a.g.e. s. 172. ; Jorga,a.g.e. s.339.

⁹²Ristelhueber Rene, **A History of the Balkan Peoples**, New York, 1971, s.87. dan nakleden Çetintaş, a.g.m. s.101.

olayın Rusya'nın Yunanlar arasında popüler olmasını sağlayacağını ve Yunanların bağımsızlıklarını Rusya'ya borçlu olacaklarını düşünmelerine neden olacağı kanaatine varmıştı. Bunun için Büyük Britanya bu olaya temkinli davranmıştır.

Avusturya'nın tepkisi ise en başta olduğu gibi sert olacaktır. Çünkü Rusya'nın Balkanlara yakın olması kendi çıkarlarına ters olmuş ve Metternich' in kurduğu sistem çökmüştü. Tabi ki Osmanlı donanmasının yok olması ve Osmanlı – Rus savaşlarının başlayıp Osmanlı'nın yıkılacağı korkusu vardır. Böyle bir durumun olması durumunda Balkanların dengesinin değişeceği garantiydi ve bu durum Büyük Britanya ve Avusturya için tehlike arz etmekteydi.⁹³ Bu olayın olması demek Avrupa'da yeni bir savaşın ve Metternich'in kurduğu dengenin altüst olmasıdır.

Donanmanın yakılması Osmanlı üzerinde ve Müslüman çevrede büyük bir tepki ile karşılandı. Osmanlı ve Müslümanlar bu olayı bir haçlı seferi olarak algılamıştı. Hatta Sultan Mahmud bu olaydan sonra savaş ilan ettiğinde bütün Müslümanları cihada davet etmiştir. Aynı zamanda Prens Metternich bu olay karşısında Osmanlı'nın yanında olduğunu ilan etmiştir.

Bab-ı Ali bu olay üzerine Rusya'ya karşı savaş açmak zorunda kalmıştır. Akkerman Antlaşmasının feshedilmesine neden oldu. Osmanlı savaşı ilan etmeden önce Avrupalı devletlerin Navarin'deki Osmanlı donanmasının yakılmasından dolayı tazminat istemiş ve verilmemesi durumunda ülkede bulunan tüm elçiliklerin ülkeyi terk etmesini istemişti. Müttefik elçiler Osmanlı'nın bu isteğine karşı olarak Osmanlı'nın suçlu olduğunu söylediler.⁹⁴ Yunan isyanı yüzünden Rusya ile karşı karşıya gelmemek için uğraş gösteren imparatorluk, bu mesele için Rusya'ya savaş açmak zorunda kalmıştır.(1827)

Rusya, Osmanlı'nın savaş açmasına karşılık vermemiştir. Rusya Avrupalı diğer devletlerin desteklerini almadan böyle bir işe kalkışmak istemiyordu. Öncelikle Rusya destek aramak için Büyük Britanya ve daha sonra Avusturya ya başvurmuştur. Metternich, Rusya'nın bu olayda suçlu olduğunu düşünüp destek vermemiştir. Metternich daha sonra savaş çıkmaması için Rusya ve Bab-ı Ali arasında arabuluculuk

⁹³ Çetintaş a.g.e. s.95.

⁹⁴Jorga, a.g.e., s.339.

yapmaya başlamıştır.⁹⁵ Mart 1828’ de Nichola tekrardan Londra’nın kapısını çalmış ve savaş için yanında olmasını istemiştir. Londra yanında olmayacağını zayıf Osmanlıya karşı Rusya ile beraber hareket etmeyeceğini açıklamıştı. Rusya Avrupa’daki platformda tek başına kalmıştı. Ayrıca Rusya Yunan sorununu gündeme getirmeyeceğini sözünü vererek Büyük Britanya ve Avusturya’nın destek vermeseler bile tarafsız kalmasını istemiştir ve bunu başarmıştır. Rusya bunu bir gurur meselesi yaparak Osmanlıya karşı şereflerini ve onurlarını müdafaa edeceklerini beyan ederek 14 Nisan 1828’de savaş açmıştır.⁹⁶

Osmanlı Devleti Rusya ile baş başa kalmıştır. Fakat Osmanlı Devleti’nin Rusya’ya karşı şansı olmadığı ve yenileceği tahmin ediliyordu. Savaş devam ederken Avrupalı devletler yani Fransa ve Büyük Britanya Osmanlının ortadan kalkmasıyla Akdeniz hâkimiyetinin Ruslara geçeceği korkusu ve Yunanlıların bağımsızlıklarını Rusya’ya borçlu olmasını hissetmesi bu devletlerin çıkarına tersti. Rusya, Fransa, ve Büyük Britanya Londra’da 19 Temmuz 1828’de yeniden toplanmıştır. Buna göre Kavalalı ordusu Mora’dan çıkacak anlaşmaya varana kadar burada Fransız askerleri kalacaktır. Bunun için Hollanda büyükelçisi Osmanlı ile irtibata geçip bu maddeleri imzalatırmak için harekete geçti. Osmanlı bu maddeleri kabul etmiştir. Fransız orduları 1828 yılında Mora’ya asker çıkarmıştır. Daha sonraki günlerde Osmanlı Devleti ile antlaşma imzalanmıştır. Yunan adaları ve Mora geçici olarak bu üç devletin himayesine bırakılacaktır.⁹⁷ Bu arada savaş devam ediyor ve Rusya, Osmanlı kuvvetlerini yeniyordu. 22 Mart 1829 yılında Büyük Britanya, Fransa ve Rusya Londra’da tekrar toplanmış Yunan Devletinin kurulacağını bu devletin her yıl Osmanlıya vergi vereceği ve İngiliz, Fransız ve Rus hanedanına mensup olmayan herhangi bir kralın yöneteceği bir monarşik devlet kurulacağını ifade etmişlerdi.⁹⁸ Ancak Bab-ı Ali kararları kabul etmemiştir.

1829 Eylülünde Rusya Edirne kapılarına kadar dayanmış doğuda ise Erzurum’a kadar gelmişlerdi. İstanbul’u iyice tehdit etmeye başlayan Ruslar arasında sıkıntılarda baş göstermeye başladı. Bunun böyle devam etmeyeceğini biliyorlardı.

⁹⁵A.g.e., s.341.

⁹⁶A.g.e., s.341-351.

⁹⁷ Çetintaş, a.g.m, s.104.; aynı olan eser Lütfi Paşa, a.g.e. s.74.

⁹⁸Jorga, a.g.e., s.351.

Büyük Britanya ve Fransa'yı Rusya'nın İstanbul'u işgal edeceği korkusu sarmıştı ve Sultan Mahmut'a baskıda bulunup antlaşmayı imzalaması gerektiğini söylemiştir.

4) Edirne Antlaşması

Savaşın Osmanlı Devleti'nin aleyhinde gitmesi antlaşmanın imzalanmasına neden olacaktır. Osmanlı ve Rus temsilcileri Edirne'de görüşmeye başlayacaktır. Osmanlı'yı Sadık Paşa temsil edip Rusya'yı ise General Orlof temsil edecektir. Görüşmeler çok kısa sürecektir çünkü Osmanlı, Rusya'nın tekliflerini red etme hakkına pek sahip değildi. 14 Eylül 1829 yılında on altı maddeden oluşan Edirne Antlaşması imzalandı. Buna göre;

1.Rusya, Tuna nehri ağzındaki adalar dışında, Rumeli'de işgal ettiği yerlerden geri çekilecek ve Prut nehri sınır kabul edilecektir.

2. Sırbistan ve Eflak-Boğdan'a daha önce verilmiş olan haklar yenileniyor ve genişletiyordu. Bundan sonra Eflak – Boğdan voyvodaları makamlarına hayatları boyunca atanacaklar ve bu topraklar Osmanlı'ya bağlı olup buradaki Türkler bölgeyi terk edeceklerdi.

3.Rus ticaret gemileri, boğazlardan serbest olarak geçebilecekler ve Rusya uyruklu kimseler Osmanlı topraklarında ve denizlerinde tam serbestlikle ticaret yapabileceklerdi. Bunlarla birlikte, Osmanlı Devleti ile savaş halinde bulunmayan diğer bütün devletlerin ticaret gemileri Çanakkale ve İstanbul Boğazlarından serbest olarak geçeceklerdir.

4. Osmanlı devleti; Rusya, Büyük Britanya ve Fransa'nın Londra'da 6 Temmuz 1827'de ve buna bağlı olarak yine Londra'da 22 Mart 1829'da aralarında yaptıkları Yunanistan Devleti'nin kurulmasını ve bağımsızlığını öngören anlaşma ve protokolü kabul edecekti.

5. Osmanlı devleti, Rusya'ya 10 Milyon duka altın savaş tazminatı olarak ödeyecekti.⁹⁹

⁹⁹ Nihat Erim, *Devletler Arası Hukuku Ve Siyasi Tarih Metinleri*, C.I, Ankara, 1953, s.279-292.

Bu antlaşmayla birlikte Osmanlı büyük bir maddi manevi kayıp yaşamıştır. Rusya bu antlaşmayla Balkanlarda önemli bir güç haline gelmiş ve Balkan toplulukları üzerinde büyük bir nüfuz üstünlüğü yakalamıştı. Ticari imtiyazlarla boğazlar üzerinden de Akdeniz'e inme şansı bulan Rusya, Yunanların bağımsızlığını da kazandırmıştı. Ayrıca Osmanlı bünyesinde çıkabilecek isyanlarında destekçisi konumuna yükselmişti.

E) Yunanistan

Edirne Antlaşması imzalandıktan sonra Büyük Britanya, Fransa ve Avusturya itiraz etti. Çünkü özerk de olsa varlığını Rusya'ya borçlu olan bir Yunanistan ortaya çıkmıştı. Oysa savaşa girerken Çar Yunanistan ile ilgili hiçbir faaliyette bulunmayacağına dair söz vermişti. Ancak Çar sözünü tutmadı. Dolayısıyla diğer devletler Edirne Antlaşmasını revize etmek istediler. Başta Büyük Britanya olmak üzere harekete geçen bu devletler Londra' toplandılar. Yapılan toplantılar sonucunda Londra Protokolünü hazırlayıp imzaladılar. Londra Protokolüne göre tam bağımsız bir Yunanistan devleti kuruluyordu. Mora'nın kuzeyini Atik yarımadası ve Kiklat adalarını kapsayan bir devlet kuruldu ve bu devlet isyanın nedeni olan cumhuriyetçi değil monarşik bir krallık olarak ortaya çıktı. 8 Nisan 1830 da bu protokol, Osmanlı'ya bildirildi. Osmanlı baskılardan dolayı 24 Nisan 1830 yılında antlaşmayı onaylayarak bağımsız Yunanistan devletinin kurulmasını kabul etti.

Yunanistan bu tarihlerde –kuruluş yıllarında- sıkıntı yaşamaya başlamış iç çatışmalar çıkmıştı. Yunanların koruyucusu olan Büyük Britanya, Rusya ve Fransa bu durumu konuşmak için tekrar toplandılar. Yunanistan'a son şeklini veren yeni bir antlaşma imzaladılar. Yunanistan'ın yeni sınırını kuzeyde Arta- Volo hattına çekip diğer aldıkları adaların dışında yüzlerce adaya Yunanistan'a verdiler. Yunan krallığına Bavyera Kralı Louis'in oğlu Prensb Otto seçildi. Bu antlaşmaya büyük güçler Sultan'a büyük baskılar yaparak 21 Temmuz 1832 yılında bu yeni statüyü kabul ettirdiler.

Böylece 1821 yılında başlayan Yunan isyanının iç ve dış gelişmeleri sonucunda bağımsız ve monarşi ile yönetilen Yunanistan devleti kurulmuş oldu. Yunan isyanı ihtilal fikirlerinden etkilenerek ortaya çıkmıştı. Dolayısıyla bu isyan Metternich sisteminin ilkelerine tersti. Fakat Mısır'ın isyana müdahale etmesiyle,

Avrupalı devletler Metternich sistemini bir kenara bırakıp kendi ulusal çıkarlarını ön plana çıkardılar. Böylece Yunanistan'ı bağımsız bir hale getirdiler. Metternich sistemi bir ideolojik çerçeve üzerine oturtulsa da asıl olarak çıkarlara hizmet ettiğini kanıtladılar. Bu çıkar sistemin zarar görmemesi için de kurulan devletin yönetim şeklini monarşi olarak ilan etmişlerdi. Bu yolla sistemin devamlılığını sağlamak istemişlerdir.

III. BÖLÜM

MISIR SORUNU VE İTTİFAK DEVLETLERİ

Mehmet Ali 1769 yılında Kavala’ da doğmuştur. 1798 yılında Fransa’nın Mısır’a saldırmalarıyla beraber Osmanlı İmparatorluğu güç durumunda kalmış ve Mısır’ı kurtarmak için imparatorluğun birçok yerinden asker toplatılmıştır. Bu toplanan askerler arasında Kavalalı Mehmet Ali’de yer almaktaydı. Mehmet Ali’nin herhangi bir eğitim almadığı hatta bazı kaynaklarda 45 yaşından sonra okuma- yazma öğrendiği söylenmektedir. Mehmet Ali’nin çok zeki ve yetenekli bir asker olduğu bilinmektedir. Sefere katıldığı ordu grubu arasında söz sahibi olmuş ve bu grupta yetkili kişi olmayı kısa bir zamanda başarmıştır.¹⁰⁰ 18 yaşında başladığı askerlikte daha sonra komutan olmayı başarmıştı. Fransa ile yapılan savaşlarda iyi bir başarı sergileyen Mehmet Ali, Osmanlı’nın Fransa karşısında aciz durumunu görmüş ve modern Fransız askerlerine hayran kalmıştır. Bu durum Kavalalı’nın Osmanlı’ya olan bağlılığını azaltmakta etkili olmuştu. Fransızların 1801 yılında ülkeyi terk etmesiyle birlikte Kavalalı savaşa katıldığı ordu birliğiyle burada kalmayı uygun görmüştür.¹⁰¹

Mısır bu dönemde Memlük beyleri tarafından yönetiliyordu. Bu beylerin İstanbul yönetiminden yani merkezi otoriteden uzakta oldukları için, halktan çok ağır vergiler almaya başlamış ve halk bu vergiler karşısında eziliyordu. Kölemen beyleri İngilizlerle olan diyalogları ise iyice ilerlemiş Mısır’da İngiliz nüfuzu büyümüşü. Napolyon savaşlarında önemli başarılar kazanan Kavalalı Mısır’da iyice güçlenmeye başlamıştı. Bu sırada Mısır’da karışıklıklar hat safhaya çıkmış bunun dışında ise Arabistan Yarımada’sında ortaya çıkan Vehhabilik hareketi Osmanlı’yı iyice telaşlandırmıştı.¹⁰² Osmanlı 1805 yılında Mısır’a vali olarak Hüsrev Paşa’yı tayin etmişti fakat burada çıkan isyan sonucunda Hüsrev Paşa Mısır’ı terk etmek zorunda kalmıştı. Daha sonra Cezayirli Ali Paşa buraya tayin edilse de Kölemen beyleri Ali Paşa’dan memnun olmadıklarından dolayı başka vali istediler. Bunun üzerine buraya Hurşit Paşa tayin edildi. Hurşit Paşa Mısır’a gelir gelmez birçok incelemede bulunmuş bu incelemeler sonucunda Mısır’daki karışıklıkların nedeninin Kavalalı Mehmet Ali

¹⁰⁰ Şinasi Altundağ “ Mehmet Ali Paşa” İslam Ansiklopedisi C.VII, MEB, İstanbul, 1970, s.66-70.

¹⁰¹ Toktamış Ateş, a.g.e. s. 188.

¹⁰² Atilla Çetin, **Kavalalı Mehmed Ali Paşa’nın Mısır Valiliği**, İstanbul, 1998, s.12.

olduğunu tespit etmiş ve tespitini rapor halinde İstanbul'a göndermiştir. Hurşit Paşa Mısır'da hâkimiyet sağlamak için Kavalalı'yı Cidde'ye vali olarak atasa da Kavalalı Mısır'dan ayrılmamıştı. Bab-ı Ali bunun üzerine harekete geçip Mısır'da hâkim bir güç olması nedeniyle Arabistan'daki Vahhabilik harekâtını da durdurmak için Mehmet Ali'yi uygun görmüş ve onu Mısır valisi olarak tayin etmiştir.

Mehmet Ali Paşa vali olur olmaz ilk işi Fransa ile iyi bir ilişki kurmak olmuştur. Bunun nedeni Mısır'da güçlü bir yapının kurulması için modern bir askeri yapı kurulması gerekiyordu. Napolyon'un Mısır seferindeki askeri birliklerini gören Kavalalı, Fransa'yı örnek almıştı. Kendi otoritesini güçlendirmek için Mısır'da işsiz gezen gençleri devlet bünyesine alıp asker olarak eğitilmesini sağlamıştı. Bir yandan da kendisi için tehlike arz eden Kölemen beylerinin tamamını kendi adına verdiği bir yemekte toplamış ve hepsini öldürmüştü. Bundan sonra Mısır'da tek hâkim güç haline geldi.¹⁰³ Kavalalı, Fransız asker olan Albay Seve'yi Mısır'a getirmiş kendisini kara ordusunun başına getirmişti. Bu yollarla Mısır askeri birlikleri gelişip modernleşecektir. Kavalalı bunlarla yetinmeyip Mısır'ı baştan imar edip, bütün önemli arazileri, ekonomik ve ticari imtiyazları devlet tekeli haline getirmiştir.¹⁰⁴ Mehmet Ali Paşa zengin devlet, fakir toplum yapısını kurmuştu. Kavalalı kara ordusunun yanında donanmaya da önem vermiş bunun için tersaneler kurmuş ve İngilizleri örnek alarak yeni bir donanma kurmuştu.

Mehmet Ali Paşa 1811 yılında Kölemenleri tamamen ortadan kaldırdıktan sonra diğer bir sorun olan Vahhabilik harekâtına yöneldi. Necid bölgesinde ortaya çıkan Vahhabiler Arabistan'ın başkentini Riyad yapıp Mekke ve Medine'yi ele geçirmiş ve Osmanlı yönetimine karşı çıkmışlardı. Kavalalı'nın oğulları olan Tosun ve İbrahim bu harekâtı bastırmak için ordularla beraber Arabistan'a yürüdüler. Kısa bir süre sonra Necid Sultanlığını ele geçirip Emir Abdullah'ı İstanbul'a gönderip diğer Vahhabileri de Mısır'a götürdüler. Emir Abdullah İstanbul'da idam ettirildi ve Vahhabilik sorunu çözüldü. Mehmet Ali Paşa'nın bu başarısı Arap toplumu ve Osmanlı nazarında şöhretinin artmasına neden olacaktır. Bu olay ayrıca Mehmet Ali'nin etkinlik alanını da artıracaktır.

¹⁰³ Afyoncu, a.g.e. s.200.

¹⁰⁴ Armaoğlu, a.g.e. s.208.

A) Mısır İsyan'ının Birinci Safhası

1) Mehmet Ali Paşa İsyanı

Kavalalı Mehmet Ali Paşa Mısır'da kurduğu askeri ve siyasi yapıyla hâkimiyetini tam olarak sağlamıştı. İmparatorluk ise bu esnada iç işleriyle meşguldü. 1820'ler de Osmanlı'da çıkan Yunan isyanı ile birlikte İmparatorluk bu isyanı bastıramamış ve isyanı bastırmak için Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istemişti. Mısır valisi bu yardım karşılığında Girit ve Mora valiliğinin kendisine verilmesini istemiş ve bu kabul edilmişti. İbrahim Paşa önderliğinde Mısır ordusu Mora'ya girdi ve isyanı kısa bir sürede bastırdı. Daha sonra bilindiği gibi büyük güçlerinin devreye girmesiyle birlikte Osmanlı imparatorluğunun Yunan isyanında başarısız olmasına neden olmuştur. Daha sonra Fransa'nın Cezayir topraklarını da işgal etmesiyle birlikte siyasi anlamda İmparatorluk tamamen bir çöküşe geçmiştir. Bu gidişatı durdurmak için Sultan II. Mahmud devleti yeniden düzenlemekte ve reformlar yapmaktaydı. Siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri alanlarda birçok reform yapan Sultan devletin eski gücüne ve modern yapıya kavuşması için çalışıyordu. Ancak Osmanlı Devletinin sınırları içinde güneyden Sultanın iradesine yönelik bir başkaldırı, Osmanlı Devleti'nin içinden geçtiği barış süreci ve buna bağlı olarak yürütülen reform projelerini tehdit etmeye başladı.¹⁰⁵

Kavalalı Mora isyanında istediği Girit ve Mora valiliği Yunan isyanının başarıya ulaşmasıyla elden gitmişti. Kavalalı bunun için yanı başında bulunan Suriye ile ilgilenmeye başlamış ve Suriye valiliğini Bab-ı Ali'den istemişti. Mısır'ın güçlü yapısı Sultan II. Mahmud'u endişelendiriyordu. Sultan aslında en başta Mehmet Ali Paşa'dan hoşlanmıyordu. Fransa'nın Mısır'ı işgaliyle ortaya çıkan kriz ortamında bir anlamda Mısır valiliğini gasp etmesi henüz başkentte unutulmuş değildi. Mısır'da yapmış olduğu reformları Sultanın kıskançlık içeren nefretine yol açıyordu. Ayrıca 1827 yılında İbrahim Paşa'nın Mora'da bulunan askeri birlikleri İngiliz ve Fransızlarla işbirliği yapıp, İstanbul'a sormadan çekmesi bunun yanı sıra 1828 yılında Osmanlı – Rus harbinde Osmanlı'nın 15 bin kişilik asker yardımını istemesine rağmen bu askeri yardımını göndermemesi Mısır'ın bir tehlike olduğunu gösteriyordu. Bu olaylar doğrultusunda Osmanlı ile Mısır arasındaki bağlar kopma noktasına gelmişti. Bu

¹⁰⁵ Armaoğlu, a.g.e s.209.

durumlardan dolayı Sultan II. Mahmut, Mehmet Ali Paşa'dan Mısır valiliğini almak için harekete geçti. Mehmet Ali Paşa'da Girit ve Suriye valiliklerini almak, nüfus alanını genişletmek için uygun zamanı bekliyordu. Fransa'nın Cezayir'i işgal etmesi ve Osmanlı'nın bu işgal karşısında güçsüz olması Mehmet Ali Paşa'yı cesaretlendiriyordu.¹⁰⁶

Suriye 'de güçlü bir otorite olan Akka valisi ile Abdullah Paşa, Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dan haz almıyor ve onun nüfus alanını genişlemesini istemiyordu. Bunun için Mehmet Ali'ye karşı sert bir tavır almaya başlamıştı. Kavalalı ise Suriye'yi ele geçirmek için uygun bir zaman ve geçerli bir neden arıyordu. Kavalalı'nın aradığı nedeni kısa sürede buldu. 6 bin kişilik Mısır'da bulunan fellahlar ve gençler ağır vergiler altından kaçarak Suriye'ye sığındılar. Kavalalı bu gençleri Akka valisi olan Abdullah Paşa'dan istedi. Abdullah Paşa bu isteğe red cevabı verdi ve bunun üzerine Kavalalı Mehmet Ali Paşa harekete geçti. Mehmet Ali Paşa bu hadiseler yaşanırken bir yandan da Suriye işgalinde tepki çekmemek için Avrupalı devletler nezdinde diplomatik girişimlere başlamıştı. Fransa ile ittifak kurmak isteyecek olan Mehmet Ali, bu girişimlerde başarısız oldu. Kavalalı'ya sempati ile bakan Fransa ve Büyük Britanya Metternich sisteminden dolayı uzak duracaktır.

Kavalalı diğer bir güç olan Büyük Britanya'ya yanaşmak için harekete geçti. İngilizlerin kendilerini desteklemeleri halinde 125 bin kişilik bir ordu ile Rusya'nın İstanbul ve İran üzerindeki etkilerini kısıtlamak için destek olacağını söyleyerek destek bulmaya çalıştı. Ancak Londra buna kulak asmayacaktır.¹⁰⁷ Çünkü İngilizler Osmanlı Devleti'nin devam etmesini kendi çıkarlarına daha uygun buluyordu. Görüldüğü gibi Fransa'nın sempatisi dışında hiçbir şey bulamayan Kavalalı Osmanlı ile olan bağlarını koparmakta yine de kararlıydı. Kavalalı'ya İstanbul'daki ajanların gönderdiği raporlarda Sultan'ın kendisini görevden alacağına dair bilgiler vardı. Bu bilgilerden dolayı Kavalalı kararını almıştı.

Mısır kuvvetleri bu haberlerden sonra Kavalalı'nın emriyle harekete geçip Gazze, Kudüs ve Yafa'yı aldıktan sonra 23 Mayıs 1832'de Akka önlerine geldi ve burayı kuşattı. İbrahim Paşa önderliğindeki Mısır ordusu kısa bir zaman içinde 27 Mayıs 1832 yılında Akka Kalesini 4.500 kişilik bir zayıf vermeye rağmen düşürüp

¹⁰⁶Karal, a.g.e, s.127.

¹⁰⁷ Anderson , a.g.e. s.96

burayı da ele geçirdi¹⁰⁸. Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Suriye valiliğinin verilmesi için Sultan'a elçi gönderdi ve II Mahmut bu isteğe red cevabı verdi. Çünkü Sultan, Paşanın daha çok güçlenmesini ve İstanbul'a daha da büyük bir tehdit olacağı anlamına gelen teklifi reddetmek zorundaydı. Üstelik valisi padişaha savaş ilan etmişti. Sultan bundan dolayı Mehmet Ali'yi görevden alıp başkasını tayin etti.¹⁰⁹ Alınan red cevabı ve Mehmet Ali'nin görevden alındığı haberi üzerine İbrahim Paşa ordusuyla beraber Suriye içlerine ilerlemeye başlayıp kısa bir zaman içinde Halep, Humus ve Hama'yı ele geçirmişti. Bunun üzerine Sultan II. Mahmut, Mısır valisi olarak tayin ettiği Hüseyin Paşa önderliğinde, İbrahim Paşa üzerine ordu gönderdi. Merkezden gönderilen bu kuvvet ilk defa Mısır ordusuyla karşı karşıya gelmişti. İbrahim Paşa önderliğindeki Mısır ordusu Anadolu topraklarına ilerlemeye başlamış ve bu iki ordu İskenderun'da Belen denilen yerde karşı karşıya gelmişti. Mısır ordusu 29 Temmuz 1832 tarihinde Osmanlı birliklerini ezici bir şekilde yendi. Bu savaşla birlikte Kavalalı'ya Anadolu'nun yolları açılmıştı. Bu zaferden sonra Kavalalı Mehmet Ali Paşa, Sultan'a tekrar bir elçi gönderip Suriye valiliğini istemişti. Sultan bu durumu gururuna yedirememiş ve yine red cevabı vermişti. Osmanlı'nın yenilgisi dış büyük güçlerin gelişmeleri yakından takip etmelerine neden oldu. Özellikle Rusya bu yenilgiden sonra Osmanlı'ya yanaşmaya başlamıştı. Ve bir elçi göndererek Sultan'a her zaman destek olacağını bildirdi. Sultan bu sırada bu yenilginin izlerini silmek için derhal harekete geçti. Mustafa Reşid Paşa komutasında 40 bin kişilik bir ordu hazırlanıp Mısır ordusu üzerine gönderilmek üzere harekete geçti. Bu esnada İbrahim Paşa Anadolu içlerine doğru yürümeye başlamış askeri birlikleri Konya önlerine doğru gelmişti. Burada karargâh kuran İbrahim Paşa Osmanlı birliklerini beklemeye başladı. Kış şartları olmasına rağmen Osmanlı birlikleri sultandan aldıkları emir üzerine saldırmak zorundaydı. Mısır ordularının başında orduyu eğiten ve önceden Hristiyan olup daha sonra Müslüman olan Süleyman Paşa bulunmaktaydı. Osmanlı ise yeniçeri ocağının ortadan kalkmasıyla birlikte düzenli bir orduya sahip olmadığı ve kış şartlarından dolayı Mısır birliklerine karşı hiç şansları yoktu. 21 Aralık 1832 tarihinde iki ordu Konya ovasında karşı karşıya geldi. Savaş sonucunda 30 bin Osmanlı askeri ölmüş ve Sadrazam Mustafa Reşit de Mısır kuvvetlerine esir

¹⁰⁸Virginia H. Aksan, **Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri(1700-1870)**,Çev.Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s.39

¹⁰⁹Armaoğlu, a.g.e. s.210.

düştü. Bu savaş Osmanlı'nın içinde bulunduğu aciz durumu tamamen göz önüne sermişti.¹¹⁰

Konya Muharebesinden sonra Osmanlı'nın güçsüz yönü ortaya çıkmış Kavalalı Mehmet Ali Paşa için de İstanbul yolu açılmıştı. Urfa, Antep, Adana, Maraş topraklarını alan Mısır güçleri İstanbul'a doğru hareket etmeye başladı. İbrahim Paşa ordusuyla beraber İstanbul'a 250 km uzaklıkta bulunan Kütahya'ya kadar geldi ve ordugâhını burada kurdu. Bu durum Avrupalıları telaşa düşürdü. Doğu'da yine bir sorun vardı. Mısır güçlerinin bu ilerleyişi, İstanbul ve boğazların güçsüz bir devlet olan Osmanlı'nın bakiyesinden çıkıp bunun yerine güçlü bir donanma ve modern bir askeri yapıya sahip olan Mısır' kuvvetlerinin eline geçmesi söz konusuydu. İş böyle olunca da Rusya ve Büyük Britanya'nın olaya müdahil olması için önemli bir neden ortaya çıkmıştı.

Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın Suriye valiliğini ele geçirmek için başlattığı bu isyan daha sonra Osmanlı'nın varlığını tehdit eden bir noktaya gelmiştir. Kavalalı'nın isyanın ilk çıktığı anda İstanbul'u ele geçirmek gibi bir isteğinin olduğunu söylenemez. Bu çıkarıma ulaşmak zor olmasa gerek çünkü Kavalalı, Akka kalesini ele geçirdikten sonra Sultan'a elçi göndermiş yine Belen savaşından sonra da Osmanlı'ya elçi gönderip sadece Suriye valiliğini isteyip bunun karşılığında ise askeri birliklerini Sultan'a teslim edeceğini bildirmişti. Kavalalı'nın bu isteği her iki seferde de red cevabı yemişti. Konya Muharebesi'nin kazanılmasından sonra belki Kavalalı'da İstanbul'u ele geçirme fikri oluşmuş olabilir. Bununla birlikte bu konuda tarihçiler arasında farklı görüşler vardır. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın 1832 yılında Mısır'daki İngiliz başkonsolosu Baber'e yaptığı bir konuşmada İstanbul'u ve boğazları ele geçirmek gibi bir amaçlarının bulunmadığını belirtmiş ve İngiliz başkonsolosluğu bu durumu İngiltere'ye rapor etmiştir. Kavalalı Mehmet Ali Paşa başka bir İngiliz diplomatla yaptığı bir konuşmada şöyle demiştir: *“Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasının benim için doğacak sorumluluğunu biliyor musun? Müslümanlar nefretle benden uzaklaşacaklar. İlk uzaklaşanlardan biri de iki oğlum olacaktır”*.¹¹¹ Bu açıklamalardan Kavalalı'nın İstanbul ve boğazları ele geçirmek gibi bir amacının olmadığı çıkarılabilir. Fakat Kavalalı'nın İngiliz müdahalesini engellemek ve tepkisini

¹¹⁰A.g.e, s.210.

¹¹¹Sir Charles Webster, *The Foreign Policy Of Palmerston C. 1*,s.278 den nakleden Armaoğlu, a.g.e. s.211

çekmemek için böyle konuştuğu da düşünebilir. Bununla birlikte birçok tarihçinin Kavalalı'nın böyle bir emeli olduğu ve hatta Halifeliği tekrar Mısır'a getirmek istediği ileri sürülmektedir.¹¹²

Kavalalı'nın İstanbul'a bu kadar yakın olması Osmanlı'nın bir iç sorunu olan Mısır meselesinin bir uluslararası soruna dönüşmesine neden olacaktır.

2) Büyük Güçlerin Müdahil Olması ve Kütahya Antlaşması

Konya muhaberesindeki yenilgiden sonra İmparatorluk, tehlikenin büyük olduğunu sezmiş ve Avrupa'dan yardım alabilmek için harekete geçti. Fakat Avrupalı güçler bu dönemde kendi içlerinde büyük bir tehlike ile karşı karşıyaydı. Avrupa 'da 1830 ihtilalleri yaşanmakta ve Metternich'in kurduğu sistem tehlike altındaydı. Bu yüzden Avrupalı güçler Mısır sorununa gereken dikkati verememişti.

Avrupa da 1830 ihtilalleri liberal ve milliyetçi yapıda olması Avrupa'daki müdahil güçlerin bütün gücünü bu coğrafyaya vermesine neden oldu. Osmanlı'da ortaya çıkan Mısır sorunu ise bir Osmanlı valisinin padişahına olan isyanıydı. Bu yüzden büyük güçler bu olayı Osmanlı'nın bir iç meselesi olarak değerlendirmekteydi. Fakat Kavalalı'nın Anadolu topraklarına yönelmesi büyük güçler için tehlike arz etmekteydi. Osmanlı'nın yıkılması ve en önemlisi, boğazlar ve İstanbul'un kontrolünün güçlü bir yapının eline geçmesi söz konusuydu. Bu durum bütün Avrupa'yı telaşlandıracaktır. Prusya hariç dört büyük güç başta Rusya olmak üzere Büyük Britanya, Fransa ve Avusturya konuyla yakından ilgilenmeye başladılar.

Fransa 1798 yılında Napolyon'un Mısır'a girmesiyle Mısır'ın önemini kavramıştı Akdeniz'de hâkim bir güç olmak isteniyorsa Mısır'ın şart olduğunu kavramıştı. Hem Büyük Britanya hem de Rusya'ya karşı toparlanmak için Mısır çok önemliydi. Bu yüzden olsa gerek Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile yakın bir ilişki kurmuş ve Mısır'ın büyümesini sağlamak için çok büyük destekler vermişti. Mısır ordusunun gelişmesi ve modern bir yapıya ulaşması için kendi askerlerini buraya göndermiş, Mısır ordusunu eğitmelerini sağlamıştı. Bu iyi ilişkiler çerçevesinde Fransa, Mısır üzerinde büyük bir nüfuz oluşturmuştu. Kavalalı Mehmet Ali Paşa' da Avrupa'da kendilerine destek bir güç olarak Fransa'yı görüyordu. Bu ikili ilişkiler doğrultusunda

¹¹² Karal, a.g.e. s.130; Armaoğlu aynı eser s.211.

Osmanlı imparatorluğunun yerine kendisine bağlı bir Kavalalı'yı daha makul görecektir. İsyân sırasında Büyük Britanya ve Rusya'dan çekinen Fransa açıkça destek vermese de Kavalalı'yı destekliyordu. Çünkü Mehmet Ali'nin sınırlarını büyütmesi demek Fransız nüfuzunun artması demektir. Fransa Akdeniz'deki hâkimiyetini sağlayarak eski gücüne kavuşmak istiyordu, bunun için Kavalalı'ya bir yandan destek vermiş bir yandan da isyan sırasında Osmanlı toprağı olan Cezayir'i işgal etmiştir. Fransa Kavalalı sayesinde bütün Kuzey Afrika topraklarına göz dikmiş ve eski gücüne kavuşmayı istemiştir.

Büyük Britanya Uzak Doğudaki sömürge bölgelerinin güvenliğı için ve Doğu Akdeniz'deki çıkarlarının elde tutmak için Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünden yana bir siyaset izlemekteydi. Bunu çok iyi bilen Sultan II. Mahmud Belen muhaberesinde yenildikten sonra 1832 yılında İngiltere'den yardım istemek için Namık Paşa'yı elçi olarak göndermişti. Namık Paşa önce Viyana daha sonra Paris'e uğrayıp destek arayacaktır fakat istediğı desteğı bulamayacaktır. Hatta Avusturya Başbakanı Metternich bu savaşta Osmanlı'nın yanında yer aldıklarını belirtip, Mehmet Ali Paşa'yı kınamış fakat kendilerinin donanma gücü olmadığından dolayı yardımda bulunamayacağını söylemiştir.¹¹³ Avusturya'dan umduğunu bulamayan Namık Paşa Fransa'nın Kavalalı ile olan diyalogundan dolayı Fransa'dan da destek bulamayacaktır. Bunun için Londra'ya giden Namık Paşa Büyük Britanya'dan para karşılığında 15 gemi isteyecektir. Fakat bu esnada İngilizler için önemli olan Osmanlı değil, Portekiz ve Belçika sorunları daha yakın tehditlerdi. 1830 ihtilallerinden dolayı buralarda isyan çıkmış ve İngiltere buralarla ilgilenmekteydi. Bunun dışında ise İngiliz dışişleri bakanı olan Palmerston' da Osmanlı'ya yardımda bulunmak istese de bu dönemde Büyük Britanya' da yapılacak olan genel seçimlerden dolayı Osmanlı'ya yardım edemiyordu. Palmerston içinde bulunduğu kabinede başta başbakan olmak üzere birçok kişi Osmanlı'nın miadının dolduğunu ve çökmesinin kaçınılmaz bir son olduğunu savunuyordu. Bu yüzden Mısır'a karşı olsa da Osmanlı'ya destek vermekten kaçınıyordu. İngilizlerin izlediğı bu siyaseti Palmerston, yıllar sonra İngiliz tarihinin en kötü siyasi diploması olarak ifade edecektir.¹¹⁴

¹¹³ A. Şükrü Esmer, **Siyasi Tarih**, İstanbul , 1938, s.120.

¹¹⁴ Cemal Tükin, **Osmanlı Devrinde Boğazlar Meselesi** , İstanbul, 1947, s.139 , aynı eser Armaoğlu, a.g.e. s.213.

Mısır sorunu yaşandığı esnada Osmanlı İmparatorluğu ile en çok ilgilenen devlet Rusya olmuştur. Bilindiği gibi Rusya tarihi emelleri doğrultusunda Osmanlı Devleti'yle yakından ilgileniyordu.1829 yılında Edirne Antlaşmasıyla neticelenen zafer Osmanlı üzerindeki nüfuz mücadelesinde Rusları öne çıkarmıştı. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın Anadolu'ya doğru ilerlemesi, boğazları ve İstanbul'u ele geçirebilecek olması demek güçsüz ve yönetilebilir bir Osmanlı yönetimi yerine güçlü bir Mısır idaresi kurulması demektir. Bu durumun gerçekleşmesi halinde Rusya'nın büyük tarihi emelleri suya düşecek ve hatta iki komşu devlet olacak olan Rusya bir tehdit unsuru haline gelebilirdi. Bunu çok iyi bilen Rusya Osmanlı'ya destek olacaktır. Rusya, Osmanlı'ya destek olurken bir yandan da bu konuda kendisini destekleyecek olan tek devletin de Avusturya olacağını bildiğinden Avusturya ile temasa geçti. Çünkü Rusya güçlü Mısır yapısının Balkanlarda hüküm sürmesinin Avusturya'nın da işine gelmeyeceğini biliyordu. Bunun için Çar II. Nikola, Avusturya büyükelçisine Osmanlı'nın hasta bir devlet olduğunu bu hasta devleti yaşatamayacaklarını fakat ömrünün uzatılması gerektiğini söylemiştir¹¹⁵. Rusya böylece dış politika da Osmanlı'ya destek olacağını belirtmişti. Metternich, Rusya'nın düşüncesine katılmış Prusya'yı da yanına alarak Rusya'nın izlediği siyaseti desteklemişti.

Sultan II. Mahmut İngiltere ve Fransa'dan umduğunu bulamamıştı. Bunun için kendisine Rusya'nın yardım edip etmeyeceğini düşünürken 25 Aralık 1832 tarihinde Rus General N.N. Muroviev İstanbul'a gelerek Sultan II. Mahmut'a Rusya'nın Osmanlı'ya her türlü desteği vermek için hazır olduğunu ilettiler. Rusya ayrıca Mehmet Ali Paşa üzerinde baskı oluşturmak için generali, 1833 yılının Ocak ayında İskenderiye'ye gönderdi. General burada Kavalalı Mehmet Ali Paşa ile görüşerek ordularını derhal çekmesini istemiş, aksi takdirde Rusya'nın Mısır'a askeri müdahalede bulunacağını ifade etmiştir. Kavalalı ise bu talebe red cevabı vererek Suriye ve Adana valiliği verilmediği sürece ordusunu çekmeyeceğini ilan etmişti. Kavalalı'nın bu istekleri ve ısrarı karşısında Sultan'ın Rusya'dan yardım istemekten başka çaresi kalmamıştı. Yıllardır birbirine düşman olan iki devlet Mehmet Ali sorununa karşı birleşecektir. Osmanlı'nın içine düştüğü bu durumu tarihçiler "*Denize düşen yılana sarılır*" deyiimiyle ifade etmiştir. Bu sırada İbrahim Paşa'nın ordusu Kütahya'dan Bursa'ya doğru ilerlemeye başlamıştı ve Sultan ivedilikle Rusya'dan yardım istemiştir. Rusya bu yardımın şekline ve miktarını belirlemeden Amiral

¹¹⁵ Anderson, a.g.e. s.98.

Lazerev komutasındaki bir Rus filosu 20 Şubat 1933 tarihinde İstanbul Boğazından içeri girerek Büyük Dere önlerine demirledi. Bu gelişme İstanbul yönetimini şaşırttığı gibi, Fransa ve Büyük Britanya'yı da endişelendirdi.¹¹⁶

Rusya, ulusal çıkarları ana belirleyici olmakla birlikte, Metternich yanına almasıyla Avrupa uyumu adına inşa edilmiş olan uluslararası Viyana Düzeni ve onun ilkeleri gereği hareket etmiş olduğu izlenimini vermek istiyordu. Rusya'nın soruna böylece müdahalesini uluslararası taahhütlerden kaynaklanan bir meşruiyet kazandırmış oluyordu. Fransa ve Büyük Britanya ise Rusya'nın yaptığı bu siyasi manevra karşısında sağlam bir gard alamamışlardı. Rusya'nın yaptığı bu hamle karşısında Fransa ve Büyük Britanya şaşırılmış ve Mısır sorununa olan bakış açılarını da değiştirdiler. Fransa Kavalalı'nın çıkardığı bu isyanı en başta desteklerken, Rusya'nın müdahil güç olmasıyla birlikte Mısır'a olan desteğini geri çekmişti. Çünkü boğazlarda daha büyük bir tehlike olan Rusya'nın varlığı söz konusu olmuştu. Bunun için Fransa, Rus gemilerinin İstanbul'a demir atmasıyla Fransız Büyükelçisi Roussin Osmanlı üzerinde baskı oluşturmak için harekete geçti. Roussin, Rusya'nın gemilerini derhal çekmesini aksi takdirde Fransa'nın Osmanlı karşısında bir siyaset izleyeceğini bildirmişti. Bu nota ile birlikte Fransa diğer yandan da Mehmet Ali Paşa üzerinde baskı oluşturmak isteyip bu politikasından derhal vazgeçmesini istedi. Kavalalı, Fransa'nın bu talebine olumsuz cevap vererek Suriye ve Adana valiliği verilmediği sürece bu durumun devam edeceğini bildirdi. Kavalalı, Osmanlı'nın içinde bulunduğu güç durumu çok iyi biliyordu. Yaptığı yeniliklerden dolayı halk arasında "Gavur Mahmut" lakabını alan Sultan, ezeli düşmanları olan Rusya'dan yardım alıp ve Rusların İstanbul'a gelmesi Mısır paşasının elini güçlendirmişti. İbrahim Paşa ecnebiden yardım isteyen sultan diye propaganda yaparak Anadolu'da Sultana karşı bir tepki oluşturmak istiyordu. İbrahim Paşa'nın bu propagandası bazı kaynaklara göre işe yaramıştı. Anadolu halkı Kavalalı'nın oğlu ve ordusunu, "gâvur padişah" kurtaracak bir unsur olarak görmüştür. Bu yüzden İbrahim Paşa'nın ordusuna büyük bir katılım olmuştur ve İslam'ın bu padişahın elinden kurtarılmasını istemişlerdir.

Osmanlı bir yandan Mısır, bir yandan da Fransa'nın baskısıyla karşı karşıya kalmıştı. Fakat Sultan, Rusya ile yaptığı ittifaktan dolayı bu iki devletin baskılarına cevap veremiyordu. Tüm bunlar yaşanırken Büyük Britanya duruma müdahil olmak

¹¹⁶ Ateş, a.g.e. s.76

için harekete geçti. Rusya'nın İstanbul'daki varlığı Büyük Britanya'nın hem Akdeniz ticareti hem de sömürge yolları için büyük bir tehlike arz etmekteydi. Bu tehlike karşısında Osmanlı devletinin toprak bütünlüğünü korumak için Fransa ile işbirliğine başvurdu.

Bu esnada Sultan II. Mahmut tüm Rusya ile daha yakınlaşıyordu. İbrahim Paşa tehlikesini önlemesi ve İstanbul'u koruması için 30 bin kişilik bir Rus ordusunun İstanbul'a gelmesi hususunda mutabık kalındı. Bunun üzerine Rus orduları İstanbul'a doğru harekete geçer. Fransa bu durum karşısında Osmanlı'ya Rus ordusunun derhal İstanbul'a gelmemesi ve bunun karşılığında Kavalalı ile bir uzlaşma zemini hazırlanacağı teminatını verdi. Büyük Britanya ve Fransa Rusya'nın boğazlardan çekilmesi ve Mısır'ın fetih siyasetinden vazgeçmeleri için donanmalarını harekete geçirdi. İngiliz donanmasının bir kısmı, Mısır'ı baskı altında tutmak için İskenderiye'ye demir attı. Bir kısmı da Rusya ve Osmanlı'yı baskı altında tutmak için Çanakkale boğazının girişine demir attı. Rusya bu baskı karşısında sessiz bir tavır takınırken Sultan ise barışa yanaşmaktan başka bir çaresi olmadığını düşündü. Rusya'nın sessiz kalmasının altında Osmanlı'nın ne kadar güç duruma düşerse o kadar çok kendilerine bağlı kalacağı inancı ve beklentisi yatmaktaydı.

Fransız Büyükelçisi Roussin II. Mahmut ile tekrar görüşmek için harekete geçti. Roussin, sultan üzerindeki baskıyı artırarak bu durumun derhal son bulmasını talep ediyordu. Büyük Britanya ve Fransa'nın bu baskıları bir yanda İbrahim Paşa'nın İstanbul'a yürüme tehdidinde bulunması ve Rus ordusunun uzakta olması nedeniyle Sultan II. Mahmud antlaşmaya karar verdi. Bunun için Kütahya'da Fransa gözetiminde Osmanlı ile İbrahim Paşa arasında 14 Mayıs 1833'de Kütahya Antlaşması imzalandı. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya, Mısır ve Girit valiliklerini oğlu Damat İbrahim Paşa'ya ise Suriye ve Cidde valiliklerini bunun dışında Adana muhasıllığı da verildi.¹¹⁷ Ayrıca Kavalalı Mehmet Ali Paşa'yı Anadolu'da destekleyenler için genel bir af çıkarıldı. Bunların karşılığında Kavalalı, Osmanlı'ya vergi vermekle yükümlü olacak ve her yıl vergisini verecekti. Kavalalı bunun dışında ordu birliklerini de Torosların güneyine çekecekti. Sultan II. Mahmud bu antlaşmanın maddelerini çıkardığını bir hatt-ı hümayunla duyurdu. Böylelikle sultan bu olayı normal bir vali ataması gibi gösterdi. Kütahya'da yapılan antlaşma bu yolla yürürlüğe girdi.

¹¹⁷ Şinasi Altundağ, **Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi I. Kısım**, TTK, Ankara, 1988, s.136-137.

Sultan II. Mahmud, Kavalalı'ya karşı yenilmiş ve Osmanlı'nın kendi valisiyle bile baş edemeyecek bir seviyede olduğu gün yüzüne çıkmıştı. Büyük Britanya, Fransa'nın ve Rusya'nın Mısır sorununa müdahil bir güç olarak ortaya çıkmasıyla sorun uluslararası bir olay haline gelmişti. Bununla birlikte bu anlaşma imparatorluğun ve kişisel prestijinin bozulduğunu gören hünkârın hiç hoşuna gitmemişti.

3) Hünkâr İskeleyi Antlaşması (8 Temmuz 1833)

Mısır sorununa Rusya'nın müdahil güç olarak ortaya çıkması ve boğazlara yerleşmesi Fransa ve Büyük Britanya'nın bu sorunla yakından ilgilenmesine neden olmuştu. Bu yüzden müdahil olan Fransa ve Büyük Britanya için Kütahya Antlaşmasındaki sınırların ve maddelerin bir önemi yoktu. Onları ilgilendiren asıl sorun Rusya'nın boğazlardaki varlığıydı. Rusya'nın boğazlardaki varlığına son veren bu iki devlet başarı kazanmış ve İstanbul'da özellikle Fransızlar büyük bir nüfuz kazanmıştı.

Rus Çarı II. Nikola 6 Mayıs 1833 tarihinde Rus ordusunun başına geçmesi ve Fransızların İstanbul'daki nüfuzunu azaltması için General Orlov'u görevlendirdi. General Orlov İstanbul'a geldiğinde Adana Muhasallığı Mısır'a verilmiş ve Fransa istediğini almıştı. Fransa Adana coğrafyasında Mısır'ın etkin olmasını istiyordu. Çünkü Doğu Akdeniz ve pamuk yatırımı için önemli bir yer arz ediyordu. Fransa antlaşma yapıldıktan sonra Rus donanmasının boğazlarda olmasını istemiyordu. Bu yüzden Osmanlı'ya baskı yapıp Rus ordularının bizzat boğazları terk etmesini istiyordu. Bu isteğe karşılık ise Rusya Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın ordularının Torosların güneyine çekildikleri takdirde boğazlardan ayrılacaklarını ilan etmişti. Rusya burada izlediği siyasette başta Avusturya' olmak üzere diğer Avrupalı devletlere, Osmanlı'ya yapılan bu yardımın kendi statükosu için değil, Osmanlı'nın çıkarları için yaptığını göstermek istiyordu. Bunun için Orlov, Mehmet Ali'nin askeri birliklerinin Torosların güneyine çekilip çekilmediğini kontrol etmek için Osmanlı memuruyla birlikte yaveri Sieveni'yi görevlendirdi. Rusya'nın takındığı bu tavır Avusturya büyükelçisi Stürmer'e inandırıcı gelmiş, Avusturya ve Rusya'nın işbirliği içinde hareket etmesine neden olmuştu. Avusturya ve Rusya'ya karşı Büyük Britanya ve Fransa da ortak hareket edip Bab-ı Ali'ye baskı yapmaya devam ediyorlardı.

Bab-1 Ali ise Rusya ile olan ilişkilerini iyi tutmak ve geliştirmek niyetindeydi. Sultan II. Mahmud hem Fransa hem İngiltere'nin Mısır sorununda takındıkları tavırdan dolayı bu iki devlete güvenemiyor ve bir yandan da tekrar alevlenme ihtimali olan Mısır sorunu karşısında Rusya'dan başka bir devletten destek alamayacağına inanıyordu. Sultan Rusya ile ilişkileri iyi seviyede tutmaya çalışıyordu. Bu bağlamda Sultan II. Mahmut, Mısır'a karşı Rusya ile işbirliği yapmak için Ahmet Fevzi Paşa'yı görevlendirdi. Ahmet Fevzi Paşa, Orlov'la görüşmek için harekete geçti.¹¹⁸ Rusya, Osmanlı üzerindeki nüfuzunu artırmak ve diğer Avrupa güçlerinin etkisini kırmak için Ahmet Paşa ile görüşmelere başladı. Bu görüşmeler neticesinde yeni bir antlaşma yapmaya karar verildi. Ahmet Fevzi Paşa ve General Orlov antlaşma metnini beraber hazırlayıp 1833 yılında Hüsrev Paşa Konağında Hünkâr İskeleyi Antlaşmasını imzaladılar. Gizli tutulacak olan antlaşma 7 maddeden oluşmuştu.¹¹⁹ Buna göre:

- 1) İki devlet birbiriyle sulh içinde olup bu iki devletten herhangi birine yapılacak saldırıda bunu iki devlet birbirine yardım edecektir
- 2) Osmanlı'ya karşı yapılan herhangi bir saldırıda Rusya Osmanlı'ya hem kara hem de denizden yardım yapacaktır.
- 3) 1829 yılında imzalanan Edirne Antlaşması ve 1830 yılındaki St. Petersburg protokolündeki Yunanistan ile ilgili maddelerin tamamı Osmanlı tarafından kabul edilecektir.
- 4) Osmanlı'nın bağımsızlığı Rus devletinin en büyük arzusu olup bu iki devlet savaş döneminde yapacakları yardımın miktarını Bab-1 Ali belirleyecektir.
- 5) İki devletin birbirine kara ve denizden yapılacak yardımının iâşesi yardımı yapan devlete ait olacaktır.
- 6) Bu iki devlet arasındaki bu antlaşma 8 yıl sürecektir.
- 7) Rusya'ya karşı yapılacak olan herhangi bir ecnebi saldırısında Osmanlı İmparatorluğu boğazları Rusya'yı korumak amacıyla tüm devletlere kapatacaktır.¹²⁰

Bu antlaşma sonucunda Osmanlı ve Rusya birbirlerine karşılıklı güven vermişlerdir. Fakat bu antlaşma da en önemli olan madde 7. Maddedir. Bu madde şunu ifade etmekteydi. Rusya bu yolla kendi geleceğini koruma altına alıp İstanbul ve

¹¹⁸Akdes Nimet Kurat, **Türkiye ve Rusya**, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1994, s.59.

¹¹⁹ Altundağ, a.g.e. s.151.

¹²⁰ Altundağ, a.g.e. s.151-152.

Çanakkale boğazlarını kendi nüfuzu altına alıyordu. Rusya, Büyük Britanya ve Fransa gibi büyük güçleri boğazlardan uzaklaştırıyordu. Yani güneyde İngiliz ve Fransız tehdidini engellemiş oluyordu.

Hünkâr İskeleyi Antlaşması gizli olması hasebiyle duyulması engellenmeye çalışılmıştır. Mısır kuvvetlerinin Torosların güneyine çekildiği haberinin İstanbul'a gelmesiyle birlikte 10 gün içinde bütün Rus kuvvetleri boğazı terk etti. Bu olay özellikle Fransa büyükelçisi Roussin'in dikkatini çekmişti. Bunca yardıma karşılık Rusya'nın Osmanlı'dan hiç bir şey almadan çekip gitmesi şaşırtmıştı. Ruslar'ın gittiği İstanbul'da bu dönemde Osmanlı ve Rusya'nın işbirliği yaptığı haberleri dolaşmaktaydı. Roussin bunlardan yola çıkarak bu durumu tetkik ettirecektir. Gerçekten de Osmanlı ve Rusya arasında bir antlaşma imzalandığını öğrenen Roussin derhal harekete geçti. Bu gizli antlaşmanın maddelerinin malum olmasıyla birlikte Fransa ve İngiltere tekrar işbirliği yaptı. İngiliz ve Fransız donanmaları Osmanlı'ya nota vermek için 28 Ağustos 1833 yılında Çanakkale'ye geldiler. Bab-ı Ali'ye açık nota veren bu devletler antlaşmanın derhal iptal edilmesini istediler. Büyük Britanya, Rusya'nın boğazlardaki hâkimiyeti ve Osmanlı içindeki güçlü nüfuzuna karşı olarak Fransa ile işbirliğine gidip Mısır konusunda Osmanlı aleyhinde bir siyaset izlemeye başladı. Osmanlı imparatorluğu, Rusya ile imzaladığı bu antlaşmayla kalmıştı.

Büyük Britanya ve Fransa'yı karşısına almış ve bu iki devletin baskısıyla karşı karşıya kaldılar. Fakat Osmanlı, Rusya ile işbirliğine güvenerek bu devletlerin baskısına karşı duracaktı. Rusya ise Büyük Britanya'nın ve Fransa'nın bu baskılarla sonuç alamayacağından emindi. Rusya dostu olan Metternich ile ilişkilerini iyi tutmaya devam etmiş Prusya'yı da yanına alarak adeta üçlü ittifakı harekete geçirdi.

Hünkâr İskeleyi Antlaşması'na karşı Büyük Britanya ve Fransa başarılı bir siyaset uygulayamamıştı. Dolayısıyla Rusya ile işbirliği yapan Avusturya'yı ikna etmek istediler.¹²¹ Avusturya başbakanı Metternich'in böyle bir antlaşma imzalandığından doğal olarak haberi yoktu. Fakat Rusya ile olan sıkı ilişkiden dolayı Rusya'nın imzaladığı bu antlaşmayı kendilerine ihanet etmiş olarak düşünmüyorlardı. Çünkü Metternich 1830 ihtilallerinden dolayı Rusya'yı yanında bir güç olarak görüyordu ve ortak çıkar doğrultusunda hareket edeceğine inanıyordu. Hünkâr İskeleyi Antlaşması'nı bilmek isteyen Metternich bu antlaşmanın maddelerini öğrenmek için

¹²¹Altundağ, a.g.e. s.155.

İstanbul büyükelçisi Stürmer'i görevlendirdi. Stürmer antlaşma maddelerini öğrenmek için Odessa'ya gitti. Gizli maddeyi öğrenen Metternich Rusya'nın izlediği politikanın mahiyetini kavradı. Metternich İngiltere ve Fransa'nın izlediği politikayı çok iyi bildiğinden dolayı Rusya'nın bu antlaşmaya rağmen kendilerine sadık kaldığını düşündü. Bu antlaşmanın maddelerini konuşmak için üçlü ittifakı Münchengratz a çağırdı.

4) Münchengratz Antlaşması (18 Eylül 1833)

Metternich'in, Rusya'nın boğazlardaki varlığı ve izlediği siyasetten dolayı, Rusya'ya güveni sarsılmış, Rusya ise İngiltere ve Fransa'nın baskısını kırmak için Avusturya'yı yanına almak zorunda kalmıştı. Münchengratz'da, Metternich, Çar Nikola ve Kral I. Franz bu durumu konuştular. Bu konuşmalar doğrultusunda Kutsal İttifak'ın üyeleri ortak hareket edip bunun sonucunda Münchengratz Antlaşmasını imzaladılar. (18 Eylül 1833) Bu antlaşmayla Osmanlı hanedanının değişmeyeceğini, Osmanlı İmparatorluğuna baskı yapan Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya baskı yapılacağını aksi takdirde Osmanlı toprak bütünlüğünü korumak için savaşacaklarını bildirdi.¹²² Bunun dışında bu ittifak herhangi bağımsız bir sultanın yardım istemesi halinde ortak karar alıp yardım edeceklerdir. Metternich bu maddeyle kendi sistemini de koruma altına almışken, Osmanlı'ya yardım edildiğinde Büyük Britanya ve Fransa'nın karşı olmasının bir önemi olmadığını belirtmişti. Metternich, Rusya ile de aynı yolda yürüdüklerini düşünüyordu, bunun için yanlış bir siyaset yapmadığını söylüyordu. Metternich yaptığı antlaşmayla İtalyan ve Alman milliyetçilerine gözdağı verip Rusya ile beraber olduğunu ilan ediyordu. Viyana düzenini de bu yolla güçlendiriyordu. Metternich, Hünkâr İskelesi Antlaşması'yla güç kazanan Rusya'yı da bir nevi frenlemiş oluyordu. Rusya ise bu antlaşma ile Büyük Britanya ve Fransa'ya karşı güç kazanmış olup Hünkâr İskelesi Antlaşması'nı da bir nevi korumuş oldu.

Büyük Britanya ve Fransa bu antlaşmanın ardından Rusya'ya karşı olan baskıyı artırmaya başlamış Metternich ise İngiliz dışişleri bakanı Palmerston'a bu ittifak da yer almasını teklif etmiştir. Fakat bu çağrı cevapsız kalmıştır. Palmerston, Viyana düzenini korumak adına Metternich Rusya'nın kölesi olduğunu düşünüyordu.

¹²² Hüner Tuncer, **Metternich'in Osmanlı Politikası(1815-1848)** , Kaynak Yayınları, İstanbul, 2013, s.130 , aynı olan eser Armaoğlu, a.g.e. s,222.

B) MISIR SORUNUNUN II. SAFHASI

Sultan II. Mahmud'un 1833 yılında imzalanan Kütahya Antlaşmasından sonra Mehmet Ali Paşa'ya olan kını daha çok artacaktır. Bu antlaşma imparatorluğun onurunu çok kırmış sultan bu meseleyi gurur haline getirmişti. Sultan sonucu kabul etmek yerine telafi yolunu tercih etti. Bundan dolayı bir hazırlık süreci başlattı. Sultan II. Mahmut Mısır gibi modern bir ordu oluşturmak için harekete geçip Prusyalı subayları İstanbul'a çağırılmıştı. Sultan askeri işlerin yanında toplumsal hayata yönelik reformlar yapıyordu. Kavalalı Mehmet Ali Paşa'da Kütahya Antlaşması'ndan pek memnun kalmamıştı. İstanbul önlerine kadar gelmişken Suriye valiliği ile yetinmek ve hala sultana bağlı kalmak hoşuna gitmemişti. Valilikleri kendi soyuna intikal ettirmek ve mümkünse bağımsız olmak istiyordu.¹²³

Sultan II. Mahmut, Kavalalı'nın emellerini çok iyi biliyordu ve bunun için ilk fırsatta Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın kellesini almak istiyordu. Sultan, Mısır'a karşı her an hazırda olmak için 22 Mayıs 1834 tarihinde Suriye sınırına asker yığmış ve Suriye'ye girmek için fırsat kollanıyordu. Bu arada ise Suriye halkı İbrahim Paşa'nın yönetiminden memnun değildi. Paşa halktan çok ağır vergiler alıyor bunun yanı sıra Mısır'da olduğu gibi halk zorla asker yazılıyordu. Suriye'de yaşayan Hristiyan topluluklara karşı da sert bir politika izleyen İbrahim Paşa büyük tepki görüyordu. Bu faktörlerden dolayı Suriye halkı kısa bir zaman sonra isyan etti. Sultan II. Mahmut isyanı kendi lehine kullanmak için harekete geçti. Ancak bu sırada Osmanlı da Arnavutluk isyanı çıktığından dolayı Sultan, Suriye isyanıyla ilgilenemedi.¹²⁴ Suriye'de bu olaylar yaşanırken aynı zama da Mekke ve Medine'nin koruyuculuğunu almış olan İbrahim Paşa hilafeti de İstanbul'dan Kahire'ye getirme arzusunda olduğunu aleni olarak hissettiriyordu.¹²⁵ Sultanın bu haberleri aldıkça Mısır'a olan kını daha çok artmaktaydı. Bu atmosferde Kavalalı ile Sultan arasındaki rekabet gittikçe artmaya başlamış, Kavalalı 1836 yılında Sultan'dan kendi yönetimde bulunan tüm bölgelerin valiliklerinin soyuna intikal etmesini talep etti. Ancak Bab-ı Ali Mısır, Akka ve Trablusşam için isteği kabul edip Suriye ve Adana'nın kendilerine tekrar

¹²³ Hüner Tuncer, **Metternich'in Osmanlı Politikası(1815-1848)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2013, s.133.

¹²⁴ Armaoğlu, a.g.e. s.222.

¹²⁵ Karal, a.g.e. s.138, aynı olan eser Armaoğlu, a.g.e. s222.

iade edilmesini istedi. Kavalalı bu teklifi kabul etmedi. Patlama noktasına gelen duygular ve ilişkiler savaşa dönmüştü. İki tarafta savaşı başlatacak bir kıvılcım bekliyordu.

1) Osmanlı – İngiliz Yakınlaşması ve Balta Limanı Antlaşması (16 Ağustos 1838)

Büyük Britanya, 1833 yılında Osmanlı ve Rusya arasında imzalanan Hünkâr İskelesi Antlaşması'yla birlikte Mısır Sorununda izlediği siyasetin yanlışlığına karar vermişti. Zira Rusya Osmanlı üzerindeki nüfuzunu arttırmış ve boğazlar üzerinde önemli bir hâkimiyet sağlamıştı. Bu yanlış siyasetten dönmek isteyen Londra yönetimi en başta pasif davransa da dışişleri bakanı Palmerston bu durumu aktif hale getirecektir. Osmanlı da Rusya ile ilişkilerinden dolayı İngilizlerle kötü giden ilişkileri düzeltmek için fırsat bekliyordu. Ayrıca Mısır sorununda Rusya'dan başka destek bulamayan Sultan ileride oluşacak bir soruna karşı İngilizleri'de yanında görmek istiyordu.

İngiliz- Osmanlı ilişkisi yukarıda değindiğimiz gibi devam ederken İngilizler Osmanlı ile ticari ilişki kurmak istediler. Çünkü İngilizler Koalisyon savaşlarında önemli bir ticari hacme ulaşmışlardı. Bu savaşlarda birçok mal üretip satılmıştı. Bu savaşlar sırasında Fransa'nın Büyük Britanya 'ya koyduğu kıta ambargosundan dolayı İngilizler ürettikleri malı satmak için Uzak Doğu ve Güney Amerika'ya yönelmişti. Elindeki malları satmak isteyen İngilizler, Rusya'ya karşı bir koz için de Osmanlı'ya ekonomik yaptırım uygulamak için harekete geçti. Buna karşılık da Osmanlı düşen gümrük vergilerini yükseltmek istiyordu.¹²⁶ İngilizler ve Osmanlı bu ilişkiler doğrultusunda Hariciye Nazırı Reşit Paşa'nın baltalı limanındaki evinde Balta Limanı Antlaşması 16 Ağustos 1838 yılında imzalandı. Bu antlaşmaya göre:

- 1) İngilizler Osmanlı coğrafyasında yetişen ürünleri hiçbir izne tabi olmadan Osmanlı toprakları içinde istediği bir yerden istediği bir yere götürüp satabilme hakkına sahiptir.
- 2) İngilizler Osmanlı ticaretinde istediği gibi hareket edip en ayrıcalıklı millet olup Osmanlı tüccarlarıyla aynı statüde olacaktır.

¹²⁶MübahatKütükoğlu , **Osmanlı-İngiliz İktisadi Münasebetleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1976, s.45.

- 3) İngilizler, Osmanlı topraklarında başka milletlerin malını getirip satabilme hakkına sahip olacaktır.
- 4) Bunların dışında İngilizler en az vergi veren ülke olup ithalat ve ihracat vergi oranları arasında %7 lik bir fark olacaktır.¹²⁷

Yukarıdaki maddelere bakarsak İngilizler, Osmanlı üzerinde büyük bir güç teşkil edip Osmanlı ekonomisinde büyük bir yere sahip olacaktır. Bununla birlikte Osmanlı ekonomisinde yer alan Yedi Vahid sisteminin kalkmasıdır. Bundan dolayı Osmanlı tüccarları büyük bir darbe yemiştir. İngilizler bu antlaşmayla Osmanlı'yı kendi tekeli haline getirmiştir ve Osmanlı, İngilizlerin yarı sömürsü haline gelmiştir. Serbest ekonomiyle birlikte Osmanlı ekonomisi çöküşe geçecektir. İngilizler bu antlaşmayla birlikte Rusya üzerinde koz kazanmış ve Mısır sorununda Osmanlıyı destekleyecektir. İngilizlerin imzaladığı bu antlaşma Fransa'nın hiç hoşuna gitmemiştir. Fransa aynı haklara sahip olabilmek için Osmanlı'ya baskı yapmış ve 25 Kasım 1838'de oda aynı haklara sahip olmuştur. Osmanlı bu antlaşmalarla Mısır'a karşı destek bulmaya çalışmış fakat ekonomisinin de çökmesine engel olamamıştır. Fransa Mısır sorununda Osmanlı'ya destek vermeyecektir. Balta Limanı Antlaşmasına Sultan ve dönemin devlet adamları, ortaya çıkacak sorunu devleti kurtarmak için verilmesi gereken zaruri bir taviz olarak görmüşlerdir. Osmanlı bu tavizin yanında yine Avrupalı devletlerin desteğini alabilmek için siyasi anlamda reform yapma ihtiyacı duymuşlardır. Bunun için Mustafa Reşit Paşa'nın hazırlamış olduğu ve kendisi tarafından ilan edildiği Tanzimat Fermanı yayımlandı. Bu fermanla Gayrimüslim halk ile Müslüman halk arasındaki ayrıcalıklı konum kaldırılmıştı. Bu ferman ilan edildiğinde de Sultan Mahmut ölmüş yerine Abdülmecid tahta çıkmıştır.

2) Nizip Savaşı (24 Haziran 1839)

Osmanlı ve Kavalalı arasındaki sürtüşme iyice artmıştı. Sultan'ın, Kavalalı'nın isteklerine red cevabı vermesiyle Kavalalı 25 Mayıs 1838'de yılında tekrar isyan edip bağımsızlığını ilan etmişti. Her yıl Bab-ı Ali'ye vermekle yükümlü olduğu vergiyi de vermeyip, ordusunu harekete geçirdi. Bunun üzerine Sultan da, Rusya'nın fikrini aldıktan sonra Mısır sorununu kalıcı olarak halletmek için hazırlandı. Bu esnada Mısır

¹²⁷ Toktamış Ateş, a.g.e. s.197.

sorunundan dolayı Sultan ağır bir hüznü taşıyıp hastalanmış ve durumu iyice ağırlaşmıştı.

21 Nisan tarihin de Osmanlı ordusu harekete geçip Nizip bölgesine geldi. Damat İbrahim Paşa komutasındaki Mısır ordusu da 24 Haziran da Nizip'e geldi ve bu iki ordu arasında büyük bir savaş oldu. Ağır bir yenilgi alan Osmanlı ordusunun binlerce kaybının yanında 15 bin kişilik bir kısmı da Mısır ordusuna esir oldu. Osmanlı birlikleri üçüncü defa Mısır birlikleri ile yenilmiş oldu.¹²⁸ Savaş bittiğinde yenilgi haberi İstanbul'a ulaşmadan Sultan II. Mahmut ölmüş yerine 16 yaşında olan oğlu Abdülmecit tahta çıktı. Bu savaşla birlikte İbrahim Paşa'ya tekrar Anadolu ve İstanbul yolları açılmış oldu. Yenilginin ardından Osmanlı Sadrazamı Hüsrev Paşa'ya çok kızan Kaptanıderya Ahmet Paşa Osmanlı donanmasını Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya teslim etti. Böylece Osmanlı'yı koruyabilecek ne bir askeri birlik ne de bir donanma kalmıştı. Osmanlı içinde bulunduğu bu durumdan kurtulmak için harekete geçip Mısır'la antlaşma yapmak isteyecektir.

3) Büyük Güçlerin Müdahil Olması

Nizip yenilgisinden sonra başta İngiltere olmak üzere Avrupalı devletler Osmanlı Devlet'ini içinde bulunduğu durumdan kurtarmak için harekete geçti. İngiltere 1838 yılındaki Balta Limanı Antlaşmasıyla birlikte Osmanlıyla daha yakın olmuştu. Üstelik İngilizlerin İstanbul büyükelçisi Lord Stratford Canning bu dönemde Abdülmecit üzerinde önemli bir nüfuza sahip olacaktır.¹²⁹ İngilizler 1833 yılında Hünkâr İskelesi Antlaşması'yla Osmanlı üzerinde önemli bir konuma sahip olan Rusya'nın olaya tekrar müdahil bir güç olarak inisiyatifi ele almasını istemiyordu. Bundan dolayı sorunu bir *şark sorunu* olarak görüp sadece Rusya'nın değil Avrupa devletlerinin tümünü ilgilendiren bir sorun olduğunu ortaya attı. Büyük Britanya'nın bu yaklaşımını Rusya'dan dolayı Fransa da kabul etti. Avusturya ve Prusya da bu konuda İngiltere ile birlikte hareket etti. Metternich kurduğu düzene zarar gelmemesi için olayın büyük güçlerin barış diliyle halledilmesinden yanaydı. Konunun tartışılması merkezini Viyana'ya taşımayı düşünen Metternich, ayrıca Sultan Abdülmecit'e bir nota göndererek büyük güçlerin kendi aralarında yapacakları görüşmelerin sonucunu beklemesini, kendi başlarına Kavalalı ile bir antlaşma

¹²⁸ Aksan, ag.e. s.415.

¹²⁹ Hüner Tuncer, **Osmanlı Devleti ve Büyük Güçler**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2009, s.66.

imzalamamasını tavsiye etti. Zira bu aşamada imzalanacak bir antlaşmanın Avrupa'da yeni bir sorunu ortaya çıkarma ihtimali vardı.

Mısır sorununun tekrar ortaya çıkmasından Rusya rahatsızdı. Çünkü Hünkâr İskelesi Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti, üzerinde kazandığı hakların Avrupalı diğer güçler tarafından tekrar dile getirileceği ve hakların elinden alınması için her yolun deneneceğini biliyordu. Çar bu sorunun uluslararası bir platformda tartışılmasına karşıydı. Fakat müttefikleri olan Avusturya ve Prusya'nın tepkisini almamak için bu duruma razı olmak zorunda kaldı. Fransa ise Rusya'ya karşı bir siyaset izlemeye başlamıştı. Luis Philippe, Rusya'ya bağımlı bir Osmanlı Hanedanı yerine Nizip Savaşını kazanan Kavalalı'yı tercih ediyordu. Fransa, geçmiş yardımlaşma ve yakınlaşmanın etkisiyle Mısır'ın, Osmanlı'yı ortadan kaldırdıktan sonra kendisi ile işbirliği halinde olacağını düşünüyordu. Yani Fransa, Rusya'ya karşı Büyük Britanya'yla işbirliği yapıyor aynı anda da Mısır isyanını destekliyordu. Bu durumu iyi sezmiş olan Çar Büyük Britanya ve Fransa'nın kendisine karşı oluşturacağı bu bloğu kırmak için harekete geçti. Güçlü Mehmet Ali Paşa'nın boğazlara hâkim olması ve Fransa ile işbirliği yapması Rusya'nın boğazlardaki emellerinin tamamen bitmesi anlamına geliyordu. Bunun için Çar, Büyük Britanya'yı yanına çekmek için harekete geçti. Londra'ya elçi gönderen Çar, Britanya Dışişleri bakanı Palmerston'a Hünkâr İskelesi Antlaşması'ndan vazgeçtiğini ve boğazların eski statüsüne dönmesini ve Rusya'nın Osmanlı'ya yardım etmekten başka bir amacı olmadığını ilettili.¹³⁰ Palmerston, Rusya'nın bu yaklaşımına şaşırarak birlikte Rusya ile ortak bir nokta da buluşulabileceğini de anlamıştı. Böylece Rusya, Büyük Britanya ve Fransa arasında oluşabilecek bir bloğu da önlemiş oldu.

Büyük Britanya, Prusya, Rusya, Avusturya ve Fransa, Büyük Britanya önderliğinde Londra'da büyük bir zirve yaptılar. Görüşmelerde ortak bir karara varılamadı. Çünkü Mısır üzerinden büyük Arap coğrafyasına hükmetmeyi düşünen Fransa, Suriye topraklarının tamamının Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya verilmesinde ısrar ediyordu.¹³¹ İngilizler, Fransa'nın bu düşüncesini kendi çıkarları için tehlikeli buluyordu. Çünkü Mısır, Suriye, Irak ve İran'a kadar genişleyecek bir Fransız nüfuzu ve Büyük Britanya'nın Hindistan'a giden sömürge yollarını tehdit ederdi. Bunun için Büyük Britanya bu konferansta Fransa'yla ters düşmüştü. Rusya ise istediğini almıştı.

¹³⁰ Cemal Tükin, a.g.e, s.217-218, aynı eser Armaoğlu, s.222.

¹³¹ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1982, s.1982.

Palmerston, Fransa'nın içinde yer aldığı bir toplantıdan bir sonuç alınamayacağını anlamıştı. Bunun üzerine Palmerston, Fransa'nın içinde olmadığı bir kongre yapmak için harekete geçip Rusya, Avusturya ve Prusya'yı ortak bir çatı altında toplamıştı. Bu devletler arasında 15 Temmuz 1840 tarihinde Londra antlaşması imzalandı. Bu antlaşmanın maddelerine şöyle bir bakarsak:

- 1) Padişah, Mısır valiliğini babadan oğla geçmek üzere, Güney Suriye ve Akka valiliğini de hayatı boyunca Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya bırakacaktır.¹³²
- 2) Mısır valisi bu antlaşmayı 10 gün içinde kabul etmediği takdirde Akka valiliği, 20 gün içinde kabul etmediği takdirde Mısır valiliği elinden alınacaktır.
- 3) Mısırdaki bulunan Osmanlı donanması, Osmanlıya iade edilecektir.

Bu antlaşmayla birlikte büyük güçler Mısır sorununa doğrudan müdahil olmuştur. Ayrıca İngiltere bu antlaşmayla Fransa'yı saf dışı bırakmıştı. Doğal olarak Fransa bu karara büyük bir tepki göstermiş savaş için hazırlanmaya başlamıştı. Alınan kararlar Mısır valisi Kavalalı'ya iletildi. Kavalalı, Fransa'nın fikrini aldıktan sonra alınan bu karara red cevabı verdi. Çünkü Kavalalı büyük bir savaşta Fransa'nın yanında yer alacağını umuyordu. Büyük güçler antlaşmaya yanaşmayan Kavalalı'ya karşı harekete geçti. Bu sırada Fransa'da iktidar değişmiş, yeni hükümette Mısır politikasında eski idarenin aksi bir siyaset benimsemişti. Zira Fransa Mısır sorunu yüzünden diğer büyük güçleri karşısına alıp savaşmazdı. Paris olası bir savaşın Fransa'ya pahalıya mal olacağını farkındaydı. Palmerston' da Fransa'nın böyle bir savaşa girmeyeceğini bildiğinden Londra Antlaşmasını hayata geçirecekti.

Osmanlı Devleti, Londra Antlaşması'nı kabul etmeyen Kavalalı'yı bir kez daha asi ilan ederek büyük güçlerle birlikte harekete geçti. Osmanlı, Avusturya ve İngiliz kuvvetleri antlaşma maddelerini Kavalalı'ya kabul ettirmek için 1840 yılında deniz yoluyla Beyrut topraklarına çıktı. Mısır deniz güçlerini imha eden Müttefik Kuvvetleri Beyrut ve Sure kentlerini ele geçirdiler. Bir süre sonra Akka' da alındı. Diğer yandan da Kuzey Suriye'de ilerleyen Osmanlı birlikleri İbrahim Paşa'nın kuvvetlerini yenilgiye uğrattılar. Fransa'nın desteğini çekmesiyle tek kalmış olan Mehmet Ali Paşa

¹³² Nihat Erim, *a.g.e.* s.303, aynı eser Armaoğlu, s.225, aynı eser Toktamış Ateş, s.200.

Müttefik güçlere karşı daha fazla direnemeyeceğini anladı. Bu yüzden kalan kuvvetlerini de Suriye'den çekmek ve burayı boşaltmak zorunda kaldı. İngilizler, Kavalalı'nın Londra Antlaşması'nın kabul etmesi için Charles Napier komutasında bir donanma İskenderiye önlerine geldi. Alınan yenilgiler ve Büyük Britanya'nın yaptığı baskıdan dolayı Kavalalı, Napier ile antlaşma yapmak zorunda kaldı. Osmanlı ise savaşın devam etmesini Kavalalı'nın tamamen ortadan kalkmasını istiyordu. Müttefik güçler Fransa'nın bu duruma fazla katlanamayacağını ve Fransa'dan daha fazla tepki almamak için, Sultan'ın bu isteğini reddettiler. Ayrıca Metternich, Osmanlı'nın biraz taviz vermesinin gerektiğini bildirmesiyle Sultan bu antlaşmayı kabul etti.¹³³

4) Mısır Sorununun Sona Ermesi

Mehmet Ali Paşa 1832- 1840 yılları arasında Sultan ile yaptığı 3 savaşı kazanarak kazandığı tüm hakları büyük güçlerin müdahale etmesiyle kaybetmişti. Kavalalı'nın büyük hevesleri hüsrarla sonuçlanacaktır. Böylece 8 yıl süren Mısır sorunu resmen son buldu. Savaşın bitmesiyle birlikte Sultan, Mısır valisinin yerini bildirmek için 13 Şubat 1841 tarihinde Mısır Valiliği İmtiyaz Fermanı'nı yayınladı. Fermana göre:

- 1) Mısır hidivliği Kavalalı Mehmet Ali Paşa'ya verilip buranın yönetimi babadan oğula geçmek şartıyla Kavalalı'nın soyuna intikal edecektir.
- 2) Mehmet Ali Paşa protokol bakımından Osmanlı vezirlerine denk sayılacak ve Kavalalı ile resmi yazışmalarda Osmanlı vezirleriyle yazışacaktır.
- 3) Osmanlı devletinin çıkardığı tüm kanunlar Mısır devleti için de geçerli olup burada toplanacak vergiler padişah adına toplanacaktır. Ayrıca burada bastırılacak olan para sultan adına bastırılacaktır.
- 4) Mısır 18 bin kişilik bir ordudan fazla ordu bulundurmayacak ayrıca burada kara ve deniz kuvvetlerinin albaya kadar olan rütbelileri Kavalalı bunun üstündeki subayları da Osmanlı sultanı seçecektir.¹³⁴
- 5) Mısır'da donanma kurmak ve savaş gemisi yapma iznin Sultan ait olacaktır.

¹³³Anderson, a.g.e , s. 122.

¹³⁴ Toktamış Ateş, a.g.e. s.202.

Yukarıdaki maddeler çerçevesinde Mısır'ın Osmanlı'nın özel statülü bir eyaleti haline gelmiş olduğu görülür. Yönetiminin hanedan usulü gibi bir aileye verilmesi en önemli faktördür. Bu da içişlerinde Mısır'ın daha serbest hareket etmesine yol açacaktır.

Görüldüğü gibi Sultan'ın yayınladığı Mısır Valiliği İmtiyaz Fermanıyla Mehmet Ali Paşa isyanı resmen son buldu. Bu sorun ilk çıktığında Osmanlı'nın bir iç sorunu renginde ise de Kavalalı'nın savaşları kazanarak İstanbul'a kadar gelmesiyle Rusya müdahil bir güç olarak ortaya çıkmış ve sorun uluslararası bir krize dönüşmüştür.

Mehmet Ali Paşa'nın hayali olan Arap coğrafyasında, mümkünse tüm Osmanlı coğrafyasında “*bir aile imparatorluğu*” fikri dış devletlerin müdahil olmasıyla hayalden öteye gidememiştir. Bu hayali için çok aceleci ve hırslı davranan Kavalalı'nın sonu hüsrana olmuştur. 1833 yılındaki Kütahya Antlaşması'yla kazandığı hakları hırsından dolayı kaybetmiştir. Mısır valisi olarak başlattığı isyanda 8 yıl sonucunda kazanabildiği tek şey valiliğin soyuna intikal etmesiydi. Kavalalı'nın isyan sürecinde en büyük hatası uluslararası dengelere dikkat etmeden hareket etmesiydi. Kavalalı açısından durum böyleyken Osmanlı Devleti için durum daha vahimdi. Dış destek olmadan kendi iç işlerini hak edemeyen imparatorluk hem iç hem de dış siyasette büyük tavizler vermek zorunda kalmıştı. Ruslara Hünkâr İskeleyi Antlaşmasıyla tanınan ayrıcalıklar, İngilizlere Balta Limanı Antlaşması'yla verilen ekonomik imtiyazlar, Tanzimat Fermanı'yla içişlerinde gayrimüslimlere verilen hakları söyleyebiliriz. Bunun dışında Osmanlı bu isyanla eskisi kadar güçlü olmadığını ve büyük devletlerle savaşamayacağını da anlamıştı. Bundan dolayı da denge politikasını benimseyecektir.¹³⁵

Mısır sorununda Metternich'in inşa ettiği Viyana düzeni devletleri ortak bir noktada buluşamadı. Büyük Britanya, Rusya ve Fransa ulusal çıkarlarını düzenin üstünde görüp bu soruna farklı şekilde yaklaşmışlardır. Bu soruna olan farklı yaklaşımlar Viyana düzeninin bozulmasına ve 1848 İhtilalleriyle birlikte tamamen ortadan kalkmasına neden oldu.

¹³⁵ Mehmet Kocaoğlu, **Uluslararası İlişkileri**, Ankara, 1993, s.429.

5) Londra Boğazlar Sözleşmesi (13 Temmuz 1841)

Boğazlar stratejik anlamda büyük bir değere sahiptir. Özellikle de Rusya için değerlidir. Rusya'nın en büyük hayali bilindiği gibi boğazlara hâkim olmaktır. Bu hayale Rusya, Mısır sorununda Osmanlı'nın yanında yer alarak, bir adım daha yaklaşmıştı. Boğazların denetimi her ne kadar Osmanlı'da olsa da Hünkâr İskelesi Antlaşmasıyla boğazların kontrolünde Büyük Britanya ve Fransa'ya karşı büyük bir avantaj elde etmişti. Büyük Britanya ve Fransa bu duruma ne kadar itiraz etse de 8 yıllık olan bu antlaşmayı Rusya sonuna kadar korumayı başarmıştı.

Mısır sorunundaki ikinci perdede Büyük Britanya, Rusya'nın elindeki bu inisiyatifi almak için derhal harekete geçmiş sorunu uluslararası bir platforma taşımıştı. Mısır sorununun bitmesiyle birlikte Rusya'nın Osmanlı Devletiyle imzaladığı Hünkâr İskelesi Antlaşması'nın 8 yıllık süresi dolmuştu. İngilizler antlaşmanın süresi biter bitmez boğazları sadece Rusya'nın değil uluslararası bir birliğin güvencesi altına almak için hemen harekete geçti. Büyük Britanya, Mısır sorununda dışarı da bıraktığı Fransa'yı tekrar kazanmak için de harekete geçti. İngiltere, boğazların Osmanlı dışındaki bütün savaş gemilerine kapalı olması için Fransa ile ortak bir uzlaşıda bulunup Londra'da yapılacak konferansa davet etmişti. 13 Temmuz 1841 tarihinde Büyük Britanya önderliğinde Londra'da Rusya, Fransa, Prusya, Avusturya ve Osmanlı'nın katıldığı bir konferans düzenlendi. Bunun sonucunda Londra Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Buna göre:

- 1 Osmanlı barış halinde bulunduğu sürece hiçbir savaş gemisini boğazlardan geçirmeyecektir. Sözleşmeyi imzalayan devletler bu kurala uyacaklarını taahhüt ediyorlardı.
- 2 Osmanlı Devleti eskiden olduğu gibi, dost devlet elçilerinin hizmetinde bulunan hafif savaş gemilerine boğazlardan geçmeleri için izin verebilecektir.
- 3 Antlaşma her iki ayda bir onaylanacaktır.
- 4 Padişah, Osmanlı Devleti ile dostluk ilişkileri içerisinde bulunan bütün devletleri, bu antlaşmaya uymaya çağıracaktır.¹³⁶

Bu sözleşmenin maddelerine göre boğazlar uluslararası bir statü kazanmıştır. Boğazlar her ne kadar Osmanlı himayesi altında olsa da Osmanlı'nın boğazlarda kendi

¹³⁶ Toktamış Ateş, a.g.e, s.211.

isteğine göre davranması engellenmiştir. Lord Palmerston bu sözleşmeyle birlikte boğazları 5 büyük devletin ortak garantörlüğüne getirmişti. Boğazlardaki Osmanlı hâkimiyetini kısıtlamış olan Büyük Britanya, Rusya'yı boğazlardan uzaklaştırmayı başarmış ve Snt. Petersburg'a karşı kesin bir zafer kazandı.

Rusya ise 1833 yılında Hünkâr İskeleyi Antlaşması'yla boğazlar üzerindeki bütün hakları resmen son buldu. Her ne kadar boğazlar savaş gemilerine kapalı olsa da Osmanlı Devleti ile bulunduğu bir savaşta boğazları istediği gibi kullanacaktır. Bu da Rusya'nın güvenlik anlamında tekrar tehlikeye düşmesi demektir. İleride çıkacak olan Osmanlı ve Rusya arasındaki Kırım savaşında Osmanlı bu maddeden yararlanacaktır.

SONUÇ

Viyana Düzeni, Fransız İhtilali ve sonrasında ortaya çıkan alternatif siyasi ve toplumsal düzen kalıplarını ortadan kaldırmak için oluşturulmuş bir yapıydı. Başta Avusturya olmak üzere bu yapıyı oluşturan büyük güçlerin bir araya gelmesinin tek nedeni çıkarlarıdır. Avrupa'nın uyumu ve barışı adı altında oluşturulan Viyana Düzeni'nin bir anlamda ulusal çıkarların uzlaştırılması olduğu görülmüştür.

Viyana düzeninde yer alan devletlerin 1820'li yıllarda Avrupa'da ihtilal fikirleri doğrultusunda çıkan isyanlardan etkilenme mesafesinde oldukları için isyanları tereddüt etmeden bastırdıkları görülmüştür. Bu ihtilal fikirlerini devletlerin bastırma nedenlerinin bazılarının ideolojik bazılarının da stratejik olduğu görülmüştür. Düzenin içinde yer alan devletler düzenin meşruiyeti adı altında isyanları bastırmıştır. Fakat 1821 yılında Osmanlı Devletinde çıkan Yunan isyanında Viyana sisteminde yer alan devletler bu isyana Avrupa'da olan isyanlar gibi aynı tepkiyi göstermedi. Tamamen meşru otoriteye karşı olan, ihtilal fikirlerinden beslenerek ortaya çıkan isyanda sistem aktörlerinin Yunanları bağımsızlığa götürdüğü görülmüştür. Viyana düzeninin varlık sebebi ve çerçevesi Osmanlı Devletinden yanaydı fakat sistemi oluşturan devletlerin ulusal çıkarları ve hayalleri Osmanlı Devletinden yana değildi. Sistemin en önemli iki aktörünün yani İngiltere ve Rusya'nın ulusal rekabeti milliyetçilik akımından etkilenen Yunanlara bağımsızlık verdi. Sistemin genel ruhuna ihanet etmediklerini göstermek için de Yunanistan'da krallık rejimini kurdular. Bir başka ifadeyle, Yunan bağımsızlık ayaklanmasında, Viyana düzeninin ilkeleri değil, ulusal çıkarlarını öne çeken Rusya'nın müdahalesi ve buna başta Londra yönetimi olmak üzere diğer güçlerin, yine ulusal çıkarların öne çıktığı tepkileri belirleyici oldu. Bununla birlikte beş büyük gücün oluşturduğu sistemin varlığı ve misyonu Osmanlı'da çıkan Yunan isyanında daha iyi anlaşıldı.

Mısır sorununda da aynı örüntü kendini göstermişti. Avrupa devletlerinin bu soruna müdahalesi her ne kadar bu defa Viyana düzeni prensipleriyle örtüşse de, son tahlilde, soruna yaklaşımların yine ulusal menfaatlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Yine Rusya'nın ilk müdahil güç olarak inisiyatifini ele geçirmesi ve Osmanlı coğrafyasında nüfuz üstünlüğünü kazanma girişimlerine karşın, yine başta İngiltere olmak üzere diğer devletlerin Rusya'ya karşı tavırları Mısır krizininin çözümünde ana

unsur olmuştur. Yunan meselesinde isyancıların lehinde seyreden ulusal çıkarlar bu defa Osmanlı meşru otoritesinin yanında olmayı gerektirdi.

Yunan isyanı ve Mısır krizinde görüldüğü üzere 1815 yılında kurulan Viyana Düzeni bir çıkar birliğiydi. Devletlerin birbirinin ayağına basmamak için oluşturdukları bu yapının aslında günümüzde de farklı sınıflarla benzerleri var olduğuna görmek de mümkündür. Yerel anlamda Avrupa Birliği küresel çerçevede de Birleşmiş Milletler bu bağlamda değerlendirilebilir. Viyana düzeni mutlakiyetçi anlayışı korumak adı altında devletlerin çıkarını korurken Birleşmiş Milletler da demokrasi getirmek anlayışı adı altında çıkarlarına korumaktadır. Arap baharında yaşanan süreç buna örnek olabilir. Özellikle Mısır da yaşanan olaylar tam karşılığı diyebiliriz.

Sonuç olarak , Viyana ruhunun yaşadığımız dönemde siyasi, ekonomik ve toplumsal karşılığı tüm boyutlarıyla varlığını devam ettirdiğini ve ifade edilen alanlarda temel belirleyici dinamik olduğunu söylemek yanlış olmaz.

KAYNAKÇA

- AFYONCU, Erhan (2004), **Sorularla Osmanlı Tarihi I**, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- AHMET LÜTFİ EFENDİ (1999), **Vakavinüs Ahmet Lütfi Efendi Tarihi I**, YKY, İstanbul.
- AKÇURA, Yusuf,(2006) **Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri(XVIII ve XIX. Asırlarda)**, TTK, ANKARA.
- AKSAN, H. Virginia (2010), **Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri**, Çev.Gül Çağalı Güven, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- ALTUNDAĞ, Şinasi (1988), **Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı Mısır Meselesi I. Kısım**, TTK, Ankara.
- ANDERSON, Matthew Smith (2010), **Doğu Sorunu**,Çev. İdil Eser, YKY, İstanbul.
- ARMAOĞLU, Fahir (1999), **19.Yüzyıl Siyasi Tarihi(1789-1914)**, TTK, Ankara.
- ATEŞ, Toktamış (1994), **Siyasal Tarih**, Der Yayınları, İstanbul.
- BAĞIŞ, Ali İhsan,(1983), **Osmanlı Ticaretinde Gayrimüslimler**, Ankara .
- ÇETİN ,Atilla (1998) , **Kavalalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır Valiliği**, İstanbul.
- ERİM, Nihat (1953), **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarihi Metinleri**, c1, Ankara.
- ESMER, A, Şükrü (1938), **Siyasal Tarih**, İstanbul.
- GLENNY, Misha (2001), **Balkanlar (1804-1999)**, Çev, M. Harmancı, Sabah Kitapları Yayıncılık, İstanbul.
- GÜREL, Şükrü S (1993), **Tarihsel Boyutlar Çerçevesinde Türk-Yunan İlişkileri**, Ümit Yayıncılık, Ankara,
- HOBRAWN, E.J (2000), **Devrim Çağı(1789-1848)**, Çev.Jülide Ergüder-Alaeddin Şener, Dost Yayınevi, Ankara.

- İNALCIK, Halil (2006), **Turkey and Europe History**, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- İRTEM, Süleyman Kani (1990), **Osmanlı'da Mısır Yemen Hicaz Meselesi**, Temel Yayınları, İstanbul.
- JORGA, Nikola (2006), **Osmanlı Tarihi V**, Çev: Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul.
- KARAL, Enver Ziya (2006), **Osmanlı Tarihi C. V**, TTK, Ankara.
- KAYIRAN, Mehmet (1991), **Avrupa Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, Eskişehir.
- KİTSİKİS, Dimitri (1974), **Yunan Propagandaları**, Çev. Hakkı Devrim, Kaynak Yayınları, İstanbul.
- KOCAOĞLU, MEHMET (1993), **Uluslararası İlişkiler**, Ankara.
- KURAT, Akdes Nimet (1994), **Türkiye ve Rusya**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- KURAT, Akdes Nimet (1993), **Rusya Tarihi**, TTK, Ankara.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat (1974), **Osmanlı-İngiliz Münasebetleri**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul.
- LANE, Stanley Poole (1988), **Lord Stratford Canning'in Türkiye Anıları**, Çev. Can Yücel, Yurt Yayınları, Ankara.
- LEVİS, Gwyne (2000), "Fransız İhtilali(1789-1799)" **Batıda Devrimler ve Devrimci Gelenek**, Çev. Kemal İnal, Dost Yayınevi, Ankara, s.119-141.
- ORTAYLI, İlber (1986), **Tanzimat Döneminde Yunanistan ve Osmanlı İmparatorluğu**, ATASE, Ankara..
- ORTAYLI, İlber, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, Alkım Kitapevi, İstanbul,2006.
- POTYEMKİN, Vladimir (1977), **Siyasi Tarih I**, May Yayınları, İstanbul.

ROBERTS, J.M,(2010) **Avrupa Tarihi**, Çev. Fethi Aytuna, ,İnkılap Yayınları, İstanbul.

SANDER, Oral (2011), **Siyasi Tarih(İlkçağdan 1918'e Kadar)**, İmge Yayınevi, Ankara.

SARICA, Murat (1980), **Siyasal Tarih**, Filiz Kitapevi, İstanbul.

SVORONOS, Nikos(1988), **Çağdaş Helen Tarihine Bakış**, Çev. Panoya Abacı, Belge Yayınları, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1983), **Osmanlı Tarihi C II**, Ankara.

UÇAROL, Rıfat (1982), **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.

ÜÇÖK, Çoşkun (1986), **Osmanlı İmparatorluğu ve Rum Ortodoks Kilisesi**, ATASE, Ankara.

TUKİN, Cemal (1947), **Osmanlı Devrinde Boğazlar Meselesi**, İstanbul.

TUNCER, Hüner (2013), **Metternich'in Osmanlı Politikası(1815-1848)**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

TUNCER, Hüner (2008), **Osmanlı-Avusturya İlişkileri(1789-1856)**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

TUNCER, Hüner (2009), **Osmanlı Devleti ve Büyük Güçler**, Kaynak Yayınları, İstanbul.

YELİSEYEVA, N.V (2010), **Yakın Çağlar Tarihi**, Çev. Özdemir İnce, Yordam Kitap, İstanbul.

ZÜRCHER, Eric Jon(1996), **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yay, İstanbul.

MAKALELER

Bayrak, Meral, “Osmanlı Arşivleri Işığında Rum İsyancıları Sırasında Avrupalı Devletlerin Tutumu”, **Osmanlı II**, Ankara , 1999, s.71-85

Çetintaş, Erdal, “Doğu Akdeniz Politikaları Çerçevesinde Avrupalı Devletlerin Yunan İsyancılarına Destekleri”, **OTAM**, Sayı.22, Ankara, 2009.

ANSİKLOPEDİLER

ALTUNDAĞ, Şinasi, “Mehmet Ali Paşa” İslam Ansiklopedisi, C.VIII, İstanbul, s.66-70.

EMECEN, Feridun, “*Cezzar Ahmet Paşa*”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.VII, s.516-518.

TEZLER

BAYRAK, Meral (1996), **1821 Mora İsyancı ve Yunanistan’ın Bağımsızlığı**, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Eskişehir .